

Estudi de paisatge
El Congrés i els Indians

/Data
Desembre 2018

/Autors
Marina Cervera
Josep Mercadé

ESTUDI DE PAISATGE: **Estudis de Paisatge de Congrés i Indians**

/Data
Desembre 2018

/Autors
Marina Cervera
Josep Mercadé

CONTINGUT

1. Introducció.....	2
a. Context	2
b. Exposició de motius i oportunitats	2
c. Metodologia i Objectius.....	2
2. Àmbit Unitat de Paisatge Urbà.....	3
a. Definició de l'escala de treball	3
b. Definició i justificació dels límits de la unitat de paisatge	3
i. Evolució històrica.....	3
ii. Detecció dels patrons:.....	4
iii. Identificació de la ciutadania amb el paisatge	4
3. Antecedents	5
L'antic barri dels Indians.....	5
El nou barri del Congrés Eucarístic	5
i. Estudi històric	5
ii. Normativa de referència.....	10
iii. Estructura social.....	10
iv. Altres estudis existents	10
4. Anàlisi de les variables	10
a. Tipus.....	10
i. Forma	10
ii. Ús/Activitat	26
1. Públic, privat i col·lectiu	26
2. Ús residencial, industrial i logístic	26
3. Equipaments.....	26
4. Connectors Inter modals, mobilitat (parades de metro i autobús).....	26
iii. Percepció	26
1. Conques visuals, fites visuals i fons escènics	26
2. Materialitat, textura, color	26
3. Llum dia/nit i so.....	26
b. Caracterització	27
i. Atributs/Patrons	27
ii. Generadors d'identitat	27
c. Identificadors dels valors paisatgístics.....	29
i. valors històrics.....	29
ii. valors religiosos i espirituals:.....	29
iii. valors estètics:.....	29
d. Detecció de les fragilitats i potencialitats	30
i. Situacions de conflicte o tendències al canvi	30
ii. Discontinuitats del teixit urbà	30
iv. Pèrdua d'identitats.....	31
v. Situacions d'inflexió a potenciar	31
vi. Regeneracions i nous verds.....	32
5. Conclusió.....	33
a. Objectius de qualitat paisatgística	33
6. Bibliografia	39
Documentació gràfica	40

1. Introducció

a. Context

L'Institut Municipal de Paisatge Urbà ha desenvolupat recentment un ambiciós projecte de reconeixement del paisatge urbà de la Ciutat de Barcelona de la mà dels seus Ajuntaments de Districte. Dins el marc de les directrius extretes dels *Estudis previs per a l'elaboració del Catàleg per a la redacció de la Carta del Paisatge Urbà de Barcelona*, el present treball procedeix a analitzar aquells paràmetres que ens permetran la delimitació i caracterització de la unitat de paisatge urbà de Congrés i Indians al Barri de Sant Andreu. Per fer-ho s'analitzen i cartografien els atributs, valors i generadors d'identitat que caracteritzen la unitat de paisatge urbà (UPU). És a dir, un àmbit de la ciutat coherent, reconeixible i amb perspectives d'evolució coherent gràcies als seus components paisatgístics i les dinàmiques específiques dins el context de l'àmbit urbà.

b. Exposició de motius i oportunitats

Dins d'un context d'anàlisi profund endegat des del mateix Ajuntament de Districte per tal de prendre millors decisions pel barri, s'encarrega aquest estudi de Paisatge Urbà, en paral·lel a d'altres diagnòstics (Diagnosi comercial zona Felip II -El Congrés i els Indians o Diagnòstic comunitari de Congrés i els Indians). L'objectiu final de l'anàlisi dels paràmetres de caracterització de la unitat de paisatge de Congrés i Indians és identificar-ne els seus límits i revelar les vocacions del seu paisatge urbà per a establir criteris i accions dirigides a millorar l'encaix amb el planejament urbanístic i les gestió del Barri en equilibri amb els valors socials, estètics, històrics, simbòlics i ecològics que concorren en el seu àmbit.

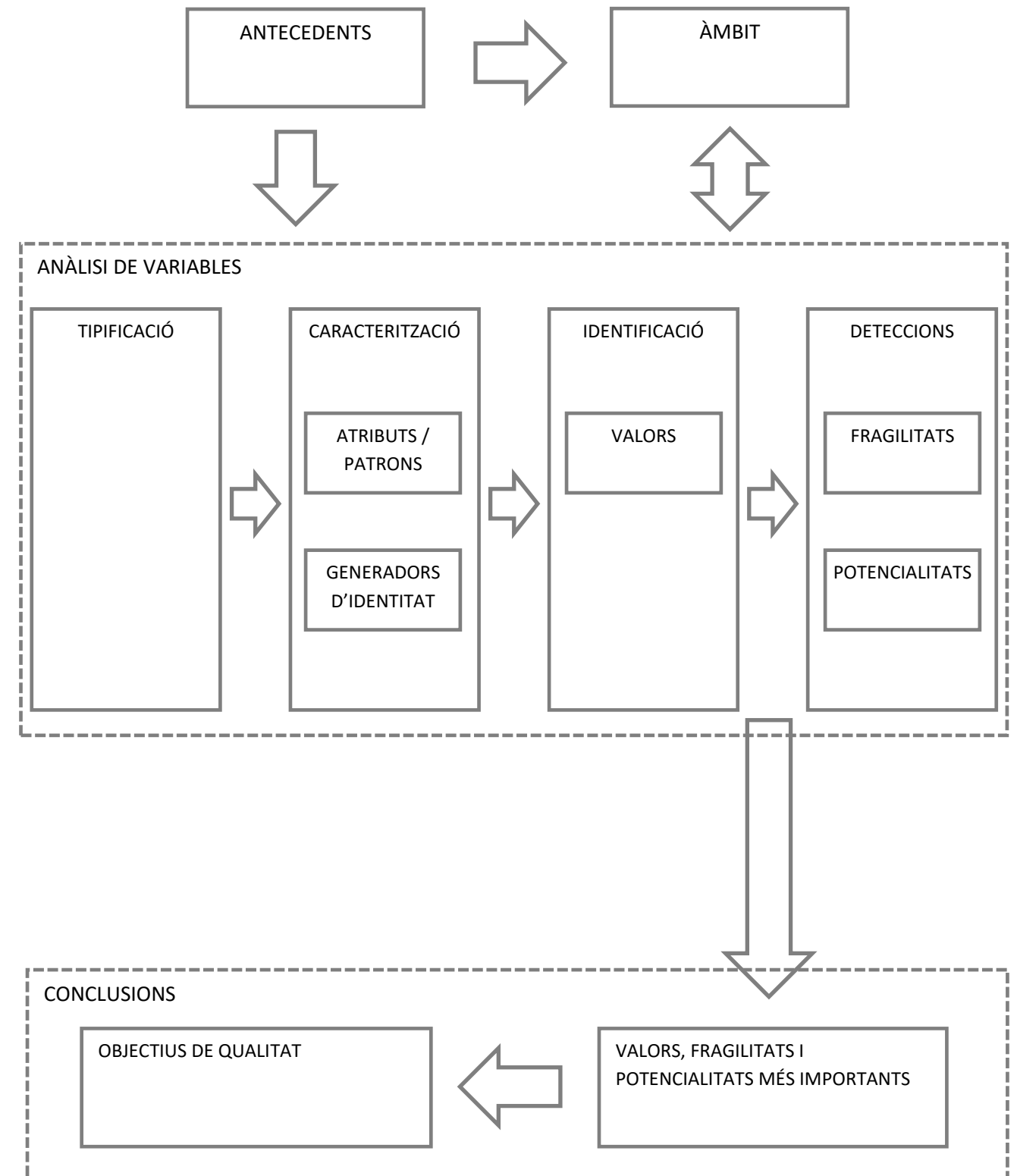
c. Metodologia i Objectius

Com s'explica en el diagrama, es projecten una multiplicitat de lectures sobre el territori tipificant, caracteritzant patrons i identificant valors per entendre les fragilitats i potencialitats dels paisatges urbans analitzats. Cada lectura ens explicarà i detallarà una mirada sobre el territori de Congrés i els Indians ben diversa. Es recollirà informació i s'avançarà en els coneixement des dels valors reconeguts, els observats i les seves variables per tal de cartografiar els valors del paisatge urbà i expressar els seus potencials i vocacions de futur.

Les bases d'aquest anàlisi espacial són els recursos *Open data* disponibles al tercer trimestre del 2018 de l'Ajuntament de Barcelona i el propi planejament urbanístic vigent, així com les directrius i valors ja consolidats en els altres documents referència, com el Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona o el Pla del verd i de la biodiversitat de Barcelona 2020.

Però totes elles són complementàries al cap i a la fi, ja que un cop caracteritzats els seus valors i atributs, se superposen i jerarquitzen per explicar-se en un plànol de síntesi i vocacions. Es tracta, doncs, d'una primera delimitació de la Unitat de Paisatge Urbà de Congrés i els Indians, o com veurem de dues subunitats clares que conviuen i se sobreposen per tal d'anar esbossant les estratègies pel paisatge urbà futur de cada una d'elles.

Esquema metodològic explicatiu de l'Índex

2. Àmbit Unitat de Paisatge Urbà

a. Definició de l'escala de treball

L'escala de treball per l'anàlisi és una escala doble, generada per la necessitat d'acostar-se a la realitat composta de Congrés i els Indians, i amb més detall als paisatges de les edificacions del Congrés Eucarístic. Es tracta de l'escala de ciutat i de barri d'un costat i de comunitat específica d'un altre. Es plantegen, doncs, escales d'anàlisi de 1/10.000, 1/5.000 i 1/2500 que permeten l'estudi de la identitat del paisatge urbà respecte de la forma urbana, la seva arquitectura, el seus paisatges naturals i la seva geografia humana.

b. Definició i justificació dels límits de la unitat de paisatge

Com a metodologia de treball, es proposa aproximar-se als territoris de Congrés i els Indians des de l'òptica de les traces i límits històrics, defugint els apriorismes dels actuals límits administratius que ens obliguen a partir d'una unitat composta de dues realitats: els Indians i el Congrés Eucarístic. En aquest sentit, es pren com a punt de partida l'antic límit del Municipi de Sant Andreu Comtal amb Sant Martí de Provençals del 1904 abans de les agregacions municipals de Barcelona. Això permet una certa llibertat d'anàlisi, afavorint una zona àmplia sense el filtre dels districtes i barris actuals que han compartimentat l'àmbit, emmascarant la història comú. Així, seran objecte d'estudi el conjunt dels seus paisatges intermedis entre dos camins històrics –el camí de la Travessera Romana i el Camí de Sant Iscle (de Barcelona a Vilapicina)– i dues rieres: la riera d'Horta i el Torrent de la Guineu.

Els límits de les unitats de paisatge urbà són un constructe que pot adaptar-se segons l'escala de treball, traspassen els límits administratius i/o de barri i moltes vegades poden estar superposats en alguns punts. És per això que el treball en diferents escales ens permet fer aquestes distincions i entrar a concretar subunitats de Paisatge urbà dins la UPU. Caldrà tenir en compte:

i. Evolució històrica

El que ara es coneix com a barri del Congrés-Indians, ha estat sempre paisatge lliurar entre la població de Sant Andreu del Palomar i Sant Martí de Provençals. El territori és reconeixible com a part de l'Ager provincialis romà, terres agrícoles destinades a abastir la ciutat de Barcino. Aquestes terres fèrtils, esculpides pel perfil de les vies històriques i els torrents, en què lliuraven grans propietats significatives com Torre Llobeta i Can Ros, eren, de fet, hereves de vil·les romanes. Els seus paisatges es conserven fins ben entrat al segle XX, amb la conversió d'ambdues en terres per construir nous polígons d'habitatge social. El territori del districte actual de Sant Martí, tal com fou establert el 1984, inclou la major part de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals, tot i que diversos territoris històricament martinencs han estat inclosos en districtes veïns, com és el cas del Baix Guinardó, el Guinardó, Can Baró i part del Carmel, a Horta-Guinardó; i els barris de la Sagrera, el Clot i Navas, a Sant Andreu.

Aquesta condició de frontera, recolzada per l'eix de la riera d'Horta com a límit natural i administratiu durant segles definirà el futur de les terres del que serà Congrés i els Indians.

Figura 1. Secció d'un mapa de Francesc Carreres Candi de 1910 (AHCB). Font: Geografia General de Catalunya

ii. Detecció dels patrons:

La definició geogràfica del territori de la UPU Congrés i els Indians (torrents, camins, pendents) ha estat, doncs, sempre molt més clara que l'administrativa, que ha recompost en diferents sentits les entitats d'un barri de frontera, de punts de trobada i encreuaments. De fet, els patrons nítids característics a la UPU són els nodes. Inicialment es distingeixen tres nodes: (1) node Camí Sant Iscle (actualment passeig Maragall) amb riera d'Horta, (2) node Travessera amb Camí de Sant Iscle i torrent de la Guineu (entre els actuals carrer Art i Rambla de la Muntanya) i (3) node Travessera (actualment Concepció Arenal) amb Riera d'Horta (actualment Carrer de la Riera d'Horta). Es tracta dels nodes de Torre Llobeta - Els Quinze, Ca l'Armentera i Plaça Maragall respectivament (vegeu Figura 2).

Topològicament la UPU es desenvolupa per l'espai agrícola definit entre els tres nodes i, per tant, entre el Coll de la Celada que limitava el torrent de la Guineu a l'oest, la riera de Horta a l'est i els camins de Barcelona a Horta al Nord (al peu de la muntanya Pelada) i la travessera romana al sud. Aquesta conjunció d'elements –mirador, aigua i transports– qualifica l'entorn, anomenat històricament CITGES, on segurament s'emmagatzemava i transportava el gra i els productes de l'abans esmentat Ager. Aquesta nom enllaça també amb les troballes fetes sobre l'any 1955, quan es van realitzar les obres d'obertura del carrer Tedeschini, davant de Ca l'Armera. Es tracta d'unes sitges plenes de material ceràmic, que fou identificat com ibèric i romà. (veure plànol A1 i <http://cartaarqueologica.bcn.cat/2944>) Així doncs, conclourem que el paisatge ha estat homogeni i estable des del temps dels ibers fins a finals de segle XIX, dedicat a l'agricultura i amb masies escampades dominant un territori de llinda entre municipis. La unió de vies, la seva bifurcació i la intermodalitat a partir d'aquests punts, dona pes específic al territori fins als nostres dies.

El primer node es concreta a l'encreuament de camins més important, situat entre les terres de la Torre dels Pardals i les de la Torre Llobeta. Aquell punt s'havia convertit en un centre neuràlgic de comunicacions, ja que s'ajuntaven els camins que venien de La Sagrera (Sant Martí de provençals), Santa Eulàlia (avui avinguda Borbó) i Gràcia (avui av. Mare de Déu de Montserrat), Horta i Barcelona. En aquest punt, el Camí d'Horta, baixava pel camí de Sant Iscle (avui Av. Borbó) fins a la Riera d'Horta i d'allà seguint el traçat de la riera fins a la Plaça Santes Creus. Amb l'arribada del tramvia, aquest encontre es constituirà en un espai urbà ubicat en els extrems dels barris del Guinardó, i de Vilapicina i la Torre Llobeta, que es correspon amb l'actual cruïlla del passeig de Maragall, l'avinguda de la Mare de Déu de Montserrat i l'avinguda de Borbó. Aquest espai anomenat el Quinze, té el seu origen en el preu del bitllet –15 cèntims– del recorregut que feia el tramvia número 46 durant els primers anys del segle XX, des de plaça Urquinaona fins a Torre Llobeta. El trajecte complet fins a final del trajecte, a la plaça Eivissa d'Horta, tenia un import de 20 cèntims. Quan el vehicle arribava aquest punt, Torre Llobeta, el cobrador ho avisava en veu alta perquè els viatgers que no volguessin pagar tarifa suplementària baixessin. L'espai urbà reconeixible parla encara de l'encontre de les tres grans vies, amb una escala urbana interessant i un patró de paisatge singular a repensar.

El segon node que genera patró és el de Plaça Maragall. Aquesta plaça es configura urbanísticament als anys vint del segle XX en una posició estratègica inqüestionable al peu del Coll, a la intersecció de camins. Evidentment, guanya pes amb l'obertura de passeig Maragall, quan es va bastir el tramvia elèctric el 1901 i es va haver de condicionar una part de l'antic camí a Horta i obrir una nova via de 24 metres d'amplada i construir un pont sobre la riera d'Horta, amb la finalitat que arribés fins la plaça del Mercat (avui plaça Eivissa). La característica secció de carrer del Passeig Maragall permet llegir la continuïtat, tot i la manca d'homogeneïtat de les tipologies edificades.

El tercer i darrer node, genera un patró de paisatge des del buit, memòria dels territoris agrícoles desapareguts. L'encontre entre la travessera d'Horta, és ara el canòdrom, un espai de límit on el skyline s'obre i els buits de l'espai conjunt de la plaça del canòdrom i Can Ros permeten llegir la singularitat del hub dins la ciutat.

iii. Identificació de la ciutadania amb el paisatge

Els canvis en els termes municipals esdevinguts en el moment d'urbanització del barri generen una història contradictòria entre els paisatges i els seus habitants. Amb l'aparició de les cases dels Indians a finals del XIX, van ser considerats aviat com un nou barri pels veïns del Guinardó, que llavors s'estenia fins a Torre Llobeta. Però recordem que en aquell moment Guinardó formava part de Sant Martí de Provençals. Amb el temps i la nova infraestructura del tramvia, aquesta vinculació es va esquerdant deixant pas a una vinculació a costat i costat de tramvia (Passeig Maragall), emparada també per la topografia i per l'obertura de Garcilaso com a nou eix connector amb la Sagrera. Per últim, la destrucció de part dels Indians per construir el polígon del Congrés Eucarístic i permetre el pas del Carrer Felip II, reconfiguraran el Barri i la relació dels seus habitants. Una tradicional enemistat entre el paisatge de Indians i Congrés pot ser explicada pel trencament del teixit existent que fa perdre a indians la meitat del barri existent i els obliga a refer la seva identitat a partir dels trossos restants esmolats per una via del Felip II (que dialoga a nivell de directriu amb 'Eixample Cerdà però no amb els traçats existents) i la presència d'un conjunt residencial que s'hi recolza i, per tant, es confronta a tot allò existent. Actualment, per lògica geogràfica i administrativa, els territoris del UPU es vinculen a Congrés, tot i mantenir nominalment i en molts nivells una independència clara de l'un respecte de l'altre.

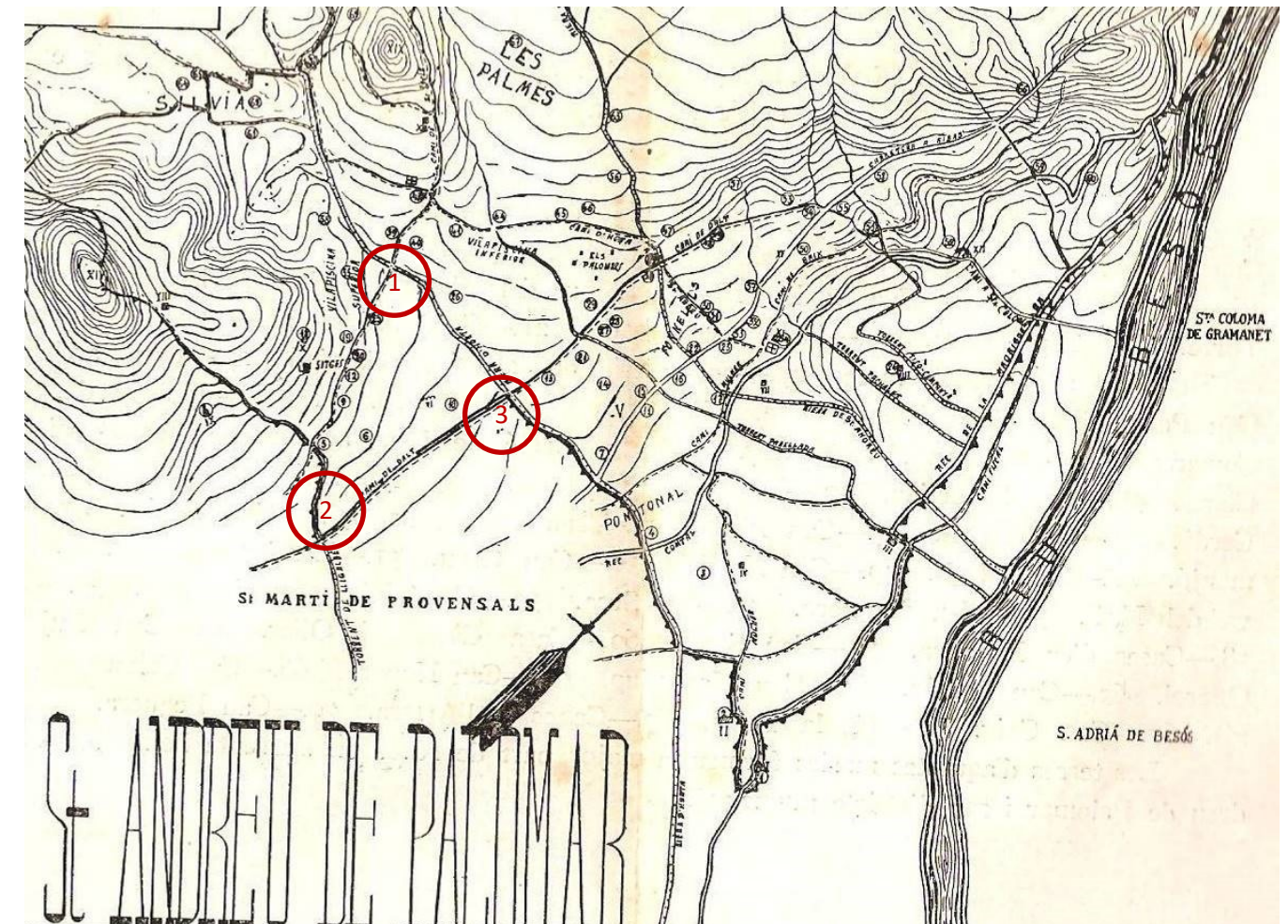

Figura 2. Plànol de Barcelona realitzat per Mossèn Joan Clapés. Extret de "Les Fulles Històriques de Sant Andreu de Palomar". Editorial Catalònia. Barcelona, 1930-1931. Fons Família Vinyes-Roig.

3. Antecedents

El barri de Congrés i els Indians, es situa al districte de Sant Andreu de la ciutat de Barcelona.

L'actual barri del Congrés és un espai limitat pel carrer de Concepción Arenal -que segueix amb certa similitud el recorregut de l'antic llit de la riera d'Horta-, l'avinguda de Borbó -l'antic camí de Sant Iscle- i el passeig de Maragall, que, creat el 1911, seguia l'antiga carretera d'Horta a Barcelona i part del torrent de la Guineu, avui el carrer de Las Navas de Tolosa.

Aquests límits són el reflex d'antigues vies de comunicació i accidents geogràfics que proven una delimitació històrica lligada al municipi de Sant Martí de Provençals i de Sant Andreu de Palomar com s'ha explicat anteriorment.

Dins d'aquest territori assenyalat per tres nodes, va obrir-se al 1867, la nova carretera de la Sagrera a Horta -l'actual carrer de Garcilaso- quedant dividit en dues unitats que encara avui dia diferencien dues maneres d'entendre la construcció d'una ciutat. Dues parts que han tingut una trajectòria històrica, social, econòmica i cultural ben diferent: l'antic barri dels Indians i el polígon amb les Viviendas del Congrés Eucarístic.

Creiem important distingir les dues peces des dels antecedents ja que formaran sub-Unitats de Paisatge diferenciades i presenten característiques clarament diferenciades.

L'antic barri dels Indians

Quan l'any 1898 la monarquia espanyola va perdre la guerra de Cuba i l'antiga colònia es va independitzar, molts catalans que havien anat a fer les Amèriques van haver de tornar a Espanya. Alguns van construir residències que reflectien la fortuna aconseguida a ultramar i d'altres posaven casa de tornada d'un viatge amb final inesperat. Alguns d'aquests emprenedors van triar com a lloc de residència uns terrenys aleshores despoblats del districte de Sant Andreu, a prop del Mas Guinardó que ja començava a urbanitzar-se des de 1894 a mans de Salvador Riera. En aquest punt menys conegut, entre el camí d'Horta i la Travessera, s'instal·là de manera permanent amb casetes de planta baixa o planta i pis, de tipologia arquitectònica reconeixible sobre alineació a vials creats ex novo sobre les peces agrícoles paulatinament urbanitzades. Poc a poc, aquest desenvolupament urbà seria conegut com "el barri dels Indians", tot i que sociològicament neix i es reflexa en la història del Guinardó.

El nou barri del Congrés Eucarístic

Cap als anys cinquanta del segle passat, la família Ros i de Ramis va vendre setze hectàrees i mitja de terreny de la seva finca de Can Ros al Patronat d'Habitatges del Congrés Eucarístic acabat de construir per iniciativa del bisbe de Barcelona, el doctor Modrego. Es tracta d'un polígon d'habitatges promogut per l'església en l'ocasió del Congrés Eucarístic a Barcelona que simbolitzava una nova manera de fer ciutat, dotant de nous habitatges la ciutat precaritzada pel la guerra civil espanyola.

Mitjançant concurs, es va triar el projecte d'urbanització elaborat pels arquitectes Josep Soteras Mauri, Antoni Pineda i Carles Marquès, i l'Ajuntament va aprovar, el febrer del 1953, el Pla parcial d'ordenació del barri. Els eixos centrals d'aquesta urbanització eren les places del Congrés Eucarístic i del Doctor Modrego, totes referenciades pel nou eix urbà de Felip II, que redireccionava el conjunt residencial sobre els eixos definits per Cerdà en el seu pla per l'Eixample de Barcelona.

El primer lliurament d'habitatges es va fer l'any 1954 i la darrera illa de cases, que eren d'una qualitat una mica superior a la resta, els anys 1967-1968. Per tant, Congrés explica un barri de densitat important construït en 14 anys, parcialment sobre l'enderroc de l'antic barri d'indians.

i. Estudi històric

La lectura històrica dels territoris de Congrés i Indians explica la forma contemporània des d'un lectura en el temps, que ens permet entendre les traces naturals o antròpiques successives i, per tant, comprendre el seu valor com a activadors de memòria i d'identitat col·lectiva. Les traces i sistemes que reconeixem i cartografiem es produeixen sobre el suport geomorfològic agrícola ja descrit i des dels encontres entre xarxa hidrogràfica i vies de comunicació expliquem la formació del paisatge, que és encara actual. Recordem la importància cabdal de la Riera d'Horta (i el seu camí homònim) com a llinda entre els termes municipals de Sant Martí i Sant Andreu. Així mateix, repetim la importància estratègica de la travessera pels desplaçament fora muralles i del Camí de Sant Iscle com a sortida de Barcelona, fet que explica la singularitat de Ca l'Armentera i Torre Llobeta com a condensadors d'activitat de pas i com a generador d'identitat al llarg de la història.

Aquest argument pot desenvolupar-se a partir de quatre cartografies històriques successives:

Figura 3. Els Camins principals del Pla de Barcelona (Font: Pla aixecat pel Cos d'Enginyers de l'Exèrcit, 1847. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona AHCB).

Figura 4. Els Camins principals del Pla de Barcelona (Font: Pla aixecat pel Cos d'Enginyers de l'Exèrcit, 1847. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona AHCB).

El zoom de la primera cartografia (vegeu Figura 4) ens permet llegir les rieres i vies reiteradament esmentades en relació a Gràcia, i les muralles de Barcelona. S'hi reconeixen les grans masies estructurants del paisatge agrícola situades als node estratègics: Ca l'Armera o Can Ros, Torre Llobeta i Can Berdura. Són masies que testimonien la importància de la vida pagesa de la zona i que tenen, en algun cas, les seves arrels més antigues en les vil·les romanes que s'instal·laven a tocar de les principals vies de comunicació. Com totes les masies de la zona (veure gràfica Plànol A1) -Can Vintró, can Sabadell, can Xiringoi, can Viudet, can Clariana i can Berdura- eren explotacions agràries i ramaderes de proporcions mitjanes, amb un caràcter autònom i autosuficient gràcies a l'abundància d'aigua. La seva producció es basava en els conreus de blat de moro, blat, ordi i civada, i el seu emmagatzemat en sitges característic reconegut a Barcelona i contrastat a Can Ros en la carta arqueològica.

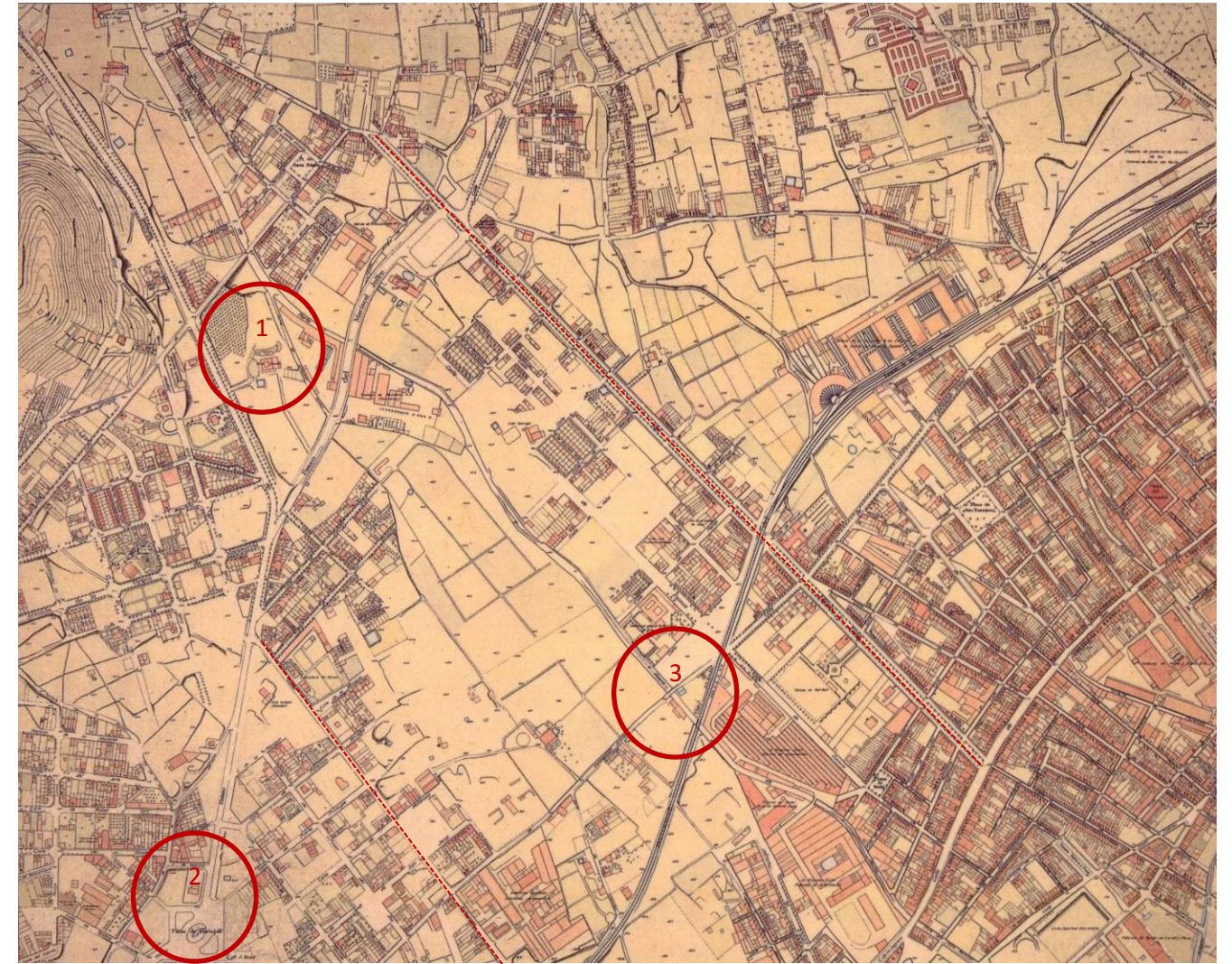

Figura 5. Plano de Barcelona y sus alrededores en 1890 aprobado por el Excmo. Ayuntamiento en sesión del día 13 de enero de 1891 (Font: Ajuntament de Barcelona, "Trazado por D. J. M. Serra", 1890).

La segona cartografia (vegeu Figura 5) mostra la intermodalitat de les vies que creuen el nostre territori amb la incorporació del traçat del Ferrocarril (Meridiana actual) i del tramvia que passarà per Passeig Maragall. Al costat nord de la via del Ferrocarril del Norte i gràcies a la construcció del carrer de Garcilaso -marcat a traços-, es va anar desenvolupant al voltant d'aquesta via un nou nucli proper a Can Berdura, els Indians. Els primers intents urbanitzadors es donaren el 1895, en paral·lel a la Rambla de Santa Eulàlia (actual Fabra i Puig) amb la petició d'un permís per a realitzar una urbanització que abastava els actuals carrers de Jordi de Sant Jordi, Matanzas i Pinar del Río. La sol·licitud feta per uns propietaris de la zona, Manuel i Pedro Romaní, i Andreu Unís i Pere Oliva, no va ser aprovada per no adequar-se al pla Cerdà i, per tant, l'obertura dels carrers esmentats es va fer els primers anys del segle XX. Els noms dels nous carrers expliquen la relació traumàtica amb la guerra cubana que reforçarà la identitat del barri dels Indians.

Aquest és un moment clau en què conviuen els paisatges agrícoles de Can Ros, Can Sabadell i Torre Llobeta, garants del patrimoni hídric, dels traçats subjacents, les matrius agrícoles i els patrimoni arquitectònic clàssic, amb les primeres urbanitzacions sobre carrers traçats de la construcció de la Barcelona. Actualment podem reconèixer encara algunes edificacions contemporànies al traçats dels esmentats carrers, però amb poca

continuitat de façana. Aquesta irreversible discontinuïtat de les tipologies arquitectòniques han desdibuixat els caràcter del barri d'indians, tot i que cal valoritzar un patrimoni quotidià existent a protegir.

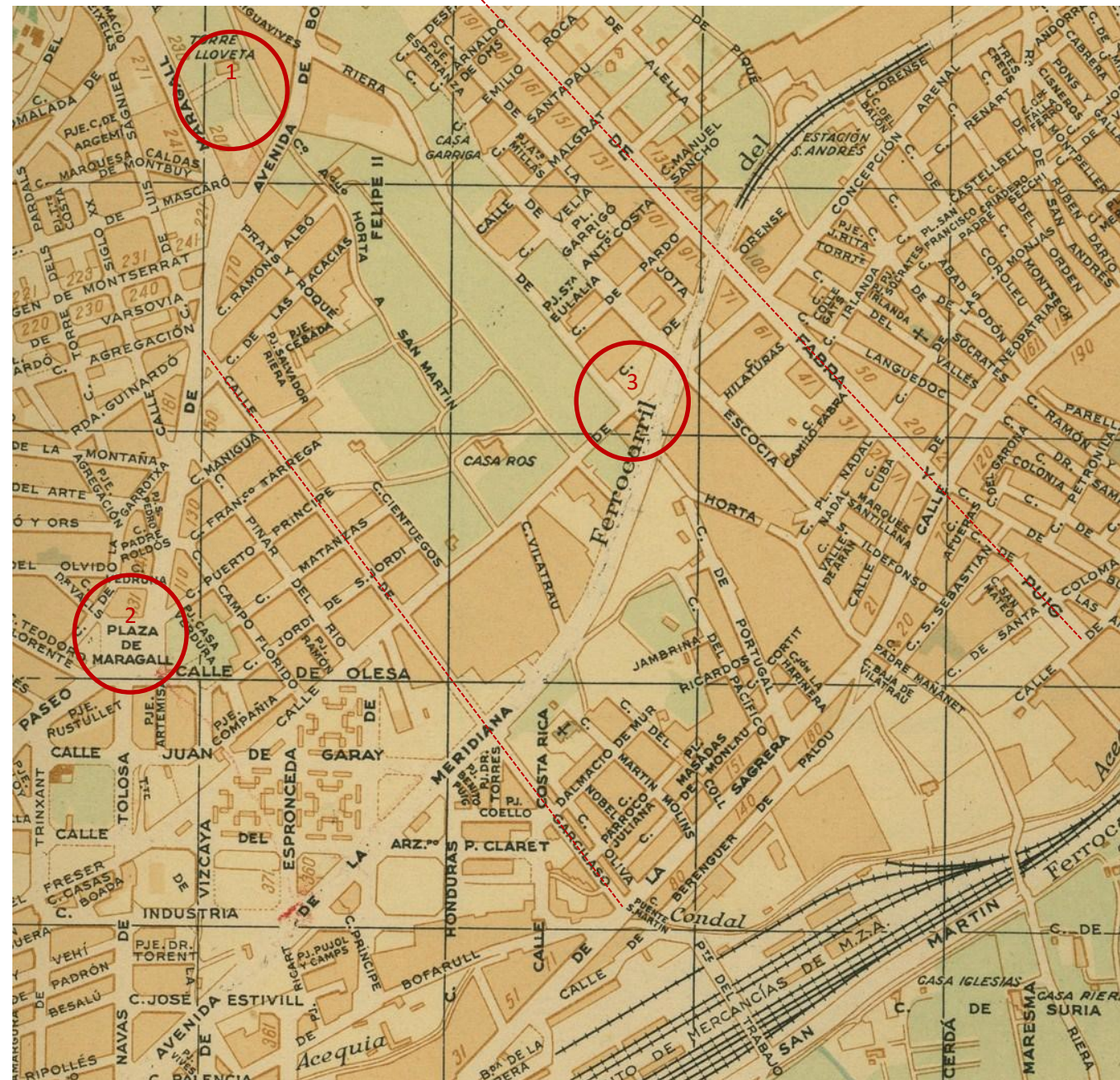

Figura 6. Fragment del Plànol de Barcelona de 1949 a la Zona Can Ros Congrés Eucarístic. 1949. (Font ICC)

La tercera cartografia vol explicar el moment de màxim desenvolupament del barri dels Indians i el que hagués estat el seu desenvolupament urbanístics pertinent, si no s'hagués canviat el planejament per acollir el polígon del Congrés Eucarístic. Com es pot observar en la Figura 7, tot i la introducció de la traça de Felip II, la ciutat es recosia a costat i costat d'aquesta espina metropolitana, donant continuïtat des dels carrers generats des de Fabra i Puig, fins als perpendiculars a Garcilaso. Indians era, doncs, un barri consolidat, amb població que hi va anar arribant des de l'inici de la primera dècada del segle fins a la Guerra Civil. La majoria dels nous habitants eren obrers de les fàbriques properes, però també hi havia comerciants, administratius i professionals liberals. El teixit urbà es constituïa de casetes amb hortet, uns propietaris la major part dels quals provenien d'altres indrets de la

ciutat i alguns propietaris van fer-s'hi primer cases d'estiueig que després passaren a ser residència per a tot l'any o per a construir-hi habitatges de lloguer.

Figura 7. Super posició del plànol de Barcelona de 1943 a la foto aèria del ICC (Font: Maribel Rosselló, Les Vivendes del Congrés Eucarístic de Barcelona 1952-1962)

Els nous estadants es concentraren al llarg del carrer de Garcilaso, entre els carrers de Matanzas, Puerto Príncipe i Francesc Tàrraga. Algunes propietats insignes foren les de Diego Frau, can Triusi Villa Carmen, torres d'una certa grandària com can Biosca, la torre de el Itàlia Reinaldo Balanzasca i l'anomenada Villa Jazmines, que actualment és ocupada per un bar musical, després d'haver estat una escola durant més de trenta anys. És important esmentar com el desenvolupament al nord del carrer Garcilaso, a tocar del passeig de Maragall, el feu Salvador Riera Giralt, el 1909, propietari i urbanitzador del Guinardó. A ell es deuen els desenvolupament dels terrenys

situats entre la carretera nova d'Horta, l'actual carrer de Garcilaso i la carretera antiga d'Horta, que configuraren els actuals carrers de les Acàcies, Ramon Albó, Prats i Roqué i el passatge de Salvador Riera.

La urbanització de la barriada i la consolidació com a barri d'indians fou espectacular des de l'inici de la dècada dels vint fins a la Guerra Civil en què la progressiva aparició de botigues i comerços dedicats a la venda d'articles de primera necessitat d'ús quotidià, expliquen la gran vitalitat d'un barri.

Figura 8. Projecte de les noves alineacions de la zona de Can Ros. Projecte de Josep Soteras. Expedient 3538. (Font: AMCB)

La quarta cartografia, explica el canvi de rumb del projecte de construcció de barri lligat al futur d'una sola finca (vegeu Figura 8).

El 1947 va morir Ignasi de Ros i de Puig, propietari de les terres i de la masia de Can Ros deixant en herència la propietat dividida als seus vuit fills, sent la propietat de la casa per al fill gran. El futur de les terres estava sentenciat, i amb elles el pervenir del barri de Indians.

Un parell d'anys abans, al 1945, es va crear l'Institut Municipal de l'Habitatge del Congrés, amb l'objectiu d'acabar amb el barraquisme que protagonitzava la ciutat de Barcelona, i construir habitatges per a les famílies afectades per les demolicions com exigia la política urbanística i proporcionar habitatges als funcionaris municipals. Alhora, era l'encarregat de dictar ordenances de construccions protegides, i aprovar i qualificar els projectes de construcció.

Encara dos anys més tard, va néixer el Patronato de las Viviendas del Congreso Eucarístico, de la iniciativa conjunta d'un ampli sector de la burgesia industrial i financera barcelonina, d'inspiració catòlica representada per l'Asociación Católica de Dirigentes, creada al gener del 1951, i 'Església, representada per la figura del bisbe Gregorio Modrego Casaus. L'objectiu d'aquest projecte era donar una solució -si més no parcial- al greu problema de la manca d'habitatge a la Barcelona dels primers anys cinquanta.

I fou per aquestes circumstàncies que la major part de les terres de Can Ros van ser venudes al Patronat de les Vivendes del Congrés Eucarístic i amb el temps construïdes en diferents etapes. Una altra part del terreny va ser llogada per l'empresa que gestionava el Canòdrom Meridiana, construït el 1963. Però la masia, ara catalogada (veure plànol A2) s'ha mantingut aixecada fins ara, conservant-se íntegrament com a habitatge mentre que unes edificacions annexes es van convertir en restaurant.

Les Viviendas del Congreso Eucarístico van partir de la iniciativa personal del bisbe Modrego, que pretenia capitalitzar la celebració del XXXVe Congrés Eucarístic Internacional que va fer servir per a demanar la construcció d'habitatges socials. La primera realització d'Habitatges del Congrés Eucarístic es va anomenar barri VCE-Can Ros, ja que la construcció dels primers habitatges es va realitzar a les terres de l'antiga propietat Ca l'Armera, també conegut com Can Ros, situat en zona plana i d'immillorable salubritat. Al maig de 1952 es van adquirir els primers terrenys: un milió de pams quadrats (37.781m²), amb opció de compra d'altres 3.195.360 pams quadrats (120.723,90m²) a la zona urbana. A mesura que s'anava construint, s'anaven adquirint més terrenys a la mateixa zona, ampliant el territori del nou barri. Alguns terrenys s'adquirien per compra, però altres per expropiació forçosa, permesa per la Llei del 19 d'abril de 1939. Així doncs, al final de la construcció, l'ocupació del conjunt d'habitatges representava fins a 16,5 hectàrees de zona urbana de Barcelona.

El concurs públic per l'adjudicació del projecte, guanyat per Soteras com abans hem esmentat, el va controlar l'Ajuntament de Barcelona, juntament amb l'Institut Nacional de l'Habitatge. Les condicions que havien de complir eren les establertes per l'Institut Nacional de l'Habitatge, recollides en el Reglament per a l'execució de la Llei 19 de abril de 1939 sobre habitatges protegits i normes i ordenances oficials per a la seva construcció.

El projecte va ser ideat seguint les premisses de la Ciutat Oberta i presentat al concurs amb el lema "Sol, aire i vegetació", amb la qual es va celebrar el dia mundial de l'urbanisme a 1950. Segons Soteras va intentar "de substituir les illes tancades per un altre tipus d'edificació oberta al sol, a l'aire, a la vegetació, i on tingués cabuda, a més dels habitatges, els jardins per als jocs dels nens, jardins de repòs i totes aquelles atencions que requereix la vida col·lectiva "(Soteras, 1955).

La primera proposta d'ordenació de les edificacions i els espais lliures alinea totes les edificacions a l'eix de Felip II i ja dibuixa les quatre torres cruciformes de 10-12 plantes característiques flanquejant la plaça del Congrés Eucarístic, la resta de blocs són lineals amb illa semioberta de 4 a 6 plantes. La proposta es compon d'un total de 2500 habitatges en el conjunt d'edificis esmentats anteriorment.

Els habitatges del barri de Congrés estaven pensats per a jornalers, de manera que les dimensions de les estances eren les necessàries per tenir un habitatge digne i assequible. L'habitatge mitjana d'aquestes edificacions consisteix en vestíbul, menjador, cuina, tres dormitoris, cambra de bany i galeria. Aquest tipus d'habitatges ocupa una superfície mitjana de 72 a 90 m².

Finalment es varen construir 2.772 habitatges i 315 locals comercials, els quals es van anar construint en diverses etapes vinculades a les illes numerades des del projecte segons els finançament assolit. No tots els habitatges es van construir iguals, ja que les necessitats no eren les mateixes per a tothom, de manera que alguns es van projectar amb quatre, cinc i fins a vuit dormitoris per a les famílies nombroses. Tots ells, independentment del nombre d'habitacions, eren pisos senzills, però pensats amb una bona entrada de llum i ventilació. Les etapes de construcció es van iniciar en 1954 allargant-se fins a 1967, any en què es van finalitzar totes les obres.

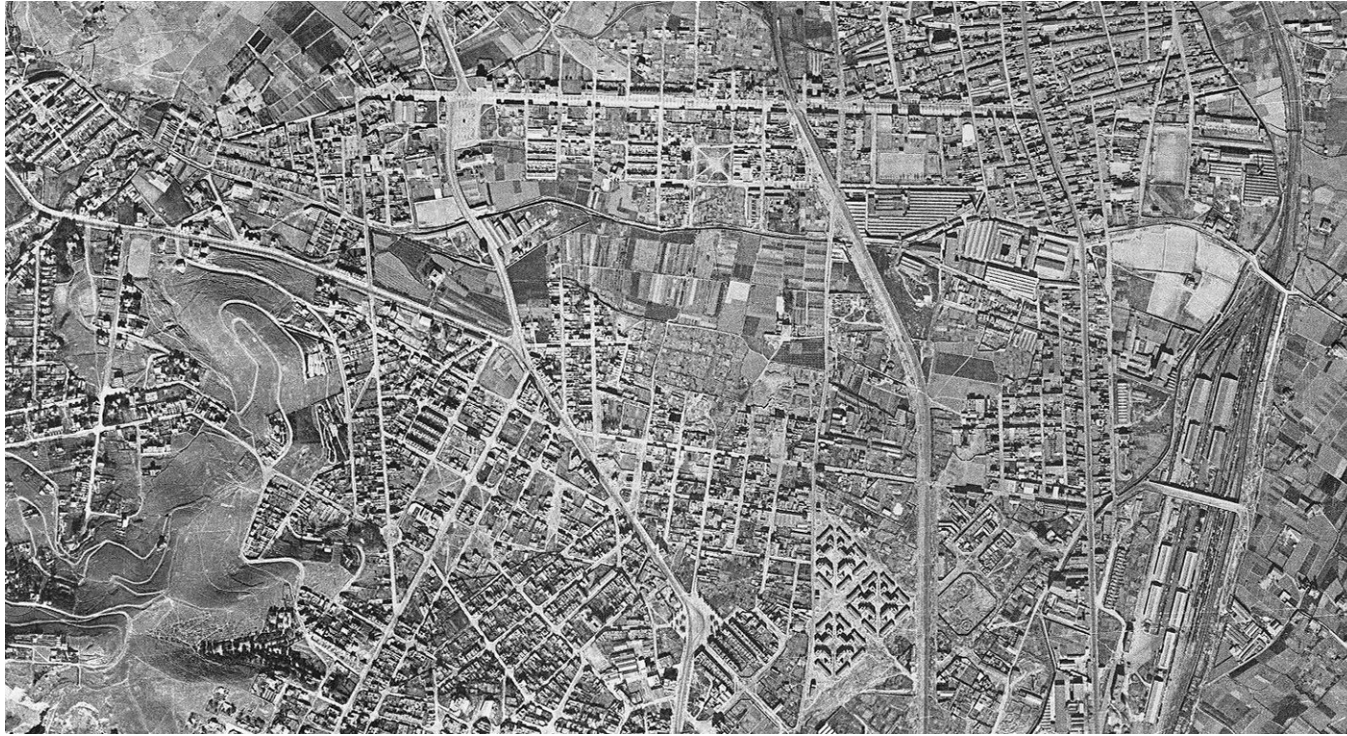

Figura 9. Ortofotoplà 1945 (Font: ICGC)

Figura 10. Ortofotoplà 1956 (Font: ICGC)

Completem les quatre cartografies amb una seqüència de quatre ortofotografies històriques que narren el desenllaç de la morfologia urbana del barri fins a la seva compleció. Si comparem les figures 9 i 10, veiem la claríssima implantació de les illes 1,2,3 i 4 del polígon de Congrés, sobre la trama ja construïda d'Indians, amb el subseqüent enderroc de diverses illes per deixar pas a l'eix de Felip II.

Figura 11. Ortofotoplà 1986 (Font: ICGC)

Figura 12. Ortofotoplà 2000 (Font: ICGC)

De fet, l'ortofotoplà del 1956 explica com Felip II esta obert en tres situacions discontinues (sobre la meridiana, davant dels edificis de congres i sobre les cotxeres de Borbó).

Veiem com Torre Llobeta és envoltada de polígons i per les terres adjacents mentre que can Ros es mantindrà gràcies a l'arrendament una peça no construïda fins fa pocs anys. Així mateix, observem que un cop completats tots els edificis de Congrés, el teixit residencial queda consolidat i només l'edifici de les cotxeres de Borbó (vinculades al Quinze abans esmentat) resten com a darrera gran peça a caure, per a redefinir la conformació actual el Barri de Congrés i Indians.

És interessant confrontar la seqüència d'ortofotoplà amb la sèrie de plànols de teixits urbans (Veure plànols Plànols B5 a B10)

ii. Normativa de referència

La normativa de referència és el Planejament vigent que es mostra al Plànol C7. Així mateix es té en consideració el Catàleg del patrimoni en el seus graus de protecció i els elements auscultats i recollits en la Carta arqueològica.

iii. Estructura social

Es disposa d'un document de treball pel Diagnòstic comunitari Congrés i els Indians, que pot il·lustrar aquest apartat. Des de la versió amb data setembre 2018, realitzada per Antonio Alcántara de la Perifèrica (www.laperiferica.cat), podem entendre l'estructura sociodemogràfica del barri, els principals agents d'interlocució i les seves principals reivindicacions.

Per al seu desenvolupament s'han realitzat diverses entrevistes a serveis, equipaments i entitats del barri amb la voluntat de dibuixar la situació actual. Cal entendre que es un document viu i que les sessions de treball continuaran per entendre les potencials línies d'actuació de futur per a la construcció d'una arquitectura comunitària. Cal esmentar que la seva tasca s'ha desenvolupat en coordinació amb el tècnic de barri del Congrés i els Indians, i la directora de Serveis a les Persones i Territori, el coordinador de projectes al territori, i responsables de la Direcció de Serveis d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona.

Entenem que es destil·len sis eixos de treball en forma de taules temàtiques. Tanmateix, a nivell de paisatge urbà destaquem les línies de treball que creiem que tenen major expressió formal sobre l'espai públic. Per tant, prenem en consideració les reflexions fetes sobre:

1. L' Illa educativa Dr. Jaume Ferran Clua
2. El comerç de proximitat
3. Parc de recerca activa del canòdrom
4. Espai públic vinculats a can Clariana centre cívic.

iv. Altres estudis existents

Es disposa d'un document de Diagnosi comercial zona Felip II (El Congrés i els Indians) – Barcelona que pot il·lustrar aquest apartat. L'estudi ofereix una interessant introducció desglossant la població a cada una de les subunitats de paisatge que proposem i en defineix les piràmides d'edat i sexe de manera permenoritzada.

Aquest anàlisi poblacional, permet entendre la problemàtica a nivell de comerç al barri i es destil·la en accions clares de les quals recollim aquelles que poden tenir un clar reflex a nivell a paisatge urbà:

1. Voluntariat del barri per tenir cura de les zones enjardinades.
2. Voluntariat per ocupar-se de zones lúdiques i per a fer esport de la zona.

3. Desenvolupar eines de comerç social
4. Evitar que més comerços tanquin i ajudar a que s'ocupin locals buits
5. Millorar la competitivitat del comerç actual i ajudar a que sigui individualment conegut
6. Millorar les zones urbanes per a que siguin per als ciutadans
7. Crear el bus del comerç, que vagi per tota la zona i faci el recorregut de tota la via de Felip II.
8. Més facilitat per a travessar d'una vorera a l'altra l'eix de Felip II.

4. Anàlisi de les variables

a. Tipus

i. Forma

Suport Fisiogràfic

L'entorn de la UPU de Congrés i els Indians és analitzat nivell fisiogràfic mitjançant plànols específics de relleu i altimetria (Veure plànols B3 i B4). Amb ells s'explica la situació del Barri respecte de la plana de Barcelona i del turó del Carmel com a turó amb més alçada de la ciutat. Es reconeix el Coll de la Celada i les relacions complexes entre les alçades relatives i les de les noves edificacions.

El relleu i la seva singularitat topogràfica la hidrografia i els camins de l'aigua, la vegetació i els sistemes del verd, l'agricultura, restes agrícoles, horts urbans,...

Tal i com s'ha explicat anteriorment, el territori s'estructura sobre la riera d'Horta i el camí que el resseguia. Actualment aquesta riera de gran importància per la ciutat, està canalitzada, si bé el traçat del carrer anomenat de Riera d'Horta conserva la traça del camí de l'aigua. A l'altre extrem del cas d'estudi trobem el camí de l'aigua del Torrent de la Guineu, que és el segons accident geogràfic més important del barri (veure plànol A3). Aquest torrent servia en temps antics per marcar la divisòria entre els municipis de Sant Martí de Provençals i Sant Andreu de Palomar. El torrent s'ha perdut com a traça però en molts punt és reconeixible encara avui dia: la Font de la Guineu, La plaça de la Guineu o el traçat del passatge de l'Agregació que recorda l'agregació del municipi a Barcelona per decret llei.

De la vegetació d'explotació agrícola d'aquesta plana fèrtil de l'Ager provincialis, ja no en queda rastre. Només algun arbrat monumental vinculat a les antigues grans masies ha sobreviscut juntament amb el patrimoni arquitectònic lligat a aquestes explotacions. Destaquen la torre d'aigües de Can Ros, que punteja amb la seva verticalitat l'skyline des del carrer Tedeschini o des de la plaça de canòdrom acompanyada per un parell de xiprers que flanquegen ambdós costats del portal d'entrada. A nivell subterrani, segons llegim a els Barris de Barcelona es localitzaria un infraestructura important. "Pel que fa a les aigües, cal indicar l'existència d'una mena d'aqüeducte, soterrat en la major part del seu recorregut i enlairat en algun tram al pas per les terres deis Ros, que transportava les aigües a les terres d'un propietari de Sant Martí, Carles Maria de Moy i de Sauri. La masia encara conserva una torre d'aigua que bombava el líquid als camps propietat de la família."

Esmentem la presència propera del reg Comtal, que tot i que no estigui contingut dins els territori a estudiar si que permet extrapolar la tipologia de paisatges que aquest generava al seu voltant.

Traçat

El traçat viari més substancial que estructura l'assentament de les primeres vil·les romanes es la Via Francisca, és a dir la travessera romana que permetia seguir el camí fins a Tarraco sense aturar-se a Barcino (actual travessera de les Corts, de Gràcia i Concepció Arenal). Posteriorment, amb el desenvolupament dels nuclis de Sant Andreu, Sant Joan d'Horta, apareixerà una xarxa triangulada de camins que els interconnecta amb Barcelona i entre ells. És essencial reconèixer el camí de Barcelona a Horta i Sant Iscle, per tancar la configuració espacial del pla (veure plànol A1).

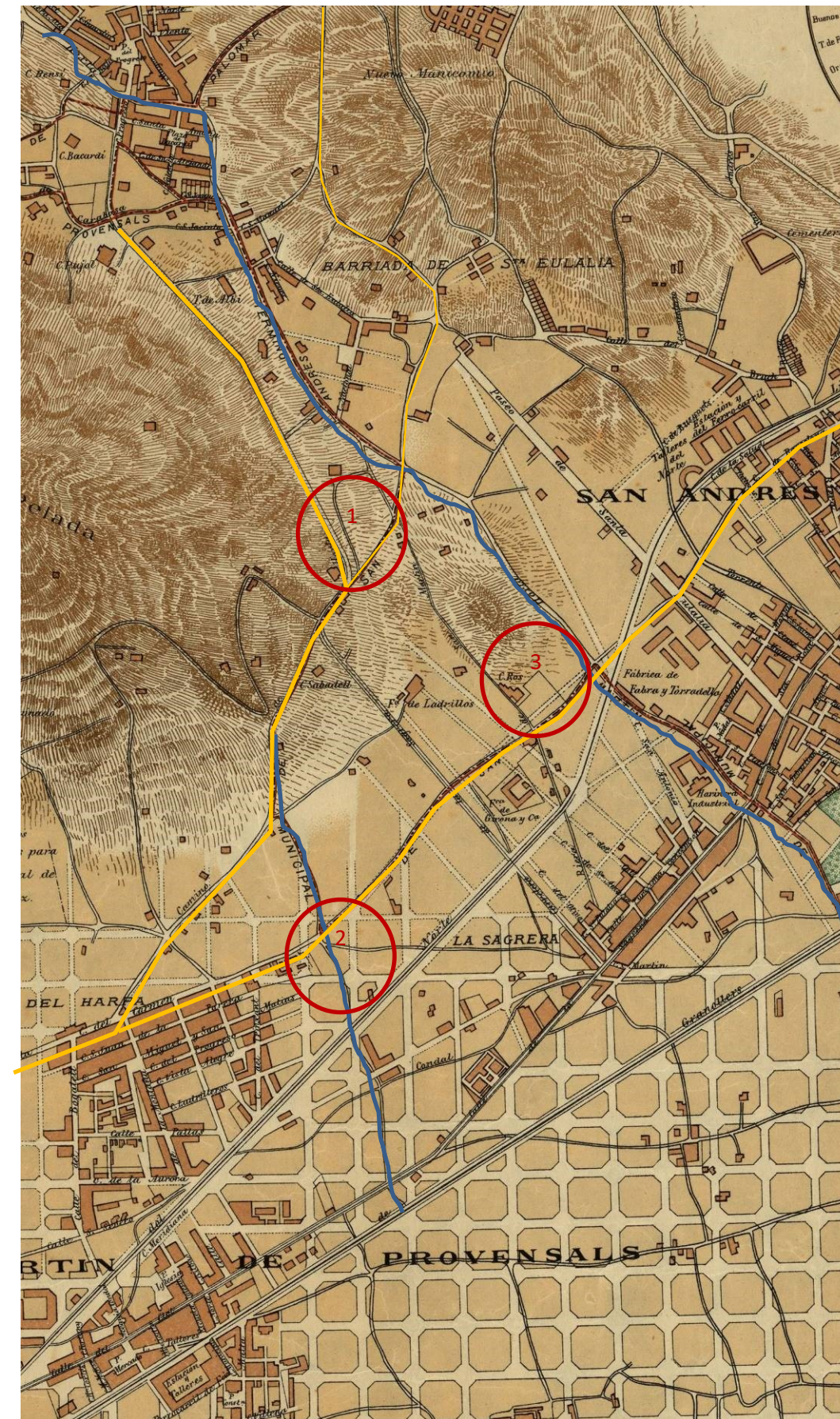

Figura 13. Fragment del mapa del Pla de Barcelona de Josep Maria Serra, de 1890. Font: Institut Cartogràfic de Catalunya

Nodes i carrers territorials, carrers orgànics, rambles...

Així doncs, sobre el traçats primigenis, es desenvolupen els abans esmentats nodes territorials. La bifurcació del Camí de Horta cap a Sant Iscle (passeig Maragall) serà els Quinze, el seu pas sobre la riera d'Horta les Cotxeres de Borbó, l'encontre entre el camí d'Horta i el Torrent de la Guineu serà plaça Maragall, l'encontre entre la riera d'Horta i la Travessera (Concepció Arenal) serà el Canòdrom i entre aquests nodes territorials es desenvoluparà la ciutat.

Teixit urbà

Els primers teixits urbans sorgeixen a partir d'un eix traçat de nova planta que regularitza un camí existent de dreuera entre la Sagrera i el camí d'Horta. A partir d'aquest (Carrer de Garcilaso actual) s'urbanitzaran els paisatges rurals amb carrers perpendiculars a la zona més propera a la nova via del ferrocarril. Posteriorment es promourà un teixit sobre aquest mateix eix en la seva part més propera a la muntanya pelada, al voltant de la clínica del Doctor bacteriòleg Jaume Ferran Clua (actual escola Dr. Ferran i Clua). Aquests dos creixements suburbans s'enllaçaran amb continuïtat de directrius, convivint amb masies actives fins ben entrat el segle XX, com Can Sabadell, Llobeta o Can Ros.

A partir dels anys 50 i durant 18 anys, s'urbanitzarà i construirà la pràctica totalitat dels terrenys agrícoles explotats per aquestes masies amb el polígon d'arquitectura contemporània segons el projecte de l'arquitecte Soteras.

Espai buit, espai públic i col·lectiu

Abans de l'aparició del polígons al Barri, quan era només territori d'Indians, la relació entre l'espai construït i l'espai buit donava joc a un encontre entre el món rural i la ciutat, que va cristal·litzar amb els "Es arplegats de Can Verdura". S'explica que El jovent dels Frau, dels Trius, dels Subirats, els fills del servei domèstic i altres joves de la zona organitzaven actuacions teatrals en un dels solars encara per omplir. Era una mena de teatre de la natura, on es representaven obres d'autors de l'època: Ignasi Iglesias, Àngel Guimerà, «Pitarra» i Folch i Torres. Cobraven 10 cèntims als nens i 1ral als adults. Un divertiment impulsat per Pere Clariana (de Can Clariana, ara hi ha un centre cívic amb el seu nom) que feia una cosa semblant al pati de casa seva.

Posteriorment, amb l'arribada dels nous habitants del barri de Congrés, la relació amb els espais naturals es perdé de la mà de la nova composició sociològica que composava el barri. Els nousvinguts eren triats pel mateix Patronat, segons un procés de selecció dels adjudicatariis en què els inspectors comprovaven les dades i la situació dels aspirants: un experiment sociològic que intentava reproduir uns percentatges poblacionals i de perfil social que trencaria la cohabitació orgànica anterior.

- a) Obrers no qualificats 20%
- Obrers qualificats 30%
- Empleats administratius 30%
- Subaltems 5%
- Funcionaris.4%
- Professionals liberals i independents 11%
- b) Naturals de Barcelona i comarques veïnes 70%
- Amb més de 15 anys de residència 20%
- Amb menys de 15 anys de residència 10%

Parcs, places, interiors d'illa, passatges, carrers i avingudes, xamfrans,...

La multiplicitat d'espais públics i d'ús col·lectiu al polígon del Congrés, ha estat des de llavors font de conflicte social. La relació amb els espais col·lectius s'ha canalitzat a través de l'esport de manera majoritària.

Relatarem la història de tres espais col·lectius privats que han configurat la memòria col·lectiva i la relació del veïnat amb els espais lliures de l'esport:

Club de futbol de les Viviendas del Congreso

És interessant recordar el camp de futbol que ocupava l'espai interior de l'illa 2 i on va fer la seva primera aparició l'equip de futbol de les Viviendas del Congreso El 1957. Un any més tard, s'havia enllestit totalment la construcció d'un camp de futbol, situat al mig del grup Massana, i que el Patronato arrendava al club de futbol. L'any 1977, arran de la seva adequació a la Llei de propietat horitzontal, els interiors d'illa havien passat a ser dels veïns que varen entrar en litigi amb el club i després de manifestacions sota el lema «Del campo del Congreso no nos moverán» i càrregues policials, va acabar essent desmantellat per convertir-se en els jardins Massana.

El Club Patí Congrés

Aquesta entitat naixia al marc del 1959 amb la inauguració per part del Patronat d'una pista poliesportiva a l'illa compresa entre els carrers de Valia, Ignasi de Ros, la Riera d'Horta i Pardo. De seguida s'hi traslladà un equip de basquet, el Mare Nostrum, que des de feia un temps jugava en una pista de terra al costat de can Ros. L'equipament esportiu es mantingué fins la construcció dels habitatges de l'Institut Nacional de la Vivienda i el club es trasllada al Parc i escola de la Pegaso.

El Canòdrom Meridiana

En el primer dels nodes territorial que havíem comentat, aquell encontre entre riera d'Horta, Travessera i la Meridiana es situarà, l'any 1963, el Canòdrom de Barcelona. Aliè a la vida social del barri, s'aixequen les instal·lacions del Canòdrom com a obra important del moviment modern, projectada per Antoni Bonet Castellana i Josep Puig i Tomé. L'anomenat "casino dels pobres" ha estat lloc d'apostes de curses de llebrers com bé descriu Manuel de Pedrolo en situar-hi l'acció de la seva novel·la Falgueres Informa. Actualment l'espai de la pista s'intueix en la plaça frontal a l'edifici que desplega un gran potencial pel que fa a vistes i horitzons permanents (torre aigües de Can Ros, Campanar de Sant Pius X...).

Més enllà d'aquests espais significats cal destacar com a característica intrínseca del Congrés la multiplicitat d'interiors d'illa, patis frontals i espais oberts que componen els seus paisatges i que es cusen mitjançant una xarxa de passatges/passos poc utilitzats i visibilitzats.

Actualment encara veiem amb claredat la jerarquia d'enjardinaments amb arbrat que conjuga places principals (Mondrego i Congrés), Cicognani i Massana, amb espais enjardinats frontals als blocs en greca (illa 4) i parterres al voltant i interior dels blocs en illa tancada.

A la part d'Indians, per contra, es fa difícil trobar espais oberts que no siguin aquells espais triangulars d'encaix de la trama d'indians amb la resta de teixits adjacents de la ciutat de Barcelona. Concretament:

Jardins de Jaume Ferran i Clua a Passeig Maragall, Plaça del Indians o Parcs de les Cotxeres.

Figura 14. Imatge de camp de Futbol dins la Illa 2 i anunci del Canòdrom Font: <http://barcelofilia.blogspot.com>.

Secció de la caixa edificació-carrer-edificació

Segurament la millor manera de contextualitzar els espais buits abans definits es contraposar la caixa d'edificació-carrer-edificació omnipresent als Indians amb la nova ciutat que es proposa en el projecte de Congrés.

La proposta de congrés planteja volums edificats, sovint alineats a carrer, de planta baixa i quatre majoritàriament. Aquests volums formen un sistema de blocs lineals aïllats, tancats o units en forma de U, experimentant amb diferents propostes arquitectòniques. La combinació de línies d'edificació i espais intermedis forma un conjunt homogeni i coherent orientat segons la lògica de l'avinguda de Felip II (i per tant de la trama Cerdà) però desconstrueix la relació edificació-carrer-edificació en la quasi totalitat del conjunt.

L'edificació residencial és sens dubte la principal en el conjunt però es planteja amb un llenguatge arquitectònic nou que aixeca les plantes baixes sobre pòrtics, i eleva volums perpendiculars als carrers que desdibuixen la alineació de vial. Aquest nou llenguatge arquitectònic, desorienta als habitants d'aquell moment amb un nou codi de veure ciutat. La modernitat de les edificacions aspira a crear una ciutat perfecta, equilibrada i sanejada en què l'ús residencial es complementa amb un contingent important d'equipaments, locals comercials en planta baixa i tallers i petita indústria al llarg del carrer Alexandre Galí.

Els equipaments més importants de Congrés són d'un costat els recreatius, el cinema i la sala d'actes i, d'altre costat, els formatius que cristal·litzen en el conjunt de l'Església de Sant Pius flanquejada per dues escoles (nens i nenes abans, la Salle i Arrels en la actualitat).

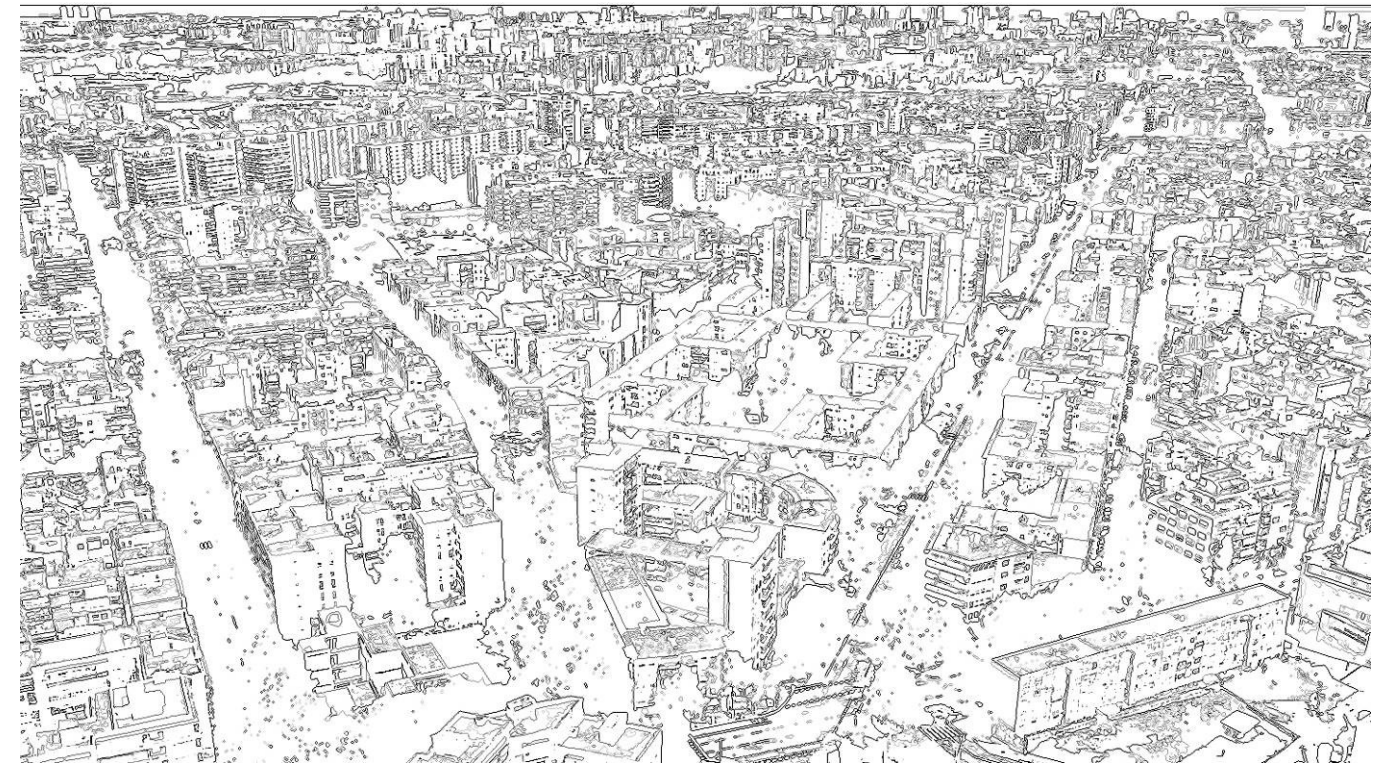

Figura 15. Els espais oberts de Congrés i els Indians (Font: Elaboració pròpia).

Jaciments arqueològics i traçats subjacents

Els traçats subjacents conservats són la Riera d'Horta amb el carrer homònim, Concepció Arenal per Travessera, Garcilaso per l'antic camí de la Sagrera a Horta i passeig Maragall sobre el camí de Sant Iscle. La resta arqueològica de més pes en el territori de la UPU és sens dubte la masia Ca l'Armera (Can Ros) que queda ubicada davant el camí d'Horta a Sant Martí de Provençals, que transcorria paral·lel a la riera d'Horta al seu encontre amb la Travessera (veure plànol A1). La masia es compon de planta baixa, la gran sala menjador, amb unes altres sales més petites al voltant, i les golfes. Actualment Ca l'Armera és un casalot del segle XVIII, obert als quatre vents i amb senyals gòtics, però ordenat a la manera neoclàssica. Tal com cita el baró de Malda, en parlar del Col·legi de la Bona Vida (jornada del 10 d'octubre de 1797): «hacia el poble de Sant Martí de Provençals i aturant-nos antes a la casa d'un tal Ros, passant-hi per la vara, havent-hi algun joven femení.»

Tanmateix, el seu llegat té orígens romans com a vila estratègicament situada en aquest enclau. Sobre l'any 1955, quan es va realitzar les obres d'obertura del carrer Tedeschi, davant de Ca l'Armera, es trobaren unes sitges plenes de material ceràmic, que fou identificat com ibèric i romà.

Es desconeix la ubicació i l'adscripció tipològica i cronològica concreta dels materials ceràmics que queda recollida en la carta arqueològica de la ciutat com "Preurbà / Protohistòria / 800 - 50 a.C."

Tres altres elements menors són recollits en l'esmentada carta: un refugi antiaeris i dues masies enderrocades en la urbanització de Congrés.

Refugi 977

Segons el llistat elaborat per la Junta de Defensa Passiva de Barcelona del 16 de juliol de 1938 es buscà comprovar l'existència del refugi al carrer Pinar del Río, per determinar la seva extensió, morfologia, tècnica constructiva, materials emprats, elements singulars i l'estat de conservació per establir les mesures d'actuació

adients.

“El refugi es va projectar per la seva posterior utilització com a col•lector d'aigües residuals o claveguera un cop finalitzada la guerra i és per aquest motiu que es localitza a la part central del carrer. El primer que s'observà és que havia patit una sèrie de alteracions importants motivades per l'activitat constructiva realitzada a la zona al llarg dels darrers anys. Com que es tracta d'una estructura subterrània, tots els elements que han afectat al refugi estan directament relacionats amb la instal•lació de serveis públics com canonades, col•lectors... Arran de la intervenció es documentà que a l'actualitat, dels 153'40 m. de túnel projectat es conserven 148'71 m., mentre que els metres no conservats es van destruir com a conseqüència de la construcció del col•lector central del carrer Jordi de Sant Jordi.”

Can Garrigó

“La masia es situava als terrenys ocupats per l'actual illa formada pels carrer d'Escòcia, de La Jota, de Santa Pau i d'Emili Roca, pràcticament sobre el mateix carrer d'Escòcia. Els terrenys de la plaça de Garrigó i aquesta masia compartien propietaris que eren els marquesos de Castellodorsius. Va ser enderrocada a la dècada de 1950 per la urbanització del carrer d'Escòcia i la zona adjacent”.

Can Xirigall o *Can Xirigoi*, situat on estaven les antigues cotxeres de Borbó ja derruïdes, i que ara acull un Cap d'atenció mèdica i un Centre Cívic de l'Ajuntament.

“Masia enderrocada, situada a l'extrem de la vall d'Horta, en l'actual avinguda de Borbó, a tocar el passeig de Maragall, on actualment hi ha les pistes esportives de les cotxeres. La seva estructura corresponia al model de masia tradicional catalana, si bé amb no gaire terreny. A la planta baixa hi havia els espais dedicats a les eines del conreu de la terra. Al primer pis hi havia el menjador i les sales de dormir i al segon pis, les golfes per guardar els fruits de la terra.”

Figura 16. Imatge de Can Xirigoi. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Més enllà dels béns inclosos a la Carta arqueologia, referenciem en el plano A1 i llistem a continuació la totalitat de masies desaparegudes de l'àmbit de l'estudi:

Can Clariana

Can Clariana o Can Boada es situava al barri del Congrés, concretament una mica més avall de Ca l'Armera en la cantonada Concepció Arenal - Cardenal Tedeschi. La família Boada va mantenir la vinculació al Barri després de vendre la masia i traslladar-se a Gràcia mitjançant la Sala de ball i patinatge "RIO DE JANEIRO" al barri dels Indians, que quan va tancar donar pas al CINE RIO.

Figura 17. Imatge de Can Clariana. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Can Sabadell

Can Sabadell era una masia important situada molt a prop del Passeig Maragall, entre els carrers Garcilaso i Acàcies, a finals del segle XIX, es documenta com a propietat de Martí Sabadell Buixó, germà del propietari de Can Viudet. Can Sabadell va ser enderrocada després de la Guerra Civil, afectada per la remodelació del Passeig de Maragall.

Figura 18. Can Sabadell, en primer pla la Ctra d'Horta - Fons Digital de la Generalitat

Can Berdura

Mas situat a la frontera del municipi de Sant Andreu a tocar del torrent de la Guineu, estava documentat en 1771. No hi ha cap dubte de l'enorme importància que van en la fesomia del futur barri de Els Indians. La masia era situada a la frontera de l'antic municipi de San Andreu del Palomar i al costat de l'antic Torrent de la Guineu que baixava pel que ara és el carrer de l'Art del Guinardó, tot creuant el que després va ser la Plaça Maragall, baixant pel carrer que ara es coneix com d'Artemisa, tot baixant pel Clot i fins arribar al Mar.

Figura 19. La Masia en la dècada dels 50. El camí que apareix a la fotografia és l'actual carrer Garrotxa. Foto del CEC.

Can Vintró

Mas Vintró, situat a tocar de l'actual plaça de Carles Cardó Sanjuan del Guinardó, en vistes de l'aprofitament per part dels Berdura de l'aigua sobrera de la mina d'aquest mas.

Figura 20. Imatge de Can Vintró. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Torre Selles

A banda de Can Ros, l'altre gran propietat al sud de Concepció Arenal, era la Torre Selles (situada al C. Espronceda) i convertida en les característica Urbanització Meridiana que desplega un tipologia arquitectònica a tres illes de l'eixample actual.

Figura 21. Imatge de Torre Sellés. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Torre Pardal

Els orígens de la Torre dels Pardals són romans, com viles romanes i torres medievals, com assegura l'historiador Carreres Candi. De fet en una de les restauracions de la masia, dins les ruïnes de la Torre dels Pardals es van trobar unes termes o banys romans i un cap de dona tallat en marbre, que es guarda en el museu arqueològic de Barcelona.

Figura 22. Imatge de Torre Pardal. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Figura 23. Imatge de les terres de Congrés i els Indians abans de la seva urbanització a finals de s XIX. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Tanquem el capítol amb aquest magnífic fotomuntatge del blog Memòria del Barris en què es situen les esmentades masies i fins i tot aquelles de què no disposem d'altre informació com Can Vintró i Can Bartra.

Patrimoni arquitectònic i ordinari

Can Ros

El centre del patrimoni arquitectònic de la UPU de Congrés i els Indians és sens dubte Can Rosa o Ca l'Armera. Construïda damunt les restes d'una vil·la romana, la masia ja era coneguda al segle XVII com a propietat de la família Peguera,-de la qual conserva el nom de can Peguera fins ser ocupada pels Ros, l'actual família propietària, fins a la meitat del segle XVIII.

Recentment, els annexos de la masia, que allotjaven els cellers i magatzems, han estat transformats en un restaurant. Arquitectònicament, la masia presenta tres cossos i una coberta de quatre vessants, i la abans esmentada torre d'aigües que la caracteritza. A la façana principal encara es conserven restes de la decoració esgrafiada blanca i el cos lateral dret té una galeria a l'alçada del primer pis. És important destacar el pes patrimonial del jardí, amb alguns arbres monumentals destacats i com a verd privat al cor del barri del Congrés.

Veiem en aquest sentit la voluntat de considerar parcs i jardins de nova creació els entorns del canòdrom que en els fons engloben part d'aquest antic jardí i la protecció del verd privat del jardí (Veure PIU Portal de Informació Urbanística: B090117 PE de protecció del patrimoni arquitectònic de la ciutat de Barcelona a l'àmbit del Districte de Sant Andreu i B1389 Parcs i jardins de nova creació de caràcter local a l'àmbit dels entorns del canòdrom).

Figura 24. Imatge de Can Ros. Font: Arxiu AEM

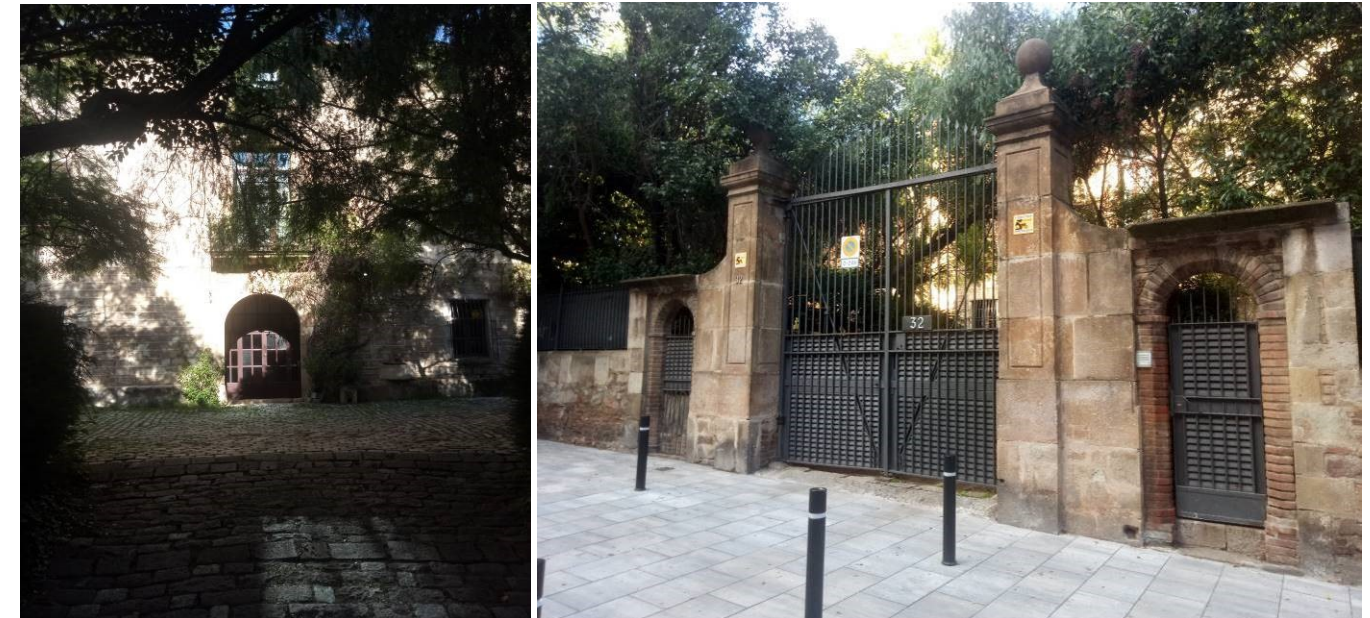

Figura 25. Imatge de Can Ros. Font: autors

Torre Llobeta

Torre Llobeta és una de les masies més antigues del Pla de Barcelona, que així com can Ros o Torre Sellés, posseïa una gran extensió de terrenys agrícoles que van produir fins ven entrats els anys quaranta del segle XX; aquests terrenys s'encabien entre el que ara són el Pg. Maragall, els carrers Amílcar i Cartellà i Avinguda Borbó (antic camí de Sant Iscle). De les torres de la Torre en queda només la plaça frontal ja que al seu voltant s'edificà el polígon de Torre Llobeta (Veure PIU Portal de Informació Urbanística: B080117PE de protecció del patrimoni arquitectònic de la ciutat de Barcelona a l'àmbit del Districte de Nou Barris i 6a del Parcs i jardins actuals de caràcter local Codi PlanB000117P MPGM per a la protecció del Patrimoni Arquitectònic Històrico-Artístic de la ciutat de Barcelona).

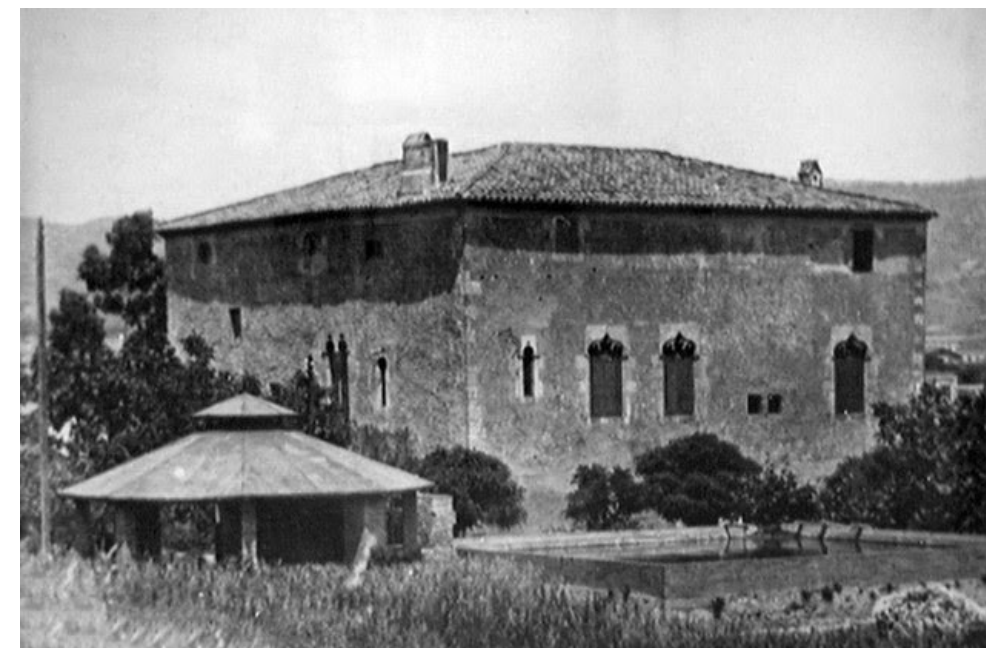

Figura 26. Imatge de Torre Llobeta. Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Laboratori del Dr. Ferran i Clua

L'altre gran tresor del barri a nivell de patrimoni són els vestigis del laboratori del Dr. Ferran Clua. Actualment és situen en l'illa ubicada entre els carrers de Manigua, de Garcilaso, de les Acàcies i el passatge de Salvador Rierano i del patrimoni històric en podem veure un vestigi a la cantonada del carrer Acàcies amb Garcilaso. Actualment és un equipament educatiu de nom homònim al bacteriòleg que dirigir la clínica però el bé no està catalogat.

La història del Laboratori del Dr. Ferran es remunta a finals del segle XIX quan l'Ajuntament de Barcelona va cedir uns terrenys de la parròquia de Sant Andreu per a que el Doctor Jaume Ferran i Clua (1852-1929) pogués realitzar les seves investigacions sobre bacteriologia (principalment vacunes contra la tuberculosi, el còlera i la ràbia), en un laboratori amb terrenys i bestiar que era ala vegada la residència habitual del Doctor. A la mort del Dr. Ferran el 22 de novembre de l'any 1929, primer el Dr. Roux i el Dr. J. Vila Ferran, net del científic van prosseguir la seva tasca investigadora. Quan els seus hereus van tancar els laboratoris als anys 70, els veïns dels barris del Congrés, Navas i Guinardó van reclamar a l'Ajuntament l'aprofitament públic del solar, iniciant un seguit de moviments reivindicatius que van coincidir amb l'inici de la democràcia al nostre país. Finalment, l'any 1981, les pressions veïnals van aconseguir que el terreny, que havia de ser utilitzat per fer pisos i aparcaments, fos dedicat a la construcció d'una escola. En 1973 l'Ajuntament va adquirir la finca on més tard es va construir l'escola pública del Dr. Ferran i l'Institut d'Ensenyament Secundari l'Alzina (Veure PIU Portal de Informació Urbanística:

Códi PlanB0768 PEU per a l'ordenació de l'illa ubicada entre els carrers de Manigua, de Garcilaso, de les Acàcies i el passatge de Salvador Riera).

Figura 27. Imatge de la Casa del Dr. Ferran a principis del segle XX Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Figura 28. Imatge de Laboratoris del Dr. Ferran a principis del segle XX Font: <https://memoriadelsbarris.blogspot.com>

Figura 29. Imatge de Can Ros. Font: google maps

Cases tramviàries i els cotoners.

Fora del nostre àmbit directe cal esmentar la importància de les cases dels tramviàries lligats al desaparegut patrimoni arquitectònic de les Cotxeres de Borbó, que podem veure al passatge de l'esperança i de l'arquitecte Millàs. Com explica Alonso Carnicer, les cooperatives d'habitatge van agafar un gran impuls fa cent anys en un intent de resoldre el problema social de l'habitatge a preus assequibles i la tipologia més freqüent de les cases barates construïdes per les cooperatives de treballadors era la de les cases en filera. Les cases dels tramviàries i els cotoners, són bon exemple de l'atmosfera i la decoració noucentista de quan les va edificar sobre unes bòbiles, i aquí es va edificar, i van sortejar les cases entre tots els treballadors que hi havia. Les cases de passatge de l'Esperança van ser edificades per la Societat Cooperativa de Carregadors i Descarregadors de Cotó del Port de Barcelona. Un dels molts col·lectius gremials que van sorgir en una època d'expansió industrial i demogràfica

per millorar la situació laboral i resoldre el greu problema de l'habitatge. La Cooperativa d'Empleats de Tramvies de Barcelona, que van edificar divuit cases al veí passatge Arquitecte Millàs.

Figura 30. Imatge de les cotxeres de Borbó Font: <http://eltranvia48.blogspot.com/>

Figura 31. Imatge de les cases del passatge de l'Esperança Font: Valentí Pons Toujouse

(Veure PIU Portal de Informació Urbanística: Ptge de l'Esperança, 11; B000117P MPGM per a la protecció del Patrimoni Arquitectònic Històric- Artístic de la ciutat de Barcelona; Codi detall 6 Àmbit passatge Esperança; Pla especial de protecció del sector delimitat pels carrers de la Jota, de Arnaldo Ons, de Escòcia i de Desfar, Text Refòs; PE de protecció del patrimoni arquitectònic de la ciutat de Barcelona a l'àmbit del Districte de Nou Barris; PP del sector entorno a las viviendas del Congreso Eucarístico, rectificado y con las modificaciones propuestas por la CUB 30/12/60; Ptge de l'Arquitecte Millàs, 7; SA339 Plan especial de protección del sector limitado por las calles de la Jota, de Malgrat, de Escòcia y de Santapau; PE de protecció del patrimoni arquitectònic de la ciutat de

Barcelona a l'àmbit del Districte de Nou Barris; Plan especial de protección del sector limitado por las calles de la Jota, de Malgrat, de Escòcia y de Santapau; PP del sector entorno a las viviendas del Congreso Eucarístico, rectificado y con las modificaciones propuestas por la CUB 30/12/60).

Tanquem el recorregut pel patrimoni històric amb un recull de cases indetificades al barri dels indians, que si bé no tenen potser el valor en si mateixes per ser protegides, es destaquen per la seva conformació dels paisatges quotidians que preserven encara la identitat del barri (veure plànol A2). Es fa especial èmfasi en aquelles que formen conjunt de façanes en contigüitat i aquelles que es situen en cantonades gestionant l'articulació d'aquells primers carrer urbanitzats al voltant de Can Berdura o promogudes per propietaris de mas Guinardó.

Figura 32. Imatge de Carrer Garcilaso. Font: autors

Tanquem capítol, fent un salt al patrimoni contemporani que en el territori de Congrés està magníficament representat per l'obra singular del Canòdrom.

El canòdrom de la Meridiana ocupava la totalitat d'una illa gairebé rectangular emmarcada pels carrers Concepción Arenal, Riera d'Horta, Pardo i Ignasi de Ros. Aquesta zona de la ciutat s'havia començat a urbanitzar a partir de principis dels anys 50, amb la construcció dels Habitatges del Congrés Eucarístic i de fet el canòdrom es situa sobre les terres arrendades a la família Ros de Ca l'Armentera.

Originàriament era una espai dedicat a les apostes i curses de llebrers. Al costat nord recolza l'edifici principal i a la resta es situava l'allargada pista de curses amb els extrems en semicercle construït entre els anys 1962 i 1963, per Antoni Bonet Castellana amb un llenguatge coherent i propi del Moviment Modern, del qual n'era un gran exponent. L'edifici ha estat recentment restaurat per Monteys-Lecea-Aybar-López Vian (2011) i convertit en un parc de Recerca Creativa.

Tal i com s'ha comentat anteriorment, l'edifici estructura un espai obert molt important que conglomera l'espai de l'antiga pista, el carrer de Can Ros i les terres d'aquest llogades com a pistes esportives. Sembla urgent repensar i redissenyar aquest espai que té en si un fort potencial d'identitat a nivell de barri i de hub d'equipament molt ben comunicat.

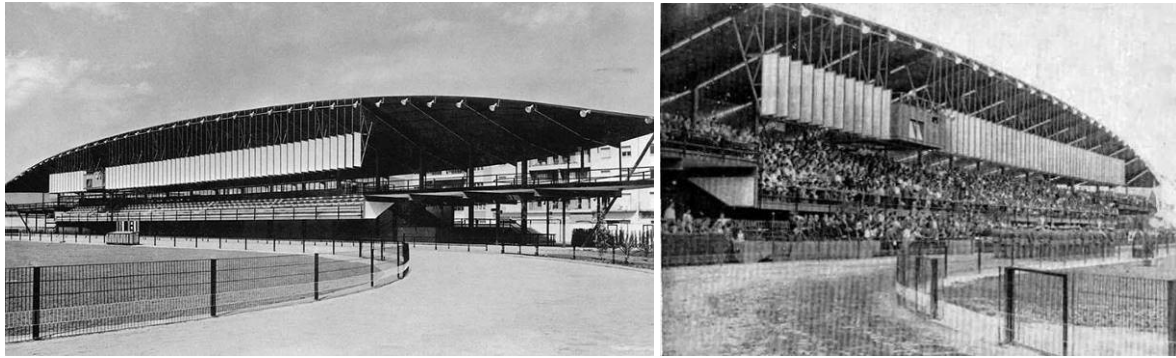

Figura 33. Canòdrom de Meridiana. Font: www.arquitecturayempresa.es

(Veure PIU Portal de Informació Urbanística: B1389 MPGM a l'àmbit dels entorns del canòdrom Parcs i jardins de nova creació de caràcter local; Código PlanB1389 MPGM a l'àmbit dels entorns del canòdrom)

Figura 34. Canòdrom de Meridiana en estat actual de la plaça frontal. Font: www.arquitecturayempresa.es

Figura 35. Imatge de Carrer Pardo. Font: autors

Figura 36. Imatge del espai potencial conglomerant antiga pista, carrer de Can Ros i les Pistes de Tennis d'ela Merdiana. Font: autors

Infraestructura verda

La cartografia de la infraestructura verda en el territori de Congrés i els Indians ens porta un pas més enllà dels territoris de la UPU per explicar la continuïtat del corredor verd de Rambla Prim cap a la serralada de Collserola, seguint a tret molt generals el que seria el traçat de la riera de Horta. Sembla clara la necessitat d'integrar els Parcs de Pegasso i de Can Dragó amb tot el potencial de infraestructura verda menuda que desplega el conjunt del polígon del Congrés. Més discutible és com s'executa aquest enllaç a escala del nostre barri (Veure plànols B12 a B15). De fet, el Pla del verd i la biodiversitat de Barcelona 2020 reconeix, en el Congrés com a punt de contacte crític en la disposició del corredors verds. És un punt d'intersecció entre dos connectors ecològics, el longitudinal de Can Dragó que s'adscriu a l'abans descrit per l'antic traçat de la Riera d'Horta. Aquests corredors verds posen en contacte les àrees naturals perifèriques amb la trama urbana i vertebruen la infraestructura ecològica de la ciutat a partir d'incorporar-hi els espais verds i potenciar la biodiversitat.

Figura 37. Pla del verd i la biodiversitat de Barcelona 2020 (Font: Ajuntament de Barcelona, 2013).

Els habitatges del Congrés Eucarístic

El polígon del Congrés requereix una breu descripció en detall per entendre el valor arquitectònic i del paisatge urbà que podem contemplar avui en dia. El conjunt resultant es diferencia del projecte original per ser menys rígid i menys coherent del previst en un bon inici. Les primeres illes -1, 2 i 3- mantenen la contundència de la ciutat nova que es contraposa al teixit existent mentre que la resta d'illes, van perdent ortodòxia i des de l'heterogeneïtat dialoguen en el barri de manera menys traumàtica, assumint particularitats del teixit preexistent però essent menys consistents a nivell arquitectònic.

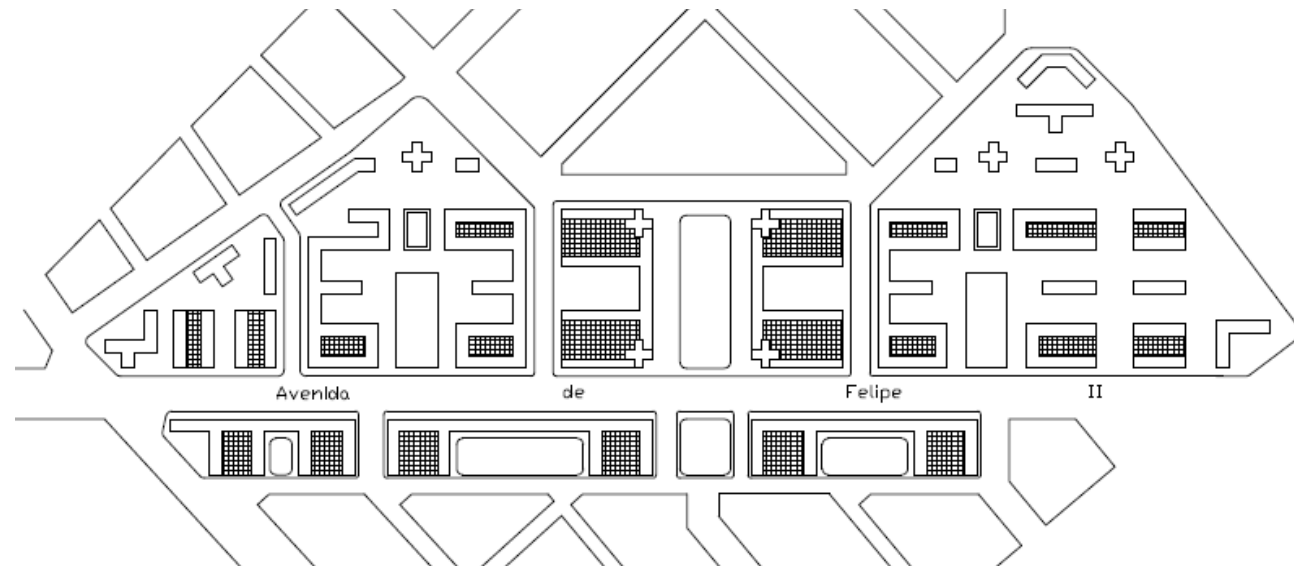

Figura 38. Projecte guanyador del concurs del Congrés Eucarístic (Font: Bibiana Cambril, 2013).

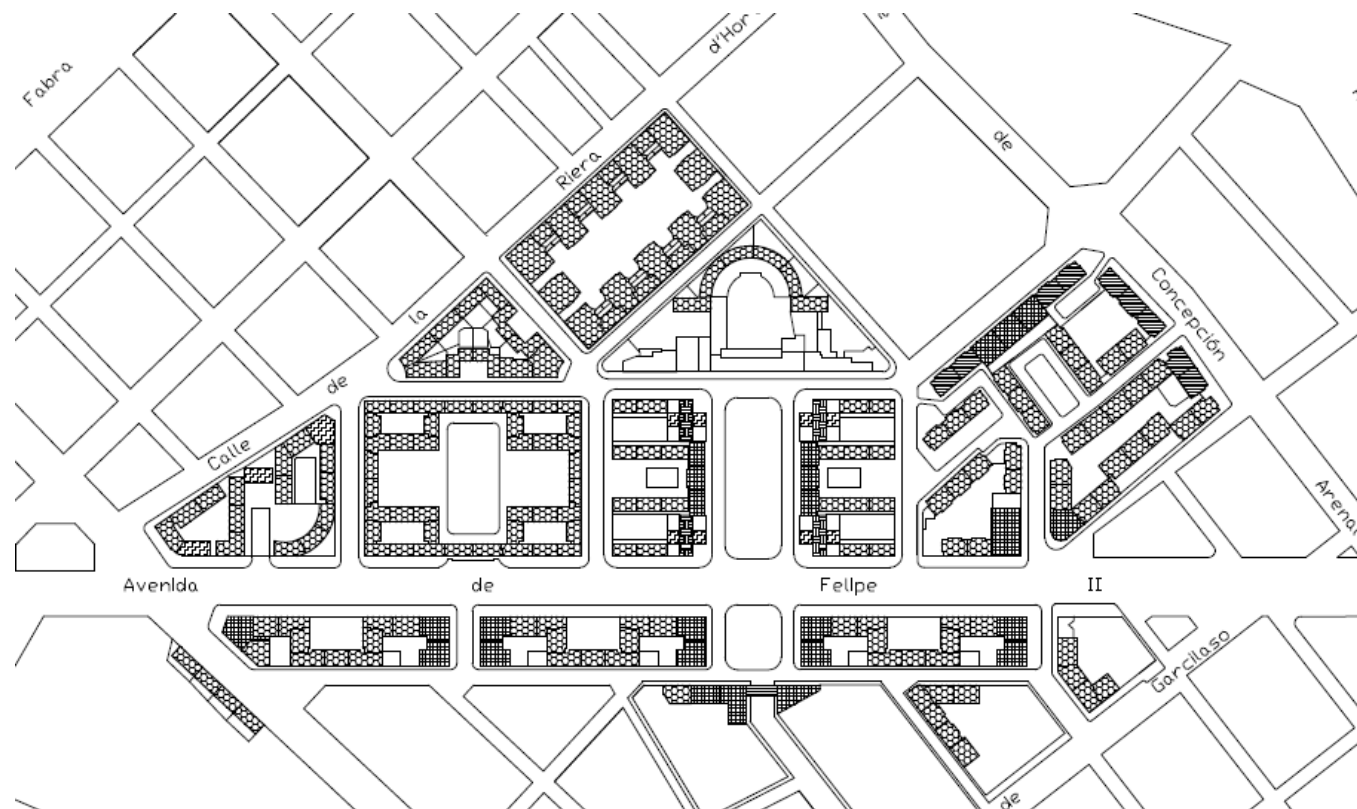

Figura 39. Realització final del polígon del Congrés Eucarístic (Font: Bibiana Cambril, 2013).

El total d'habitatges que es poden comptabilitzar dins el conjunt d'edificis del Congrés Eucarístic és de 2.772 habitatges i 315 locals comercials, els quals es van anar construint en diverses etapes de construcció que es van iniciar el 1954 allargant-se fins a 1967, any en què es van finalitzar totes les obres del nou barri.

El polígon té una vocació clarament residencial i es presenta com una solució al problema de l'habitatge de postguerra. En aquest sentit el projecte experimenta amb diferents tipologies d'habitatges agrupades dins de cada illa. Per tant les illes són la unitat d'ordre dins del projecte i també la unitat econòmica que permetia gestionar tan magna operació. Cada illa presentarà una diversitat de tipologies d'habitatge i alguns dels equipament abans recollits en el mateix estudi.

FASES CONSTRUCCIÓ			
	Fase 1 Manzana 1 y 2		Fase 7 Manzana 8 y 8'
	Fase 2 Manzana 3		Fase 8 Manzana 9
	Fase 3 Manzana 4 Proyecto del 20v.		Fase 9 Manzana 9 bis
	Fase 4 Manzana 5		Fase 10 Manzana 10
	Fase 5 Manzana 6 y 7a		Fase 11 Manzana 11a
	Fase 6 Manzana 7b		Fase 12 Manzana 11b
			Fase 13 Manzana 12
			Fase 14 Manzana 13 y 14
			Fase 15 Manzana Centro Cívico

Figura 40. Numeració de les illes del polígon del Congrés Eucarístic per ordre de numeració en projecte (Font: Bibiana Cambril, 2013).

Tipologies d' habitatge

L'habitatge tipus d'aquestes edificacions, consisteix en vestíbul, menjador, cuina, tres dormitoris, cambra de bany i galeria en una superfície mitjana de 72 a 90 m².

En destaquem tres tipologies bàsiques que constitueixen el cos d'unitats de les illes del projecte original.

- Els habitatges tipus A estan constituïts per menjador, cuina, un dormitori de tres llits, dos dormitoris de dos llits, un lavabo i un safareig.
- Els habitatges tipus B estan constituïdes per les mateixes estances que les de tipus A, però amb quatre dormitoris de dos llits cada un, en comptes dels anteriors esmentats.
- Finalment, els habitatges tipus C, disposaven de les mateixes estances comunes, i es constituïen de dos dormitoris de dos llits i un dormitori d'un llit.

Figura 41. Numeració de les illes del polígon del Congrés Eucarístic en projecte (Font: AMCB).

Per tal d'adjudicar els habitatges a les persones que hi optessin s'havien de complir uns requisits bàsics:

- Tenir necessitat real de l'habitatge
- Haver viscut a la ciutat de Barcelona durant 2 anys o més consecutius abans de la sol·licitud.
- Tenir els ingressos suficients per poder pagar l'habitatge, però no tenir-los per adquirir una altra de procedència diferent.

Això agrupava els sol·licitants en tres categories:

Primera classificació:

Aquest grup conformava les famílies que podien pagar la quantitat d'entrada marcada pel patronat, que en la primera entrega era de 8000 pessetes.

Segona classificació:

Famílies ja constituïdes (85% del total)

Futurs matrimonis (15% restants)

Tercera classificació segons abans desglossat, volia reproduir el perfil sociològic de la ciutat de Barcelona:

Grup 1

Treballadors no qualificats 20% o

Treballadors qualificats 30% o

Empleats administratius 30% o

Subaltern (empleat de categoria inferior) 5% o

Funcionaris 4% o

Professionals liberals i independents 11%

Grup 2

Naturals de Barcelona i comarques veïnes 70% o

Amb més de 15 anys de residència 20% o

Amb menys de 15 anys de residència 10% Grup 3 o

En igualtat de condicions laborals i geogràfiques, tenien prioritat un grup del 5 al 15% entre les famílies vinculades a entitats religioses, socioculturals i esportives.

Comerç i articulació de la planta baixa

Més enllà de la residència, i les seva resposta arquitectònica, l'altra gran proposta del projecte del polígon de Congrés és la disposició del sector terciari. El barri es concep com una unitat autosuficient en si mateixa, més enllà del teixit comercial i industrial d'èxit ja existent a Indians, al qual ja hem fet referència.

De la mateixa manera que s'havia reglamentat l'assignació d'habitatges, es va reglamentar l'adjudicació de botigues per tal de crear un barri autònom i competitiu.

Era un intent més de crear vida de barri a través dels vincles comercials. Les botigues es van adjudicar sota la fórmula d'arrendament per mitjà de concursos públics que es convocaven segons les necessitats d'auto abastament del grup. Aquests eren regulats per una comissió especial del Patronato, paral·lel al dels habitatges. Per a aconseguir un local de negoci al Congrés s'establien un conjunt de requisits:

1. El sol·licitant només podia optar a un local. No era possible la monopolització d'un ram o fer-ne especulació comercial.
2. Per a la consecució d'un local calia reunir un seguit de condicions:

- a) Acreditar la pràctica comercial en el ram corresponent a l'activitat de la botiga.
- b) Desenvolupar un negoci similar en el cas de provenir d'un negoci en el qual l'ocupació de local era a precari.
- e) Tenir aptituds per al negoci
- d) Haver efectuat prestacions personals o donatius a favor de VCE.

Això compondrà un panorama de 315 locals disposats segons la Figura 42, seguint majoritàriament l'eix de Felip II i la plaça del Congrés, amb l'excepció de la illa 11 (en semi-corba) que havia d'acollir comerç fixe i el mercat setmanal sota les porxades de l'edifici amb façana a Felip II. L'articulació de la planta baixa amb el passatges i porxades respon a la lògica de la disposició d'aquests comerços, afavorint les circulacions de vianants paral·leles a Felip II. Malauradament, la planificació comercial orquestrada per les VCE que va sobreviure fins l'aparició dels primers competidors seriosos a la zona, cadenes de botigues i supermercats, va quedar tocada definitivament per l'aparició d'Hipercom i el Corte Inglés de Meridiana. Tot el sistema de circulacions menudes que enllaçaven aquestes illes, decau amb la manca d'activitats a l'interior del Congrés.

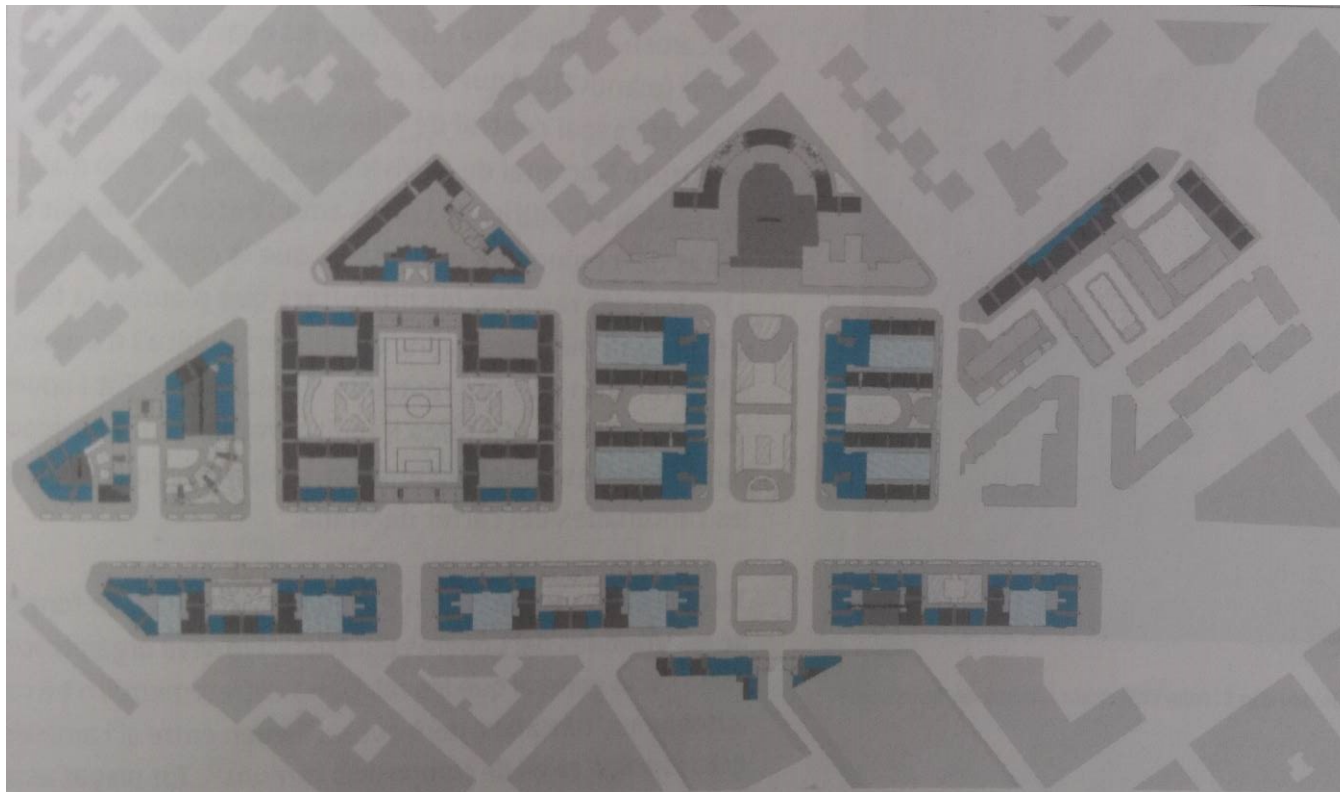

Figura 42. Localització dels comerços de conjunt del polígon (Font: autors de Les vivendes del CE de Barcelona 1952-1962).

Cinquanta anys més tard, veiem la fragilitat d'aquesta opció i les seves conseqüències exposades també en l'esmentat treball de Diagnosi del Comerç. Creiem oportuna una reflexió en aquest sentit i per això es un tema que s'ha elaborat abastament en la documentació gràfica (veure plànols C2 a C6).

Les escoles

Els valors que impregnaven l'obra de les Viviendas del Congreso Eucarístico -la família, el treball i el respecte i la pràctica de la religió catòlica com a motors d'una nova societat- és trameten mitjançant l'escola, o més ben dit, les dues escoles lligades a la Parròquia de Pius X: la Institució Teresiana per nenes i la Salle pels nens.

Igualment, la preocupació escolar va incloure els més petits, i d'especial importància van ser els jardins d'infància i parvularis que les VCE va projectar en espais urbans enjardinats i tancats, és un dels aspectes curiosos que marquen la diferència amb altres barris de la ciutat.

Pel que fa a l'escola pública, sobre els antics laboratoris del Dr. Ferran, el 1977, es van construir l'institut d'ensenyament secundari L'Alzina i l'escola pública Jaume Ferran i Clua, llargament demanats al districte pel moviment veïnal a causa de la manca de places escolars a la zona. Per acabar de completar el panorama escolar, des de l'octubre del 1964, va iniciar la seva activitat el Col·legi dels Sants Innocents, una institució per nens amb discapacitat psíquiques.

Ritme del teixit urbà, parcel·lació, i skyline

Pel que fa al conjunt del barri, una plaça central, la plaça del Congrés Eucarístic, amb una torre de catorze plantes a cada cantonada, presideix i ordena el polígon, on majoritàriament s'aixequen blocs de cinc plantes. La presència de la plaça amb les quatre torres cruciformes caracteritzen l'skyline de Congrés i el visibilitzen des de Indians, el Guinardó i Meridiana, com després analitzarem en les planimetries de percepció dels plànols D1 i D2. El traçat dels carrers, en especial l'eix vertebrador del carrer de Felip II, facilita la integració del polígon dins el conjunt de barris que l'envolten. Les alineacions dels futurs carrers del grup, batejats amb motius relacionats amb l'eucaristia, van ser aprovades al febrer del 1953 i la primera pedra es va col·locar el 30 de maig d'aquell any.

La globalitat dels blocs, distribuïts en illes construïdes en diverses fases del 1954 al 1967, estan complementats amb patis interiors i espais verds que suposen, juntament amb els vials, més del 53% de la superfície del polígon. Aquesta proporció de buit i plens, aquesta porositat a nivell de teixit urbà són l'altre gran valor a potenciar de la subunitat de paisatge de Congrés. De fet, veiem que és des de les bases del concurs, que el tema dels espais oberts i el verd estarà regulat.

Recollim els requisits a complir per la proposta guanyadora:

1. Superfície de parcs i jardins 8 m² per habitant.
2. S'inclouen en el conjunt fins al 60% dels jardins interiors d'illa, sempre que el seu costat menor rebí almenys 2 hores d'assolejament diari sigui major de 20 m.
3. No s'inclouran els espais lliures públics on la superfície sigui menor de mitjana hectàrea en ciutats de més de 20.000 habitants o si el seu costat menor és menor que 3 hores o menys de 40 m.
4. Les barriades urbanes d'habitatges protegides crearan seus propis parcs si existia deficiència local d'aquests.
5. Es disposaran camps de joc suficientment capacitats per als nens, quan no hi hagués una distància menor de 250 metres de la barriada.
6. La superfície de les vies serà la mínima possible per raons d'economia.

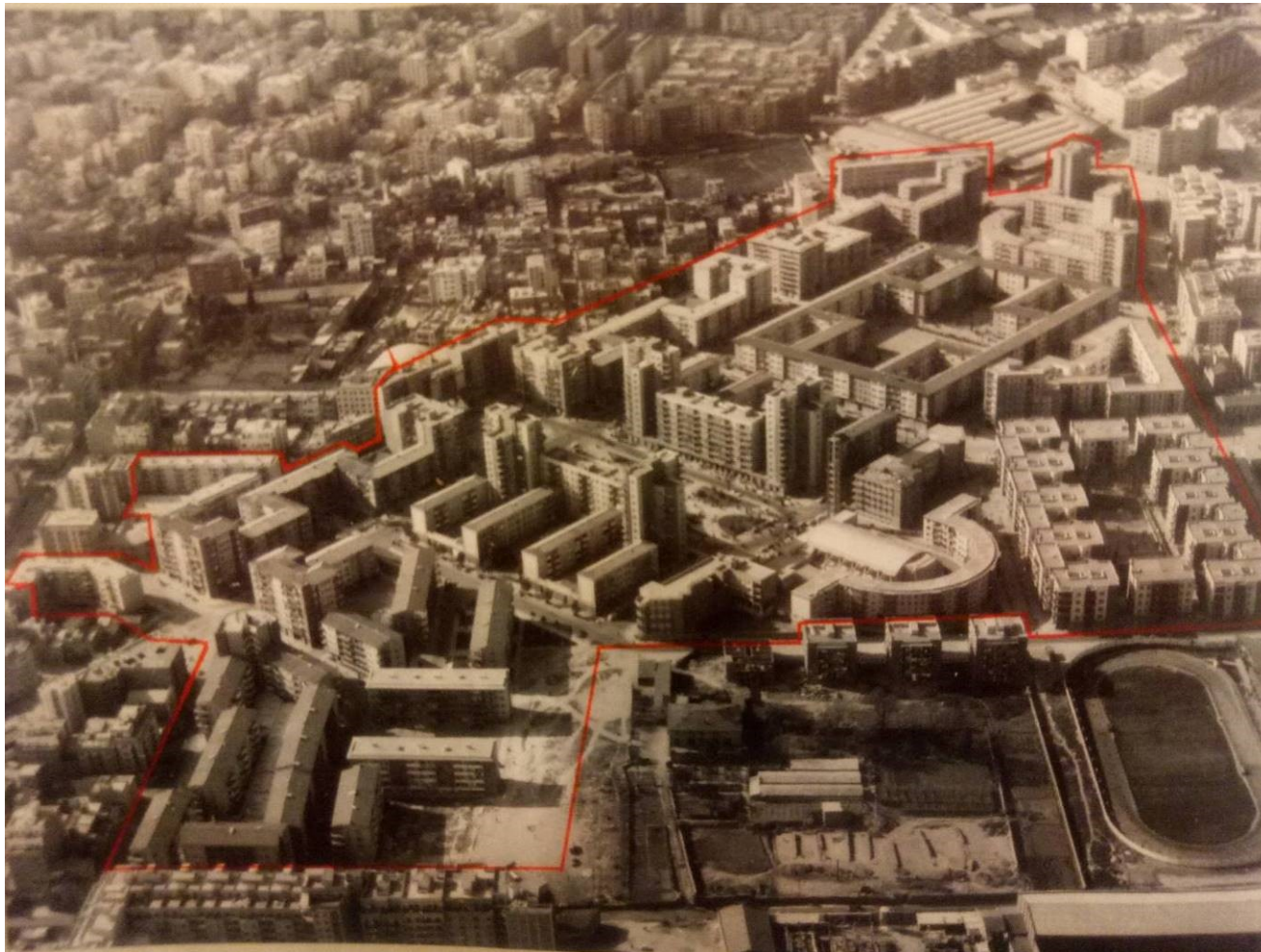

Figura 43. Articulació dels blocs en torre que constitueixen el skyline de conjunt del polígon (Font: autors de Les vivendes del CE de Barcelona 1952-1962).

Façanes i Volums

Finalment, tanquem capítol amb una nota sobre Façanes i Volums.

En l'apartat de documentació gràfica s'ha elaborat un plànol específic per entendre les alçades relatives proposades a Congrés i posar-les en relació amb els indians. En aquest exercici, plànols B10 i B11, es permet la clara lectura d'un teixit de poca alçada (pb+4) en general encaixat entre dues vies a gran alçada en les edificacions, la Meridiana i el Passeig Maragall. En aquest espai, hi destaquen les quatre torres cruciformes, intentant senyalitzar un cor de barri, que és formal però no real a nivell d'activitat.

Les façanes, a Congrés, destaquen per la unitat de materials i solucions constructives que d'origen mantenen els blocs de les diferents illes del projecte. Un cop consultades les memòries descriptives i els pressupostos a l'Arxiu Municipal Contemporani, veiem que l'austeritat obligava a uns materials barats i solucions constructives prototípiques que es feien extensibles d'un bloc a l'altre.

Figura 44. Campanar de Pius X, landmark del skyline i articulació del residencial amb la parròquia (Font: autors de Les vivendes del CE de Barcelona 1952-1962).

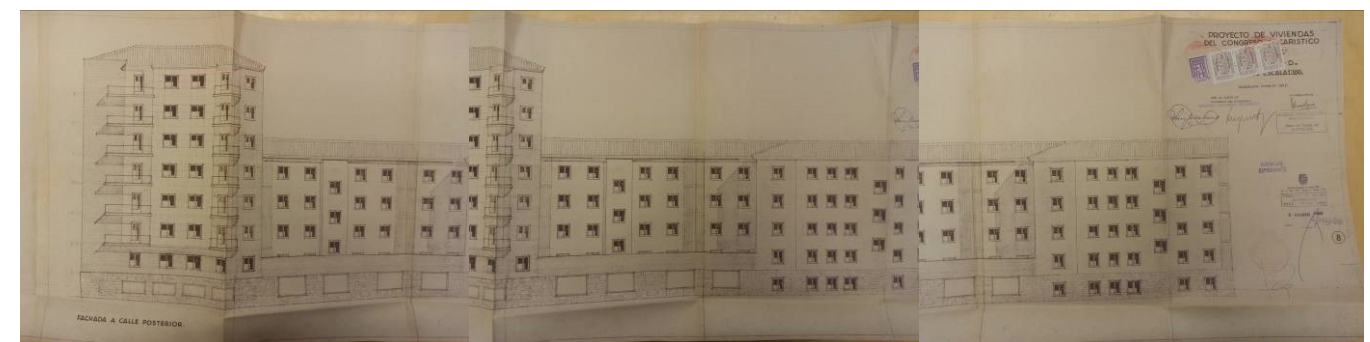

Figura 45. Alçats de Projecte Illa 8 (Font: autors a partir de AMCB)

Figura 46. Articulació dels blocs conformant l'entrada principal des dels Indians al conjunt del polígon (Font: autors de Les vivendes del CE de Barcelona 1952-1962).

Figura 47. Alçats de Projecte Illa 9 (Font: autors a partir de AMCB)

ii. Ús/Activitat

1. Públic, privat i col·lectiu

És característic de Congrés la difícil distinció entre espais públics i privats dels veïns dels polígons. Aquesta distinció tan clara a els Indians a simple cop d'ull, al Congrés no és possible fer-la si no és amb el planejament a la mà. Per això és necessari veure el plànol de planejament urbanístic C7.

2. Ús residencial, industrial i logístic

Tal i com s'ha desenvolupat anteriorment, ens torbem en un barri de caràcter eminentment residencial amb un cert comerç de serveis envellit i amb alguns usos de petita indústria concentrats al Carrer Alexandre Galí i Felip II. Els usos turístic, recreatiu i de lleure són completament absents en el barri i, de fet, aquesta és una fragilitat a destacar.

3. Equipaments

Segurament ja els hem explicat en detall al llarg del treball però la documentació gràfica (veure plànol C9) situa i llista de manera permenoritzada els equipaments i vida social sota anàlisi en el diagnòstic en curs.

Entre ells cal destacar l'illa educativa (l'institut d'ensenyament secundari L'Alzina i l'escola pública Jaume Ferran i Clua), el centre cívic de Can Clariana, el Parc de Recerca del Canòdrom i en Centre Sanitari de Cotxeres.

4. Connectors Inter modals, mobilitat (parades de metro i autobús)

A nivell de mobilitat, tal i com expressa el plànol C8, són els tres grans eixos longitudinals (Passeig Maragall, Felip II i Meridiana) els que suporten la major part de la mobilitat. De fet, són les estacions de metro de Margall, Congrés i Fabra i Puig, els grans hubs de mobilitat i d'intermodalitat. Això comporta que el comerç, del qual hem parlat abastament amb anterioritat, es situï amb més comoditat al voltant d'aquest tres punts, tal i com es pot apreciar en els plànols d'activitat en planes baixes (veure plànols C2 a C6).

iii. Percepció

1. Conques visuals, fites visuals i fons escènics

La manca de punts que permetin una percepció global de Indians Congrés és un dels grans factors limitant alhora de crear un imatge sobre el barri que en reforci la identitat. Els miradors que deuen ser expressius d'aquesta identitat són privats (des de els habitatges de les torres cruciformes o des de les torres de la Meridiana). Aquesta manca d'imatge global, de conca visual amb la qual identificar-se no ajuda en el context d'un barri compost ja d'inici per dues realitats contraposades.

Les portes del barri, aquells nodes territorial que havíem comentat són de fet els punt amb una visibilitat més alta des del mateix paisatge urbà. Evidentment, les portes, però, són les vores, els límits de les unitats de paisatge i, per tant, reforcen la concepció del barri com a parts fragmentades amb caràcters i identitats diferents (Veure plànol D2). Comparteixen tanmateix fons escènics, sobretot sobre el recorregut de Felip II, que fa d'eix entre les dues realitats. Aquest recorregut mar muntanya, és el que més específicament revela la posició relativa de la UPU respecta de la ciutat de Barcelona. Tal i com veiem en el plànol D1, els fons escènics de Collserola i molt concretament l'espai entre Roquetes i Torre Baró i en menor mesura la muntanya pelada, donen l'encaix geogràfic que orienta els traçats de Congrés.

Com a complement a les visibilitats reals que els habitants tenen del seu barri, s'aporten algunes vistes caracteritzades del conjunt per fer-ne la comparativa i explicar la manca de llegibilitat de la Congrés i Indians com a unitat. De la mateixa manera que la visibilitats revelen altre cop els gran nodes com a portes i presència ineludible en la retina col·lectiva del paisatge urbà, s'escapa l'aprensió de les dimensions del conjunt i la relació

d'aquestes entre elles. Els habitants reconeixen la sobreexposició de les façanes de la Meridiana en el punt de l' Hipercor, dels edificis de Cotxeres, dels edificis a l'encreuament del 15 o de la Plaça Margall, però això es tot. Si en canvi, veiem les caracteritzacions dels plànols D7, D8, D9 i D10, la ciutat sembla més compacta i continua. La històrica relació entre Indians i el Guinardó sembla orgànica des de l'aire i la ròtula de Cotxeres obrint estructures viaries al mar, clara i diàfana. Fins i tot la relació entre Plaça del Congrés i la Illa educativa es revela estructural i lògica en termes de temps i topologia (veure plànols B2, B3 i B4). Però in situ, sense coneixement previ del Barri, són relacions opaques i gens intuïtives.

2. Materialitat, textura, color

Des d'un punt de vista perceptiu, Congrés té una contundent personalitat àptica i òptica. Els materials, textures i color que proposen el llenguatge de les arquitectures contemporànies de fa 50 anys, tenen un impacte cert i molt reconeixible en contrast amb la vella manera de fer ciutat del voltants. Dins el context de Barcelona, els polígons es desdibuixen des de la ciutat densa cap a les faldes de la muntanya. En canvi a Congrés, el polígon és un artefacte rodejable. I la gran contradicció, és que si bé se'n ofereix com una peça porosa i transparent, amb un 53% d'espai verds, acaba essent un peça de ciutat que hom evita, rodeja. La imatge revellida dels materials, la utilització de materials ara oblidats i l'ús arbitrari dels colors en el conjunt de les illes, transmet un missatge poc atractiu i en alguns casos fins i tot d'inseguretat (no justificada per nombres) entre veïns i habitants. La radicalitat dels colors vius, la homogeneïtat inflexible de materials i textures, eren part de la modernitat de la intervenció. El temps, i una certa voluntat d'humanitzar l'escala de les illes en portaries o comunitats de veïns, han portat a una fragmentació de la imatge unitària, que acaba banalitzant les arquitectures amb materials fora de context, restauracions poc fidels als originals i falta de visió de conjunt sobre la imatge global de Congrés. Sens dubte el treball del paisatge urbà a nivell de pell urbana (rugositat/fenestració, porositat/porxos) és un dels grans reptes a l'hora d'establir objectius de qualitat per la Sub Unitat de Congrés i els Indians (Veure plànols D3, D4 i D5).

3. Llum dia/nit i so

Sobre Congrés específicament, s'ha fet un treball específic de reconeixement dels sons (veure plànol C1) i de la llums i obres projectades (veure plànol B11).

Tan el so com la llum, són factor contingents a l'hora de donar-nos una imatge dels paisatges urbans de Congrés en tota la seva singularitat. Els volums i les ombres que aquests generen en planta baixa, expliquen les relacions amb l'exterior i amb el complement de l'arbrat real (veure plànol B15) ens detallen un relació complexa entre llum i ombres. L'arbrat, ja madur, ha adquirit un port tant considerable que enfosqueix la lluminositat de molts espai públics o dels veïns.

Figura 48. Plaça del Cardenal Cicognani, amb l'arbrat recent plantat i assolellament en l'actualitat. (Font: autors i AMCB)

Figura 49. Plaça Maragall, Els Quinze i Canòdrom, els tres nodes en forma de "Y". (Font: autors de gmaps)

b. Caracterització

i. Atributs/Patrons

1. Qualitatius

Els patrons reconeguts fins ara són els nodes del Quinze –Cotxeres, Canòdrom i Plaça Maragall. Els atributs que adjectiven aquests patrons serien doncs l'amplitud de les seves dimensions, que els revaloritzen com a nodes territorials contemporanis, ja que encara avui dia són punts de vies de primer ordre a nivell de mobilitat urbana. Això fa que a mode de punts d'encontre de grans avingudes, haurien de tenir uns valors simbòlics més enllà del logístic i comercial local. Això no és així però l'obertura zenital i la disposició en "Y" de les tres, (veure plànol E2) fan pensar les múltiples possibilitats de reurbanització en un context de reducció de vehicles i de pacificació dels esmentats nodes.

L'altre atribut qualitat destacable és la porositat del teixit del polígon de Congrés, que a la vegada es contraposa amb la opacitat de Indians. Una qualitat que es declina en la transparència en planta baixa de Congrés a nivell arquitectònic, sovint minimitzada per elements urbans, vegetals o vehicles i, per tant, prou potenciada des del paisatge urbà.

2. Estructurals

Tanquem capítol amb una consideració sobre la continuïtat estructural com a atribut entre Indians i els Guinardó en la seva part alta. L'eix de passeig Maragall funciona a la part alta de Garcilaso com a eix comercial, cívic i residencial d'absoluta simetria, i aquesta continuïtat és palpable en els teixit comercial i associatiu. En canvi sobre Felip II, la continuïtat queda interrompuda en l'eix mateix del vial. La vida a costat i costat del viari és absolutament diferent. Podríem dir que el UPU de Guinardó arriba fins al Metro de Congrés sobre Garcilaso. En canvi de l'altre costat de Felip II, la dominància de les arquitectures que han construït ciutat d'un sol gest, no articulen ni dialoguen amb els seus teixits adjacents, ni cap a Indians, ni Meridiana ni Fabra i Puig.

ii. Generadors d'identitat

1. condensadors d'activitats (també condensadors socials):

L'activitat se centra en les esmentades bifurcacions i potser, d'entre elles, la que ha agafat més força és la de l'equipament Sanitari de Cotxeres, que juntament amb el nou Parc dels Jardins de Can Xirigoi, fan de pol atractor dels més joves i els més grans, en una urbanització cuidada, assolellada i aïllada de la circulació viària. El Canòdrom i els espai oberts al voltant de Can Ros, tenen tot el potencial per ser l'altre gran pol tractor, però la urbanització i fragmentació actual dels espai públics l'han convertit en un espai marginal lateral i aliè al desplegament d'activitat de la Meridiana.

Les parades metro, són visiblement els punts de concentració i de mobilitat d'aquest barris residencial, que semblen mancats d'equipaments recreatius i mercat, centrifugant els habitants cap a les vores per trobar grans superfícies o punts d'activitat de lleure o esbarjo.

2. activadors de memòria i d'identitat col·lectiva (sentiment de pertinença al lloc):

Malgrat la feina que s'està portant a terme a nivell d'entitats i veïns, cal dir que construir una identitat comuna entre Congrés i Els Indians, és un repte constant. Segurament és més un constructe de futur que no pas una referència de passat, ja que el sentiment de barri i de pertinença no és el mateix per les famílies que han estat a Indians des de fa generacions, i pels qui la toponímia i els espais els refereixen al patrimoni arquitectònic desaparegut o a llocs urbans lligats a la història (Can Clariana, Can Xiringoi, Can Ros)...que per la generació ara envellida que han habitat des dels inicis a Congrés però que no tenen la mateixa mirada cultural sobre el lloc. Es un espai compartit amb dos paisatges urbans i una història sobreposada l'una sobre l'altra. Potser la identitat col·lectiva es defineix més pel que no són, que pel que són. No es reconeixen amb la Meridiana, ni amb Fabra i Puig, i qui més qui menys té molt clar si són més d'Indians que de Congrés o viceversa. Hi ha consciència de paisatge de vora, de frontera entre districtes, punts en què com tots els ecotons hi ha més diversitat i complexitat.

c. Identificadors dels valors paisatgístics

A nivell de valors paisatgístics, Congrés i Indians es caracteritza pels seus valors històrics i estètics, i dels valors estètics que d'ells se'n deriven.

i. valors històrics

Les dues tipologies d'assentaments que es recullen al barri el caracteritzen i expliquen les formes de creixement urbà sobre un territori de partida homogeni i molt ben travat a nivell de camins i xarxa hidrogràfica. És interessant constatar com en el barri d'Indians fet al ritme de la història, amb arquitectures de poca qualitat en molts casos, hi ha decantat tot tipus de tipologies edificatòries i usos amb una certa harmonia, que hi confereixen una anodina però activa urbanitat. En canvi, la intervenció de Congrés, tot i gaudir d'un bon projecte i millors arquitectures concretes, no ha sabut construir barri, vida i ciutat en el seu interior amb la mateixa intensitat.

ii. valors religiosos i espirituals:

El punt de partida per a la realització de la iniciativa de les VCE va ser l'exhortació pastoral del bisbe Modrego feta a tots els «catòlics y patriotas barceloneses», que demanava la seva participació per a resoldre la problemàtica. És a dir, no podem deslligar la promoció del barri del Congrés dels valors religiosos i espirituals (per no dir polítics) que el generen. En la pastoral corresponent a de l'1 de novembre de 1951, titulada: "Uno de los frutos del Congreso Eucarístico Internacional: viviendas", i en la del 17 de novembre de 1951 "El Congreso Eucarístico y la construcción de viviendas" es dissenya un esquema bàsic per a promoure una organització que duqués a terme la construcció d'habitatges. Les bases d'aquesta obra van ser una important suma de diners - formada per les aportacions voluntàries, de cent mil pessetes, feta per part de la burgesia afecta al règim franquista, fins a assolir la xifra ideal de cent milions. Així, aprofitant la repercussió de la celebració del XXXVe Congrés Eucarístic Internacional, ambdues parts, el bisbe i l'Asociación Católica de Dirigentes, van iniciar una ben planificada campanya de propaganda i recollida de fons, la qual havia de permetre reunir el capital suficient per emprendre per parts (per illes) la construcció del polígon.

iii. valors estètics:

Els valors estètics que s'aprecien es relacionen amb aquests valors històrics abans esmentats i en el cas de Congrés de manera molt clara i directa pels valors estètics dels llenguatges experimentals del moviment modern en la seva recerca d'un habitatge digne i salubre que faria una nova ciutat amb millor qualitat de vida pels seus habitants.

El polígon de Congrés té una capacitat com a paisatge urbà per transmetre un determinat sentiment de bellesa i d'entusiasme que llegit en funció del significat i apreciació cultural del moviment modern arquitectònic mereix una revalorització i parametrizació de valors per la seva millor conservació. El pes específic que aquest tipus d'intervencions tindran en un futur fa aconsellable la seva revisió per tal de recuperar-ne els colors, materials i per tant la imatge original.

1. Zones de transició:

Més enllà de Congrés (Polígon), reclamem els valors estètics dels esmentats nodes territorials, com a zones de transició on es produeixen combinacions harmòniques entre tipologies de ciutat i en què segurament cal dotar de més intensitat d'usos públics i cuidar en extrem els paisatges urbans que puguem construir. En aquest cas, els nodes situats en les zones de transició són els patrons nítids reconeguts, ja que amb la seva morfologia en forma de "y" i el seu ús, es reclamen com a portes i a la vegada centres de la UPU.

2. Línies nítides:

Tal i com hem explicat amb anterioritat, la línia nítida de la Riera d'Horta i del seu camí adjacent, són juntament amb els traçats de la travessera romana i del camí de Sant Iscle, les grans traces territorials, encara ara reconeixibles.

3. Fons escènics:

El fons escènic omnipresent és Collserola. Es retalla al final dels Quinze, de Felip II, de Riera d'Horta i ens mostra l'encaix geogràfic de la Unitat de Paisatge. En canvi, El Turó del Carmel no serà percebut com a fons escènic tot i formar part de l'estructura de l'indret. La raó cal trobar-la en la inflexió de la topografia entre Congrés i Indians al carrer Alexandre Galí, que actua de frontissa deixant a l'est la part més plana i a l'esquerra, vers al Carmel, una vessant de pendent més pronunciat. Es tracta d'una relació més intuïda que visible i interioritzada.

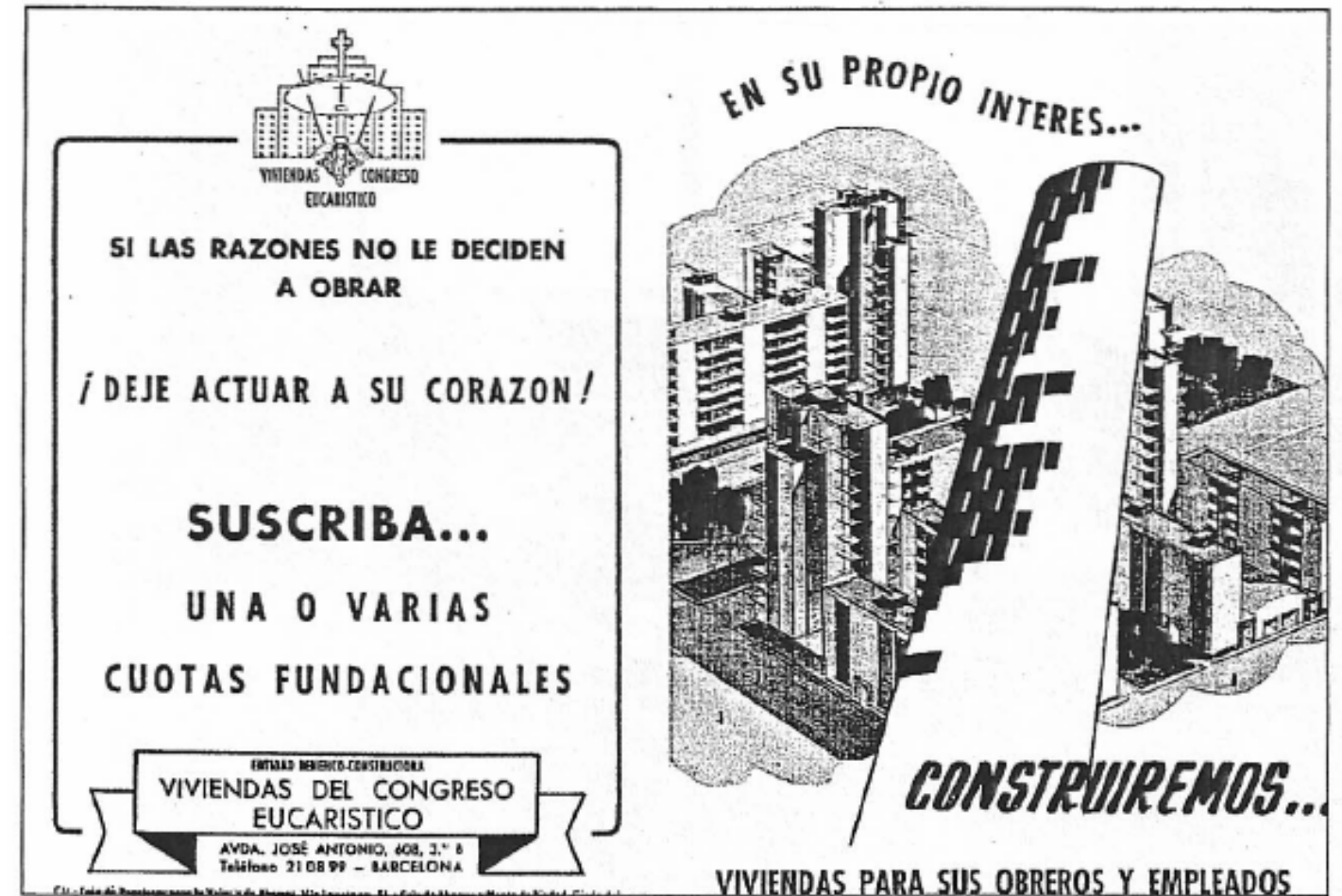

Figura 50. Publicació parroquial (Font: autors de Les vivendes del CE de Barcelona 1952-1962).

d. Detecció de les fragilitats i potencialitats

S'analitzen les potencialitats i fragilitats a nivell visual mitjançant panoràmiques per tal d'expressar gràficament conceptes a treballar en el sentit de la seva mitigació o amplificació.

i. Situacions de conflicte o tendències al canvi

L'eix Felip II es presenta com a límit entre Congrés i Indians, si bé totes les illes en greca es situen al Costat de Garcilaso i, per tant, són de Congrés, queden integrades en el costat d'Indians i responen millor a les dinàmiques de barri. Hi ha grans distàncies entre els passos zebra, cap relació entre els comerços a costat i costat de carrer, així com la percepció de perillositat del vial.

El mateix, a una altra escala, succeeix a Cardenal Tedeschini, en què la continuïtat i transparència de l'espai obert (jardins Massana i placeta enfrontada) es veu bloquejada per un viari amb massa aparcament lineal i elements urbans.

Finalment els carrers de vials privats, que neguen la seva condició de carrer, en ser grans pàrquing a l'aire lliure, són un dels punts a ser repensats amb les tendències actuals.

Trobar la manera de fer treballar els carrers a costat i costat, de manera harmònica o simplement de fer-los treballar com a carrers urbans, ajudaria a una percepció del la unitat de paisatge i d'ús possible al Barri.

Figura 50. Eix Felip II com a límit (Font: autors).

Figura 51. Tedeschini al punt d'entrada als jardins Massana (Font: autors).

Figura 52. Carrer del Cep (Font: autors).

ii. Discontinuitats del teixit urbà

En alguns punts de Congrés, com el Carrer Pardo, els testers consolidats per la mateixa tipologia dels edificis dona lloc a espais en planta de difícil gestió, tant per part de l'Ajuntament com dels veïns.

En alguns casos els veïns, en ser parcel·la de propietat comunitària, han fet tancaments que invaliden les transparències i passos de vianants entre espai públic i privat de projecte.

En altres casos, els veïns ho gestionen amb contenidors de vegetació situats de manera informal sobre les voreres.

El repertori de solucions individualitzades i a vegades improvisades sobre l'espai públic, en planta baixa, genera un vocabulari aliè a l'arquitectònic original, que suposa un impacte a nivell de paisatge urbà que cal revisar o considerar. Aquest espai, en forma de reclau amagat augmenten la sensació d'inseguretat i de baixa qualitat d'urbanització, quan podrien ser espais d'oportunitat per establir infraestructura verda d'escala menuda.

Figura 53. Jardinera informal C/Pardo (Font: autors).

Figura 54. Tancaments informals C/Pardo (Font: autors).

Figura 55. Tancaments informals c Vèlia C/Pardo (Font: autors).

iv. Pèrdua d'identitats

Podem reconèixer una certa pèrdua d'identitat en dues escales, a nivell de barri i a nivell d'illa.

Clarament, a nivell de barri, la confluència entre Indians i Congrés sobre Alexandre Galí es veu complicada pel fet que els blocs de Congrés preveien habitatge en planta baixa, negant, així, la continuïtat comercial de l'eix de Garcilaso cap a Felip II i viceversa. Alexandre Galí podria ser un eix fort com Garcilaso, amb alineació de vial, però la identitat es perd amb la tipologia edificatòria i els usos de planta baixa.

A escala d'Illa, dins de Congrés, les identitats es perden de manera clara amb les alteracions de materials, cromatismes i modificacions puntuals d'urbanització, façanes i acabats. És un patrimoni ordinari que sense unitat d'estil perd qualitats i rotunditat.

Figura 56. C/Alexandre Galí (Font: autors).

Figura 57. Jardins Massana, intervencions en la urbanització dels jardins (Font: autors).

Figura 58. Davant de Can Clariana, cromatisme façanes (Font: autors).

v. Situacions d'inflexió a potenciar

Cal potenciar usos i la seva relació amb l'espai públic per millorar el paisatge urbà.

L'eix de Garcilaso gaudeix d'un comerç renovat de proximitat que amb la nova urbanització amb amples voreres, està prenent un caire de eix cívic impotent a l'hora de cosir (com sempre havia estat en la història) la Sagrera i Maragall, en la nova dimensió que tindrà Sagrera en un futur proper i com a únic eix que traspassa la Meridiana amb força, directiu i entitat.

Altres casos, com Alexandre Galí, presenten naus per petita indústria o tallers envellits i sense pes específic per formar clúster. Caldria una reflexió sobre els usos per trobar un encaix amb les trames de Garcilaso i Felip II que es volen consolidar. Finalment, les plantes baixes de congrés que obren sobre espais, placetes o dilatacions urbanes que tenen una qualitat com entorn construït, s'haurien d'orientar a fer activar la relació amb els espais públics i així revitalitzar el conjunt. Un clar exemple podria ser l'eix comercial de Vèlia que perd potencia des de Can Dragó i va perdent vida comercial i nivell d'urbanització en arribar a Congrés.

Figura 59. Garcilaso prop del metro Congrés (Font: autors).

Figura 60. Alexandre Galí cap a Indians (Font: autors).

Figura 61. Carrer Vèlia cap a can Dragó façanes (Font: autors).

vi. Regeneracions i nous verds

A mode de potencialitat específica per Congrés, es pren en consideració la gran quantitat d'espais verds, públics i privats, oberts o semi oberts que podem trobar al polígon. Veiem una oportunitat per a la diversificació tant d'espècies com de tipologies de verd i de la seva gestió.

Actualment els sistemes del verd es troben envellits (arbrats i arbustives de 50 anys) i es caracteritzen per un gran homogeneïtat a nivell de selecció d'espècies. De fet la major part d'espai verd al Congrés se soluciona amb 5 espècies d'arbrat (pollancre, pi, xiprer, alzina i alzina surera, acàcia), i abundant pitòspor d'arbustiu i gespa als parterres.

Aquestes dues circumstàncies fan que els espais es percebin com a envellits, foscos tant per l'ombra com pel seu cromatisme (verd fosc i fulla perenne) i en alguns punts amb una exuberància de fullatge i alçades d'arbust que podrien causar sensació d'inseguretat a nivell de gènere.

D'un costat, sembla clar el potencial dels espais verds existents per la seva permeabilitat i la seva potencial continuïtat com a connector verd. Cal evidenciar aquests eixos interns i fer-los passos habituals segurs i atractius. D'altre costat, es podrien plantejar formes de custòdia del verd alternatives amb alguns col·lectius, des de horts urbans a gestió de verd ornamental. En tots els casos, són polítiques a fer de la mà dels habitants per generar acceptació social

Per últim, caldria enriquir la diversitat d'espècies, fent especial èmfasi en les pol·linitzadores així com destinant un pressupost adient i un nivell d'inversió per a la jardineria més alt. Així, aquest espais es podrien convertir en jardins de qualitat que requalifiquen el barri.

Per últim, es considera que cal considerar la possibilitat de regenerar aquests verds, dins d'una escala intermèdia (entre el connector ecològic de prim i la petita infraestructura verda) que permeti una connexió d'ús entre el Parc Pegaso, Can Dragó i la Plaça del Canòdrom i, per capil·laritat, la multiplicitat d'espais verds de Congrés.

Figura 64. Carrer del Cep, placeta rere arbustiva de 1,5m (Font: autors).

Figura 65. Jardins Massana, habitat d'ocells, oasis urbà poc utilitzat (Font: autors).

Figura 66. Parterres Pasqual Bailón (Font: autors).

Figura 62. Jardins de Vèlia, verd comunitari i públic (Font: autors).

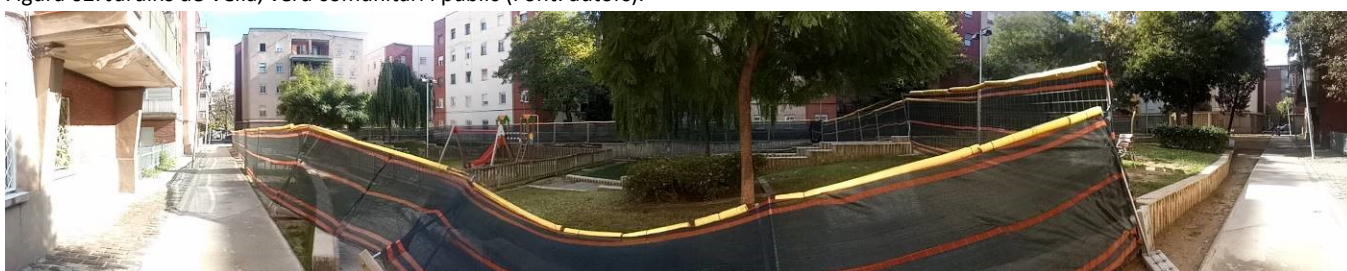

Figura 63. Eix del c/ Vèlia a la plaça del (Font: autors).

Figura 67. Illa educativa, jardins del Congrés, plaça del Canòdrom, Can Dragó i Parc Pegaso. (Font: autors gmaps).

5.Conclusió

La primera conclusió de l'estudi de paisatge, després d'analitzar els valors, les fragilitats i potencialitats de Congrés i els Indians, és que cal individualitzar l'estudi en dues subunitats, l'una per Congrés i l'altra per Indians. Ambdues subunitats desenvoluparan objectius de qualitat paisatgística: alguns propis de cada una i d'altres conjuntament. La síntesi de valors aconsella desagregar les subunitats per treballar a diferents escales segons conveniència.

La subunitat de Congrés comprendrà estrictament les illes enumerades i gestionades pel Patronato de la VCE i el Insitituto Nacional de la Vivienda.

La subunitat dels Indians prendrà per límits el Passeig Maragall, el Carrer Ramón Albó, el carrer Alexandre Galí i el Carrer Olesa, Concepció Arenal i Cienfuegos, prenent doncs els desenvolupament al voltant de Can Berdura i els generats pel propietari de Mas Guinardó al voltant del Carrer Acàcies.

Aquestes dues subunitats tenen la capacitat de sobreposar-se en alguns punts concrets i entre les dues no cobreixen la globalitat del territori que estem considerant com a UPU Congrés Indians, ja que aquesta incorpora peces clau com Can Ros, els Quinze o Cotxeres, que no formen part ni de la subUPU Congrés ni la subUPU Els Indians –en el cas extrem de Cotxeres es situa fora del districte de Sant Andreu, al barri de Vilapicina i Torre Llobeta a Nou Barris–, però són essencials per articular-les i poder-hi treballar com a peça orgànica a nivell de paisatge urbà.

a. Objectius de qualitat paisatgística

Un cop identificades aquestes subunitats es procedeix a establir els objectius de qualitat del paisatge (OQP). Es tracta d'accions concretes que permetin preservar i potenciar els valors identificats, pal·liar les fragilitats i activar les potencialitats.

Figura 68. Identificació de subunitats de paisatge urbà (Font: autors)

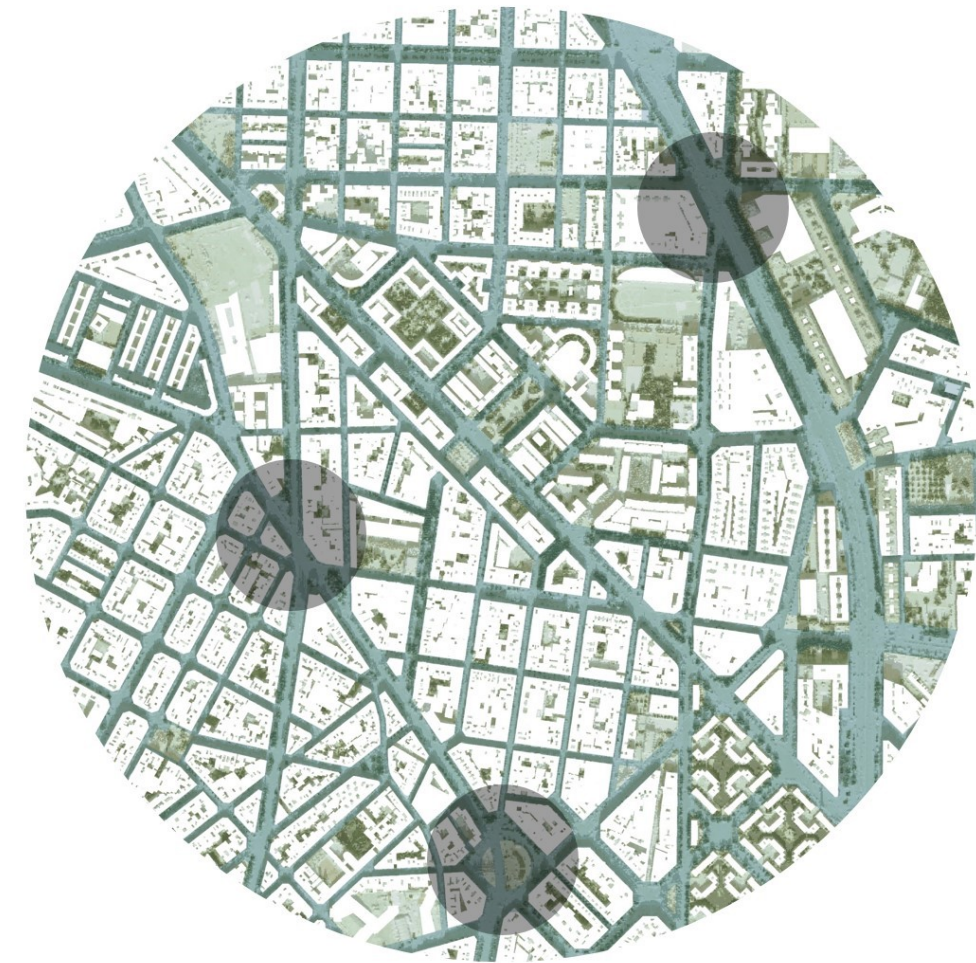

OQP1. Potenciar el corredor verd urbà Collserola-Forum

El Pla del Verd i la Biodiversitat de Barcelona 2020 preveu l'anomenat corredor verd Collserola-Forum amb la finalitat de posar en contacte les àrees naturals amb la trama urbana i vertebrar la infraestructura ecològica de la ciutat en aquest indret. Aquest eix segueix aproximadament el curs de la riera d'Horta, per bé que en endinsar-se en el barri del Congrés i els Indians articula el parc de Pegaso, les zones verdes de Congrés i Can Dragó, mitjançant els carrers del Pegàs, Cardenal Tedeschini i Vèlia.

A nivell del barri, cal potenciar la capil·laritat del corredor per donar-li amplada. El pas entre Can Dragó i Parc Pegasso hauria de ser treballat a un escala més menuda per recollir els petits parcs, places i zones verdes del polígon, des del parc de la Tolerància, als jardins de Vèlia, els jardins de la Massana, el verd privat de Can Ros o la Plaça del Canòdrom.

Així mateix, veiem interessant considerar un ramal d'aquest corredor que s'estiri cap al parc del Guinardó des de la Plaça del Congrés, cap a la illa educativa, els jardins de Jaume Ferran i Clua i el carrer de Lluís Sagnier. D'allí, caldria reformular un eix potent, que imaginem verd, en l'actual Av de la mare de Deu de Montserrat. Aquest eix partiria de la parc alta del Jardins del Doctor Pla i Armengol (ja en continuïtat amb el Parc del Guinardó) fins a la plaça del nen de la rutlla fins a l'encontre amb Sagnier i Indians. Seria va declinar un estudia de viabilitat un cop vist també l'encaix amb el EP Guinardó.

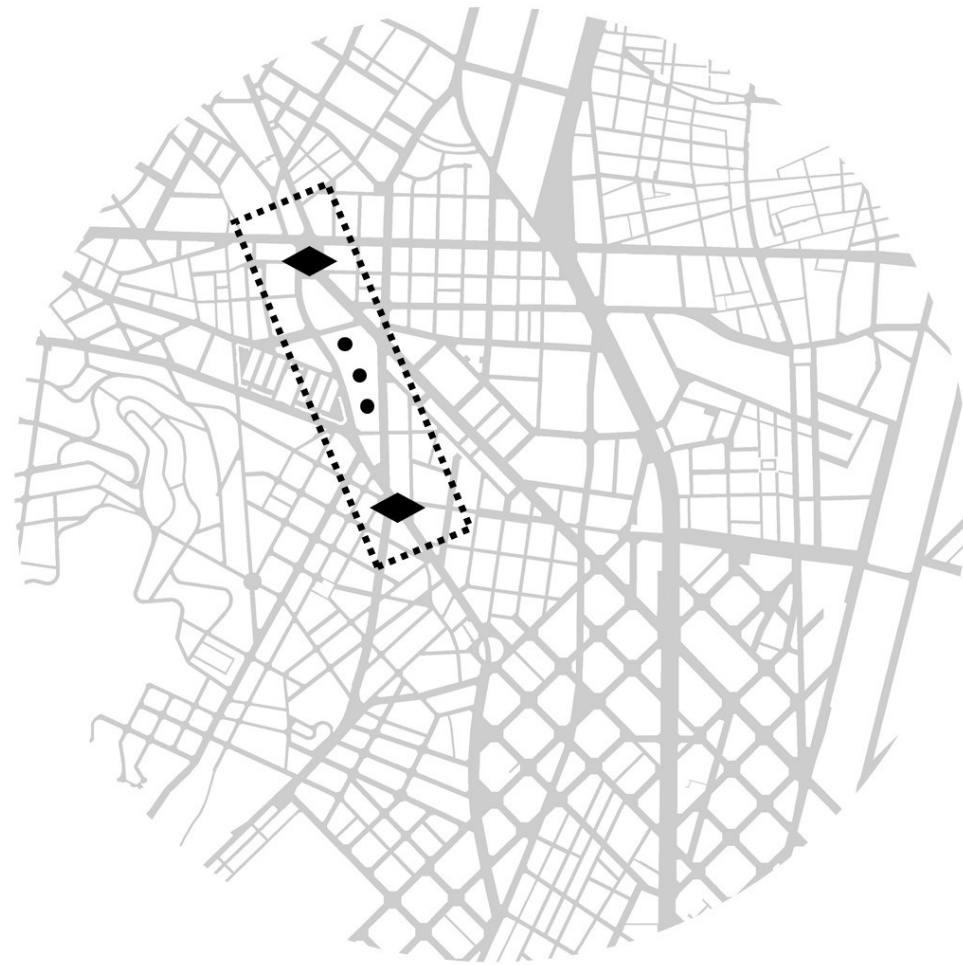

OQP2. Potenciar els nodes Quinze, Canòdrom i Plaça Maragall

Potenciar els tres nodes territorials -Quinze , Canòdrom i Plaça Maragall- com a portes i centralitats de barri i intercanviadors modals que articulen les transicions entre barris contigus. Es considera necessària una redistribució de la relació calçada-vorera, afavorint els espais protegits a peu de façana, així com la intensificació dels usos conferidors de massa crítica de trobada. Es tracta de permetre la lectura d'aquest indrets, que constitueixen les traces subjacents més rellevants del barri, dignificant-los, també, a través de la seva memòria històrica.

Un exemple clar i exemplar, pot ser la intervenció al node del Canòdrom, buscant la continuïtat de la plaça del Canòdrom amb Can Ros *SA231 Estudio de supresión de la calle de Armera y ordenación de las dos manzanas resultantes*. Aquest es podria completar amb un estudi per l'articulació d'aquesta gran illa resultant de la supressió del Carrer de Can Ros, amb Meridiana. Sembla una oportunitat fer-ho mitjançant el 7b situat a Concepció Arenal 166, que preveu un equipaments de nova creació de caràcter local i per tant podria habilitar una nova entrada al node. Així mateix la connexió longitudinal podria completar-se amb una certa coherència de la intervenció sobre la plaça del canòdrom i els Jardins de Vèlia.

Es recomana, per tant, desenvolupar estudis específics, per a cada un dels nodes, considerant la seva articulació urbana i els elements d'urbanització.

OQP3. Articular el conjunt els Quinze-Can Xirigoi-Can Sitjar-Virrei Amat

Proposem articular el node dels Quinze per crear una connexió, complementarietat i coherència a nivell de paisatge urbà entre els Jardins de Can Xirigoi, la plaça de Can Sitjar i la Plaça de Virrei Amat. Són quatre espais en continuïtat a nivell urbà situats sobre el carrer de Felip II i el carrer de Ramón Albó, separats només 500 metres però que no dialoguen entre ells. Es vol harmonitzar els paisatge urbà en aquests punts, propiciar una urbanització-vegetació continua entre els dos extrems (del metro de Virrei Amat i Maragall) i defensar aquest vèrtex com a nova micro-centralitat elongada entre Vilapicina i Guinardó (recosint els equipaments de la Biblioteca Vilapiscina i Torre Llobeta, el complex esportiu cotxeres Borbó i el centre mèdic públic CIS Cotxeres). Cal retornar al tractament estratègic que aquest fragment del Camí de Sant Iscle tenia entre el trencall cap a Horta i l'encontre amb la Rambla de Santa Eulàlia (Fabra i Puig).

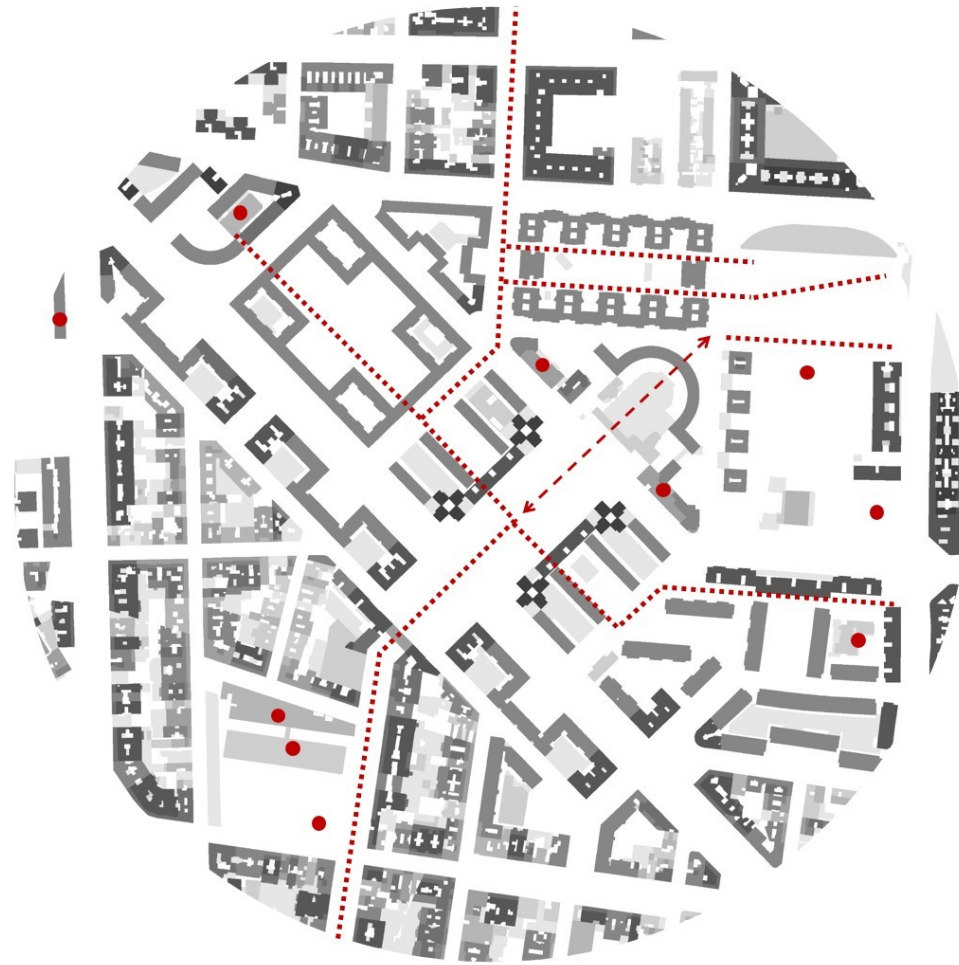
Caldria un estudi de detall que impliqués els responsables dels tres barris que conflueixen en aquest punt (Vila Piscina/ Guinardó /el Congrés) per fer-ne un atractor a nivell municipal, ja que es presenten equipaments conferidors de centralitat, hubs de transports i la proximitat de dos eixos comercials (Fabra i Puig i Passeig Maragall) com per generar recorreguts de confort a l'escala de vianant.

OQP4. Articular el conjunt Jardins de Vèlia-Canòdrom-Parc de la Tolerància-Parc de la Pegaso

Es tracta d'articular de bell nou un enfilall que se centraria sobre el node de Canòdrom en relació Fabra i Puig. Es tracta per tant de l'encontre entre l'extrem est de la Rambla de Santa Eulàlia (Fabra i Puig) i la riera d'Horta. Es vol reforçar la connexió entre el Parc Pegaso i els seus equipaments educatius (escola Pegaso i Institut Príncep de Viana) per la zona verda de davant l'Hiperacor (Parc de la Tolerància) fins a la Plaça del Canòdrom i els Jardins de Vèlia a través de la peça dedicada a equipaments entre Concepció Arenal i Meridiana. És important treballar les transversalitats a banda i banda de la Meridiana, que permetrien recosir el barri de Congrés i Meridiana en un punt neuràlgic que penja de les estacions ferroviàries de Fabra i Puig i Sant Andreu Arenal.

Per tant, es considera que els projectes que es desenvolupin a la Meridiana han de considerar tres entrades al node Canòdrom: una per Riera d'Horta que dialoga amb l'Edifici, una altra de menuda que obri el Carrer de Can Ros a Meridiana i la més important jeràrquicament i ja estudiada pel carrer Cardenal Tedeschini.

OQP5. Construcció d'una xarxa d'itineraris vinculada als equipaments esportius i escolars

L'elevat nombre d'equipaments educatius i esportius situats al barri del Congrés i els Indians no es reflexa en els espais públics dels seus voltants. Es proposa enfortir el vincles de barri, i reconnectar itineraris entre centres educatius, cívics i esportius amb uns recorreguts segurs que aprofitin el capital de passos i passatges per vianants de Congrés. El fracàs del carrer Manigua com a porta d'entrada rodada al Congrés haurà de ser reconduït com a d'entrada per a la marxa a peu i la bicicleta. Els 250 metres entre l'escola Arrels i l'Institut Alzina haurien de ser un clar recorregut de camí escolar, expressat com a via cívica a nivell de barri. Això cosiria Can Clariana amb el Casal de Barri d'Indians, l'escola bressol Manigua amb la de Can Ros, l'escola de Dr. Ferran Clua amb l'Institut la Salle-Congrés, i tota l'activitat generada al voltant d'aquests equipaments podria vehicular-se a través dels passatges del polígon. És crític generar una estructura de mobilitat i activitat transversal, perpendicular a l'eix de Felip II. Segurament per amplada i topologia, els carrers de Manigua i Velia són els dos traçats més ben posicionats per concentrar l'activitat comercial en les plantes baixes i estructurar un connexió transversal entre Guinardó i Can Dragó, creuant Indians i Congrés. La continuïtat de Vèlia amb el passeig d'Andreu Nin afavoreix el seu ús longitudinal per a la passejada, l'esport i el petit comerç amb força fins a plaça Garrigó. Igualment, el carrer Manigua té entitat en tots els seu recorregut fins el canvi de rasant en l'entrega amb la plaça del Congrés. Cal, doncs, treballar l'estructura de passatge i la seva continuïtat en forma de passos zebra sobre el viari per recosir la mobilitat entre Plaça del Congrés i Plaça Garrigó. Per últim es podria pensar en recuperar el pas central i articular des de la Plaça del Congrés per Pius X o pels patis de les escoles fins el nou espai Canòdrom Can Ros.

OQP6. Exposició visual i tractament dels elements de referència

L'anàlisi de visibilitats des de la xarxa de carrers revela diferents grups d'elements sobreexposats que conformen les referències: interseccions viàries, volums singulars, façanes prominents i eixos d'alineació a vial amb edificacions d'alçada dissimilar que exposen parets mitgeres. Les interseccions viàries més rellevants són el jardins de Xirigoi-Cotxeres, el Quinze, i Plaça Maragall. Les façanes prominents a mode de fons escènics corresponen amb les edificacions de directriu nord-sud confrontants a la Meridiana. Els volums singulars són bàsicament les torres cruciformes que flanquegen la plaça del Congrés i el campanar de Pius X, la façana-pont del carrer Manigua i el Canòdrom. L'eix d'alineació de vial amb ritmes de mitgeres més important és el carrer Garcilaso. Es proposa en concret, treballar la unitat formal dels elements d'urbanització i arbrat a les interseccions. Així mateix cal respectar les característiques dels envolupants originals dels volums singulars i fer tractaments específics a les parets mitgeres del carrer Garcilaso, que si es respecten les cases d'indians més antigues, deixen a la vista grans paraments que evidencien les diferències de tipologia edificatòria en el mateix carrer.

OQP7. Regular els criteris de cromatisme i materials de les façanes del Congrés

Es tracta d'establir una seguit de criteris per orientar les comunitats de veïns concurrents en les illes de Congrés per tal de redefinir materials, cartes de colors i textures que ajudin a millorar la llegibilitat del conjunt, recuperant els atributs estètics que s'han diluït amb el temps. La restitució de la rotunditat dels trets característics de l'envolupant de les edificacions pot contribuir a reivindicar la bellesa de la peça dins del barri.

Es podria proposar un pla especial de protecció o buscar una figura similar que ajudés a gestionar i regular les accions futures de les múltiples comunitats de propietaris que configuren els polígons de Congrés avui dia. El fet de perdre la gestió unitària ha desdibuixat colors, textures i porositats, i cal una recerca dels valors originals acurada i un acord amb els veïns per recuperar el conjunt arquitectònic amb tot el seu esplendor.

OQP8. Reactivar els espais verds del Congrés

Per últim es proposa un canvi en la gestió de les zones verdes del Congrés. La singularitat dels espais lliures del polígon obliga a replantejar-se les estratègies actuals pel que fa a: al rol de l'enllumenat públic, la distribució de les zones d'estar i joc, la selecció d'espècies vegetals i la introducció de nous usos o formes de gestió veïnal. L'enllumenat públic no permet una llegibilitat dels itineraris principals. Cal repensar el conjunt de les zones d'estar i de joc, introduint inserts estratègics que recuperin la intencionalitat del projecte paisatgístic original: l'axialitat de la vegetació mediterrània situada en agrupaments de pocs peus d'una mateixa espècie. Es considera necessari plantejar una estratègia a llarg termini que prevegi la progressiva substitució dels peus que presentin problemes, introduint, alhora, noves espècies pol·linitzadores per a augmentar la biodiversitat del conjunt.

Cal un gestió del verd a Congrés que interpel·li els abans esmentats criteris per la seva restauració arquitectònica i per tant posant el verd al servei no només de l'usuari sinó també de la llegibilitat del conjunt.

Quant a la introducció d'elements de gestió veïnal, es pensa en la possibilitat d'integrar-hi horts urbans i/o de caràcter ornamental. Com s'ha fet en altres països amb els Klein Garten a Alemanya o amb altres experiències a la nostra ciutat amb la gestió d'escossells.

OQP9. Els indians com àrea ambiental

Potenciar una àrea ambiental -entorn de pacificació- del barri d'Indians, entre els carrer Passeig Maragall, Felip II, Ramon Albó i Carrer d'Olesa. Aquesta peça pot funcionar independentment de la xarxa bàsica dins del Barri, sempre estructurat sobre un eix central que és Garcilaso que connectant la nova centralitat de la Sagrera amb Maragall, tot enfilant centralitats com l'illa educativa i la microcentralitat al voltant del Metro de Congrés. Aquest eix és actualment un dels punts amb més vitalitat a nivell de comerç i en el qual s'ha treballat la urbanització amb èxit per fer-ho possible. Cal anticipar-se als canvis que el projecte de la Sagrera pot comportar i potenciar l'illa ambiental podria ajudar a mantenir el caràcter i la qualitat de vida dels seus habitants.

OQP10. Protecció del patrimoni arquitectònic quotidià dels Indians

A banda dels béns urbanísticament protegits que trobem en la unitat de paisatge urbà, es detecten valors importants de patrimoni arquitectònic quotidià que caracteritzen i donen identitat al barri d'Indians. Es tracta de les cases de planta baixa i una planta pis, majoritàriament, sovint formant conjunts -Carrer de Jordi de Sant Jordi, Passatge de l'Ordi- que es construïren per part d'indians i que testimonien els orígens d'aquest episodi urbà.

Es recomana la inclusió d'alguns elements quan es faci la revisió del Catàleg, ja que són importants per a preservar la seva identitat i matisar-la respecte del Guinardó veí.

6. Bibliografia

PLA GENERAL METROPOLITÀ

CATÀLEG DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

ORDENANÇA DELS USOS DEL PAISATGE URBÀ

PLA DEL VERD I DE LA BIODIVERSITAT DE BARCELONA 2020.

Hàbitat Urbà . Medi Ambient i Serveis Urbans, Ajuntament de Barcelona. Abril 2016

DOSSIER-RESUM DELS TREBALLS D'ANÀLISI I DIAGNOSI URBANÍSTICA DELS NUCLIS ANTICS DELS BARRIS

TRADICIONALS DE BARCELONA

Ajuntament de Barcelona. Sector d'Urbanisme i Infraestructures, 2010

CATÀLEG DE PAISATGE DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA

Observatori del Paisatge, Generalitat de Catalunya, Departament de Territori i Sostenibilitat, 2007

INFORME AMBIENTAL DE LA MODIFICACIÓ DEL PGM A L'ÀMBIT DE LA MUNTANYA DE MONTJUÏC

Ajuntament de Barcelona. BR, Setembre 2013

CATÀLEG D'ARBRES D'INTERÈS LOCAL DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA.

Web Ajuntament de Barcelona, Ecologia, Urbanisme i Mobilitat

ESTUDIS DE PAISATGE: AUSCULTACIÓ DE LA CLOTA

Horta-Guinardó La Clota, Ajuntament de Barcelona. Institut del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, Desembre 2016

ELS COLORS DE L'EIXAMPLE

Ajuntament de Barcelona, Districte de l'Eixample, Nov. 1993

CATÀLEG DE TARGETES POSTALS DE BARCELONA (2a)

Boix Felip, E., & Toldrà Viazo, A. (2002). Ed . Sabadell : AUSA.

TOTS ELS BARRIS DE BARCELONA

Fabre, J., & Huertas, J. M. (1980). Barcelona : Edicions 62.

PLANS I PROJECTES PER A BARCELONA : 2011-2015.

Guallart, V., Bàrcena Roig, C., & Gratacòs Batlle, R. (2015). Barcelona : Ajuntament de Barcelona.

PLANS I PROJECTES PER A BARCELONA, 1981/1982 ([2a ed]).

Villavecchia, F., & Barcelona (Spain). Area d'Urbanisme. (1983). Barcelona : Ajuntament de Barcelona, Area d'Urbanisme.

HISTÒRIA DELS BARRIS DE BARCELONA

Geografia general de Catalunya / dirigida per Francesch Carreras y Candi. (1908). Barcelona : Establiment Editorial de Albert Martín,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1272454__Scatalunya carreras candi__Orighresult__U__X2?lang=cat

XXXV Congreso Eucarístico Internacional : 1952. (1952). *Publicació Original: [Barcelona] : [S.n.], 1952, 55 x 55 Cm.* Retrieved from <http://mendeley.csuc.cat/fixers/0dd04ee28d473f73ea50a9c6b6cf9f23>

Les Vivendes del Congrés Eucarístic de Barcelona : 1952-1962 / coordinació: Maribel Rosselló ; autors: Pere Hereu, Jordi Oliveras, Antonio Paricio, Carmen Rodríguez, Maribel Rosselló. (2011). Barcelona : Iniciativa Digital Politècnica,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1395569__Scongreso eucaristico__Orighresult__U__X3?lang=cat

Conferencias pronunciadas en la exposición "Aportación de V.C.E al problema de la vivienda en Barcelona" / Entidad Benéfica-constructora. Viviendas Congreso Eucarístico. (1954). Barcelona : Viviendas Congreso Eucarístico,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1054120__Scongreso eucaristico__Orighresult__U__X4?lang=cat

Barcelona Área de Urbanismo, Guallart, V. 1963-, Bàrcena Roig, C., & Gratacòs Batlle, R. (2015). *Plans i projectes per a Barcelona : 2011-2015.* Barcelona : Ajuntament de Barcelona. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1464904__Scanodrom meridiana__Orighresult__U__X1?lang=cat

Burgio, G. (2011). *Il Cinodromo Meridiana di Barcellona / Gianluca Burgio.* [Palermo] : Torri del Vento,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1439299__Scanodrom meridiana__Orighresult__U__X1?lang=cat

Cambril Soriano, B. (2010). *Las Viviendas del Congreso Eucarístico [Recurs electrònic] / Bibiana Cambril Soriano ; tutor: Maribel Rosselló.* Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1381992__Scongreso eucaristico__Orighresult__U__X6?lang=cat

Cambril Soriano, B. (2010). *Las Viviendas del Congreso Eucarístico [Recurs electrònic] / Bibiana Cambril Soriano ; tutor: Maribel Rosselló.* Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1381992__SCambril Soriano, Bibiana__Orighresult__X4?lang=cat

Clapés i Corbera, J. 1872-1939. (1930). *Fulles històriques de St. Andreu de Palomar / J. Clapés i Corbera.* Barcelona : Llibreria Catalonia,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1329772__Sfulles historiques de sant andreu__Orighresult__U__X1?lang=cat

Claudel, P. 1868-1955. (1968). *Los escritores al pie de la Eucaristía : discurso pronunciado en el XXXV Congreso Eucarístico Internacional de Barcelona el 31 de mayo de 1952 / Paul Claudel.* Barcelona : Diputación Provincial,. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1378587__Scongreso eucaristico__Orighresult__U__X4?lang=cat

Medina, R. (1954). XXXV Congreso Eucarístico Internacional. Barcelona. (Sesiones de estudio.)—Huecograbado Planas. *Revista Española de Pedagogía*, 12(48), 548. Retrieved from <http://mendeley.csuc.cat/fixers/5640575b767a141f5a66c9b3c6597d9c>

Miquel, F. S. (1952). CONGRESO EUCARISTICO: LA EUCARISTIA, NUEVA CREACION. *El Ciervo*, 1(6). Retrieved from <http://mendeley.csuc.cat/fixers/e16c8ae362c0407b2d7eac3ca8ef49ce>

Parcerisa Bundó, J., & Rubert de Ventós, M. (2014). *La ciudad no es una hoja en blanco.* Barcelona : Laboratori d'Urbanisme. Retrieved from https://discovery.upc.edu/iii/encore/record/C__Rb1444112__Sla ciudad no es una hoja en blanco__Orighresult__U__X7?lang=cat

Documentació gràfica

A1_Jaciments Arqueològics i Traçats Subjacentes
A2_Patrimoni arquitectònic i quotidià
A3_Patrimoni ordinari de l'aigua

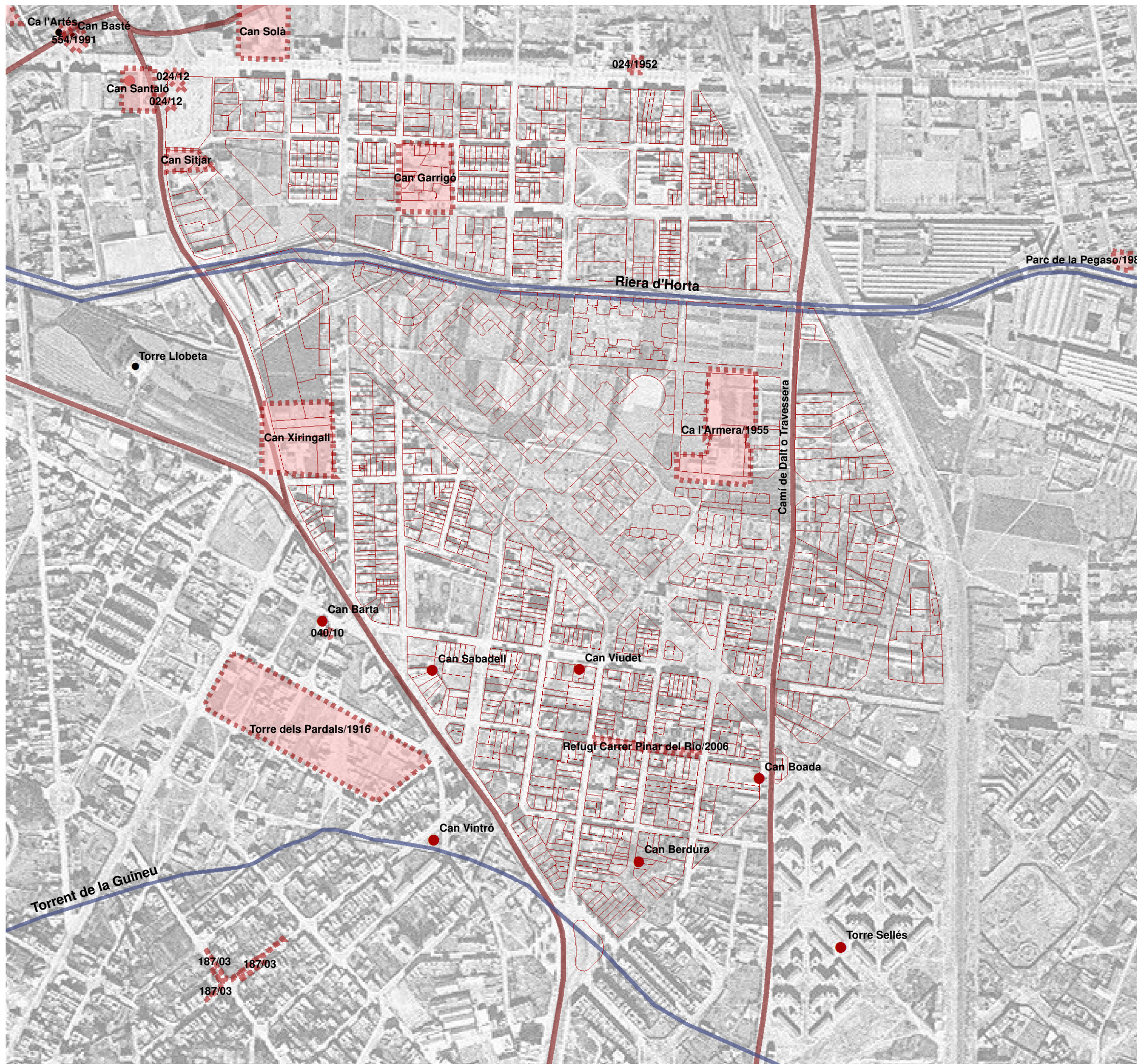
B1_Topologia dels carrers
B2_Pendents de la xarxa viària i els espais lliures
B3_Altimetria
B4_Relleu
B5_Teixits urbans: Elements d'urbanització
B6_Teixits urbans: Carrers
B7_Teixits urbans: Parcel·lari
B8_Teixits urbans: Alineació de vial
B9_Teixits urbans: Mitgeres
B10_Teixits urbans: Nombre de plantes
B11_Volums
B12_Infraestructura verda
B13_Espais lliures de l'intervies I
B14_Espais lliures de l'intervies II
B15_L'arbrat

C1_Analisi soroll
C2_Activitat a les plantes baixes: general
C3_Activitat a les plantes baixes: bars i restaurants
C4_Activitat a les plantes baixes: locals
C5_Activitat a les plantes baixes: fotografies I
C6_Activitat a les plantes baixes: fotografies II
C7_Planejament urbanístic
C8_Xarxes de transport públic
C9_Valors socials i massa crítica de trobada
C10_Atractors

D1_Visibilitats des de l'espai públic: horitzons
D2_Visibilitats des de l'espai públic: barri
D3_Paviments
D4_Revestiments de planta baixa
D5_Permeabilitats i seguretat I
D6_Permeabilitats i seguretat II
D7_El Guinardó
D8_Ròtula Cotxeres
D9_Jardi Massana
D10_Placa Congrés
E1_Síntesi
E2_Síntesi i Unitats de Paisatge

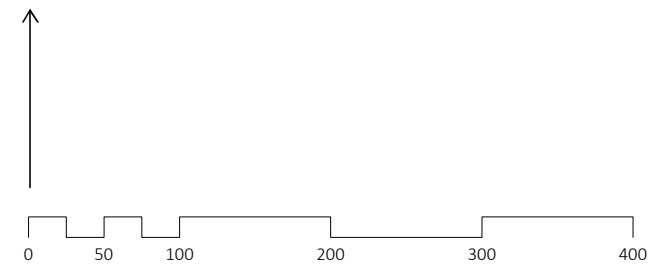
Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

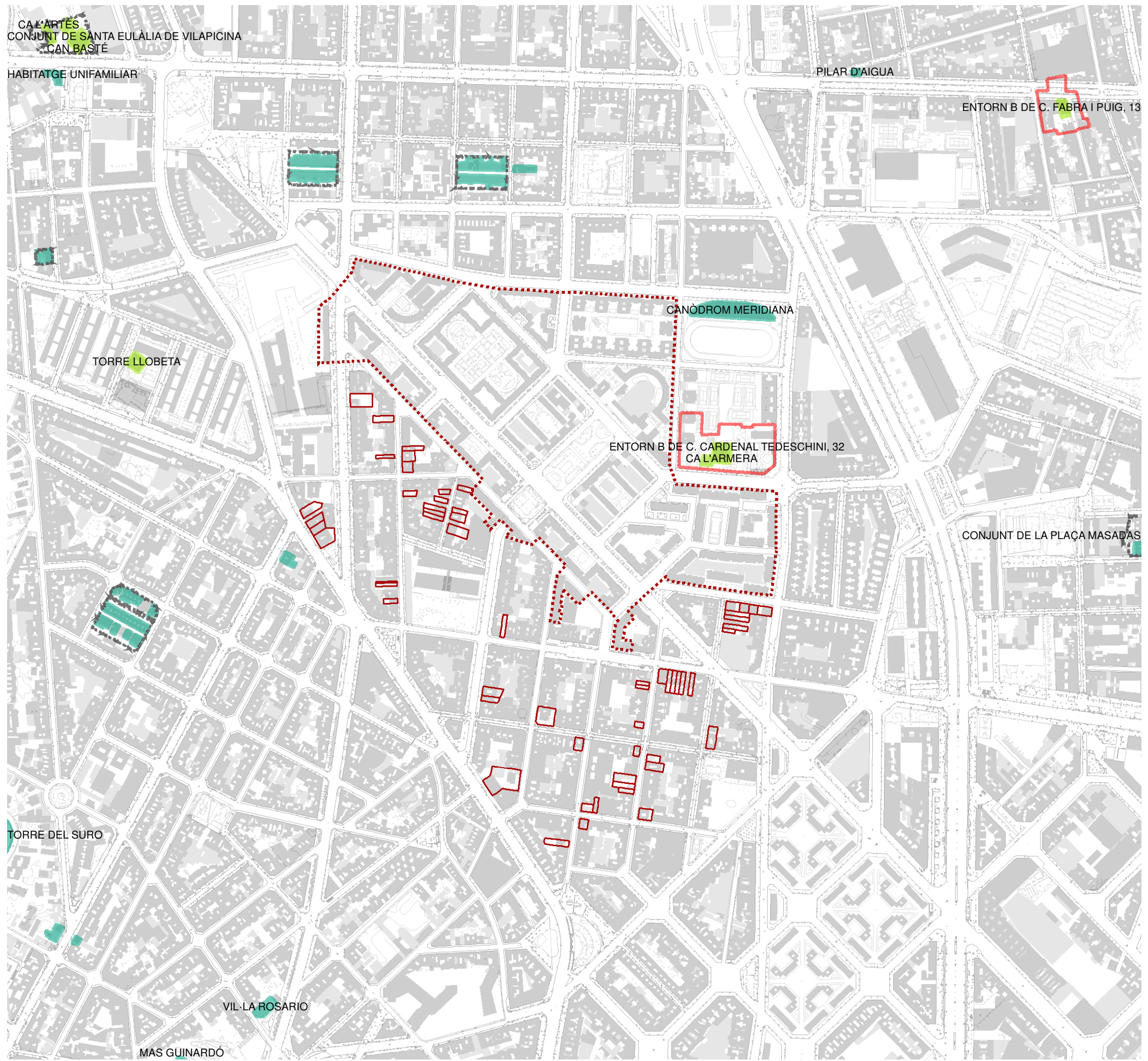
A1. Jaciments Arqueològics i Traçats Subjacents

- Parcel·lari actual sobre Base ortofoto 1946 □
- Jaciments arqueològics ▤
- Masia no existent ●
- Masia existent ●
- Rieres —
- Camins —

El traçat viari més substancial que estructura l'assentament de les primeres vil·les romanes és la Via Francisca, és a dir la travessera romana que permetia seguir el camí fins a Tarraco sense aturar-se a Barcino (actual travessera de les Corts, de Gràcia i Concepció Arenal). Posteriorment, amb el desenvolupament dels nuclis de Sant Andreu, Sant Joan d'Horta, apareixerà una xarxa triangulada de camins que els interconnecta amb Barcelona i entre ells. És essencial reconèixer el camí de Barcelona a Horta i Sant Iscle, per tancar la configuració espacial del pla

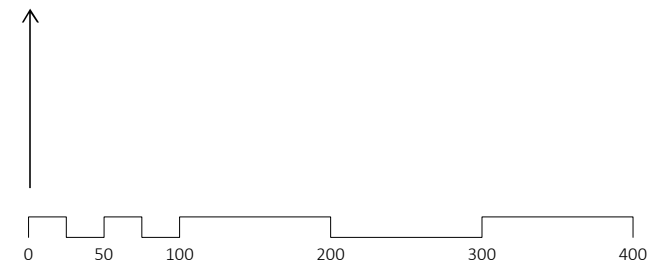

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

A2. Patrimoni arquitectònic i quotidià

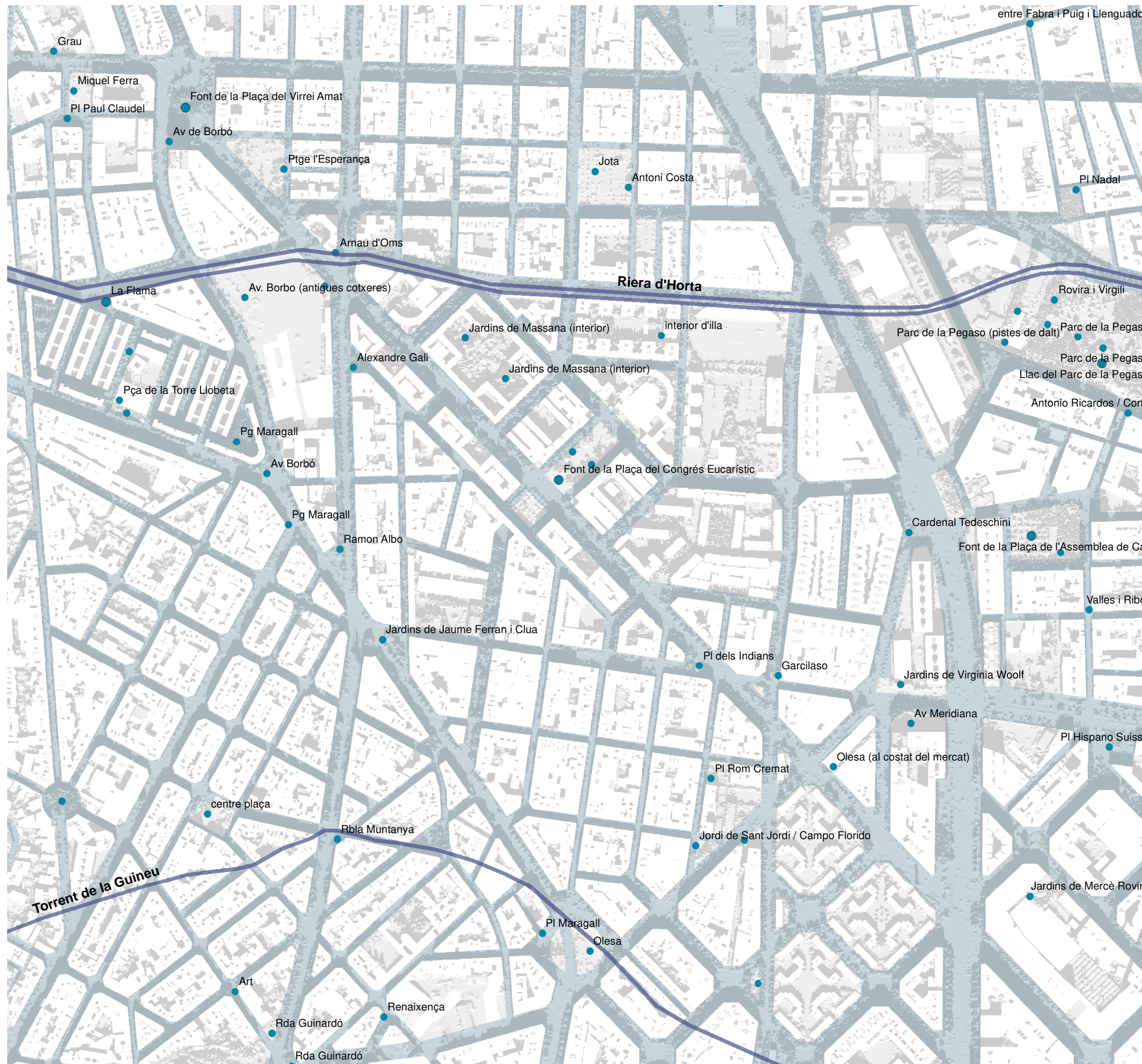
- Béns urbanísticament protegits**
- Conjunts (Perímetre) (black dotted line)
 - Entorns Generalitat (Perímetre) — (red solid line)
 - Nivell Protecció A (Perímetre) — (dark green solid line)
 - Nivell Protecció B (Perímetre) — (light green solid line)
 - Nivell Protecció C (Perímetre) — (teal solid line)
 - Nivell Protecció D (Perímetre) — (yellow solid line)
- Altres béns**
- Béns de patrimoni quotidià □ (red outline)
 - Conjunt Congrés Eucarístic (red dotted line)

A banda dels béns urbanísticament protegits que trobem en la unitat de paisatge urbà, es detecten valors importants de patrimoni arquitectònic quotidià que caracteritzen i donen identitat al barri d'Indians.

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

A3. Patrimoni ordinari de l'aigua

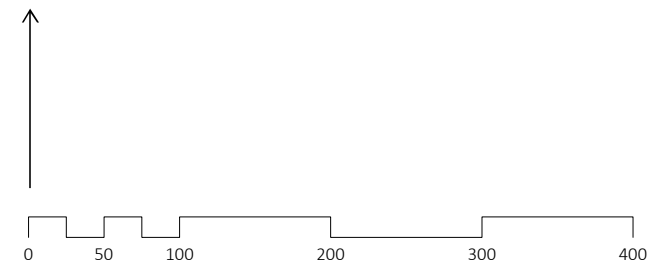
Rieres —

Elements existents

Font de beure ●

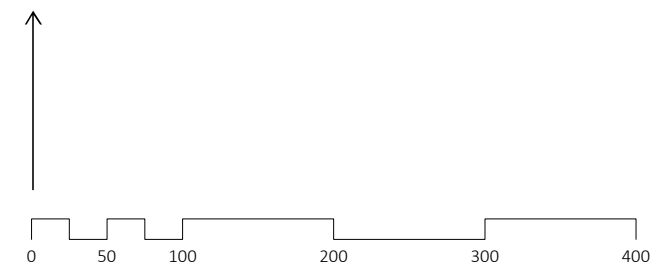
Font ornamental/Llac ●

El territori s'estructura sobre la riera d'Horta i el camí que el resseguia. Actualment aquesta riera de gran importància per la ciutat, està canalitzada, si bé el traçat del carrer anomenat de Riera d'Horta conserva la traça del camí de l'aigua. A l'altre extrem del cas d'estudi trobem el camí de l'aigua del Torrent de la Guineu, que és el segons accident geogràfic més important del barri. Aquest torrent servia en temps antics per marcar la divisòria entre els municipis de Sant Martí de Provençals i Sant Andreu de Palomar. El torrent s'ha perdut com a traça però en molts punt és reconeixible encara avui dia: la Font de la Guineu, La plaça de la Guineu o el traçat del passatge de l'Agregació que recorda l'agregació del municipi a Barcelona per decret llei.

Betweennes 1000m

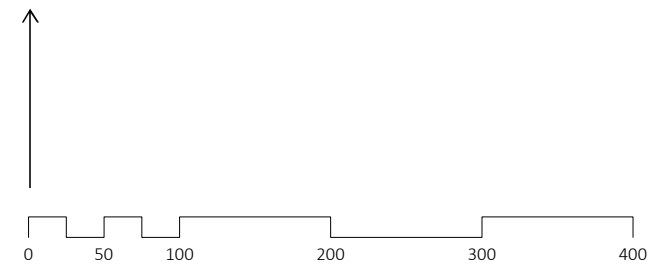

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
B2. Pendents de la xarxa viària
i els espais lliures

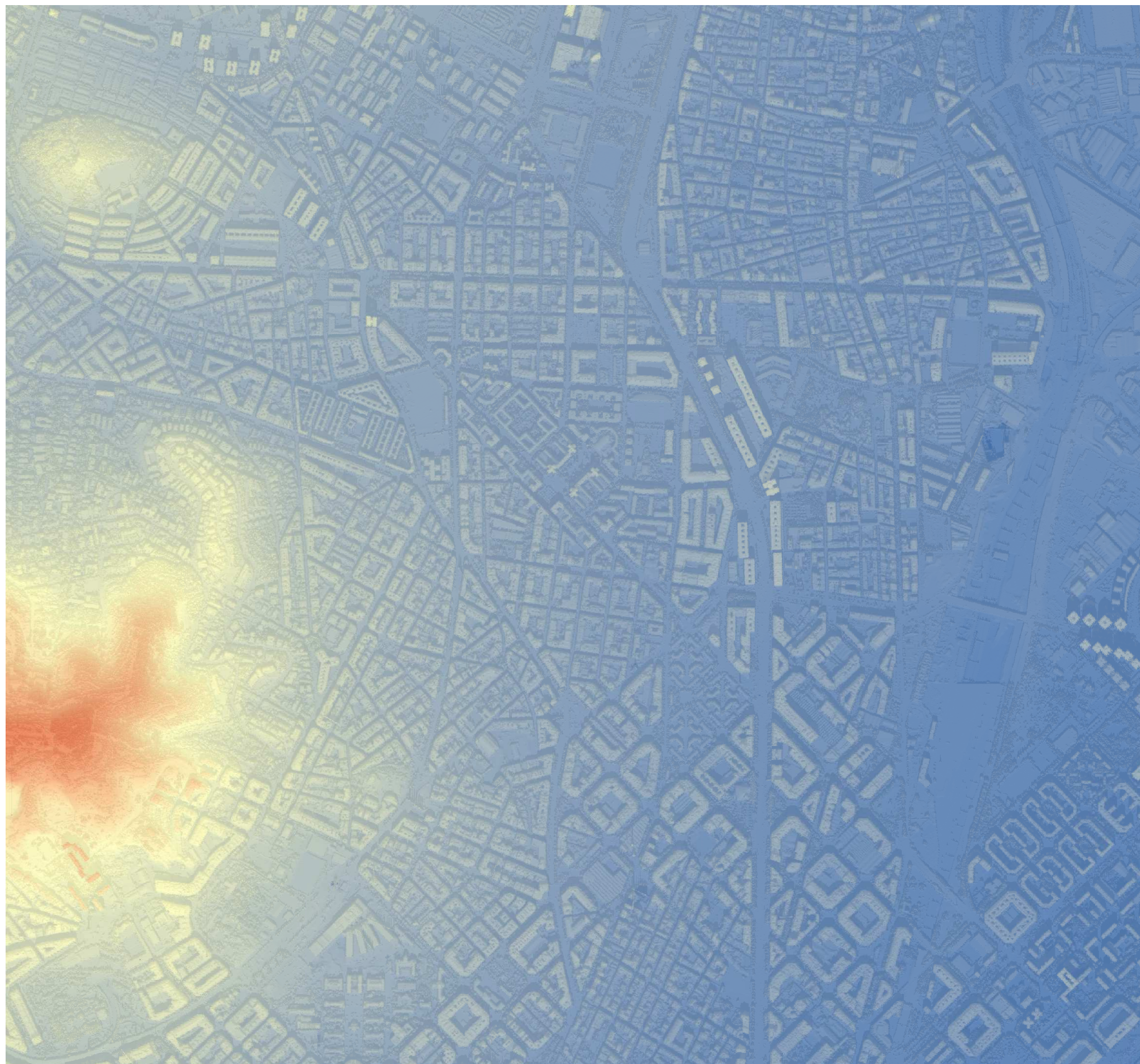
Pendents en percentatge

- 2%>
- 2-6%
- 6-8%
- 8-12%
- 12-20%
- 20-25%
- 25-35%
- 50%-35%
- 50-100%
- 100%<

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B3. Altimetria

Altimetria

<+>

<->

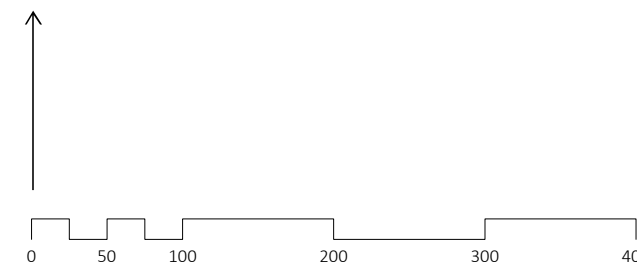

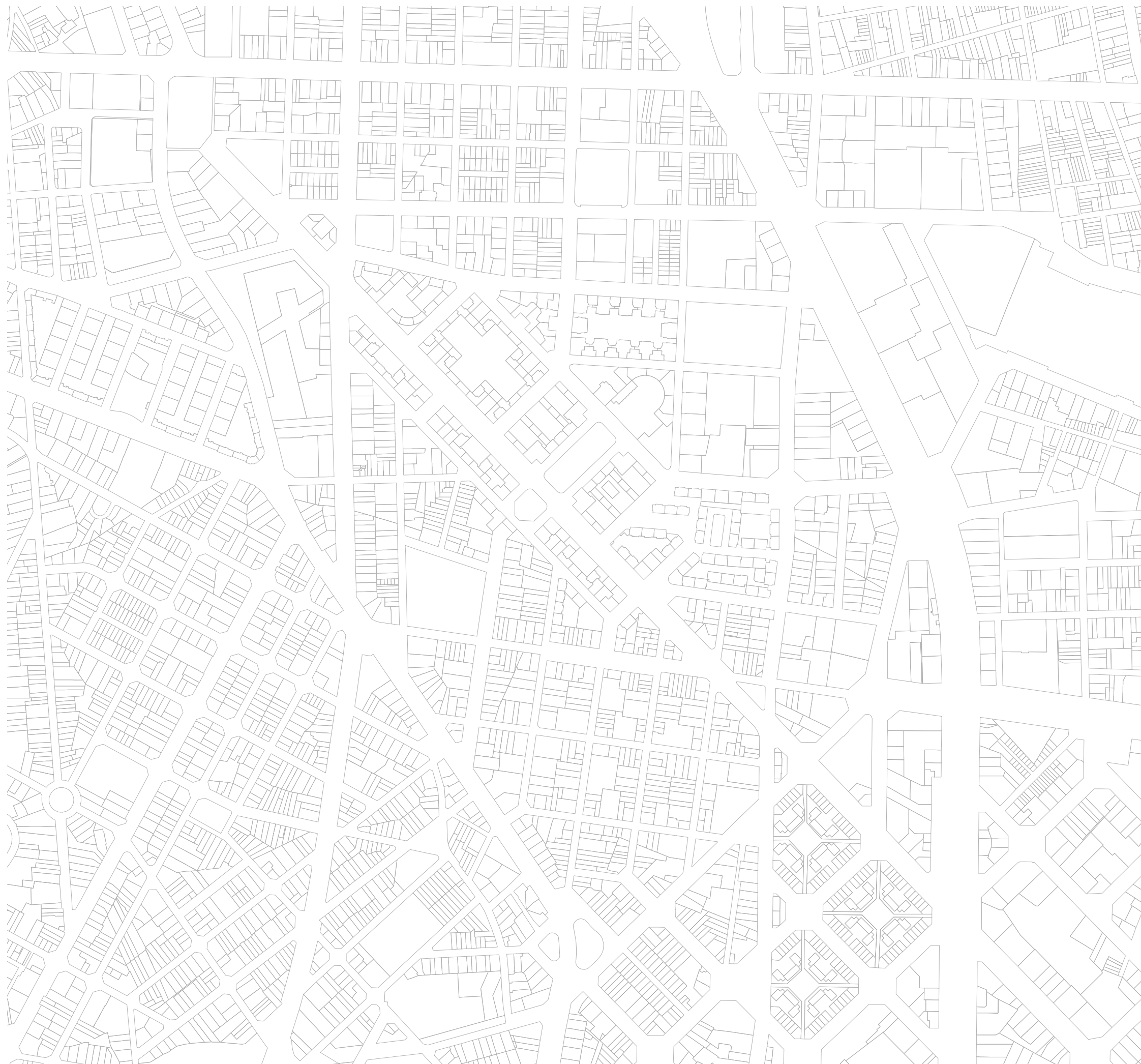
0 50 100 200 300 400

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
B6. Teixits urbans:
Carrers

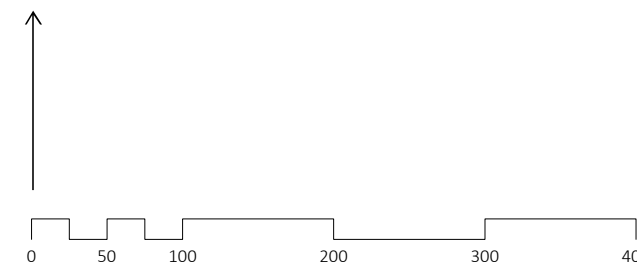
Carrers

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
B7. Teixits urbans:
Parcel.lari

Parcel.lari

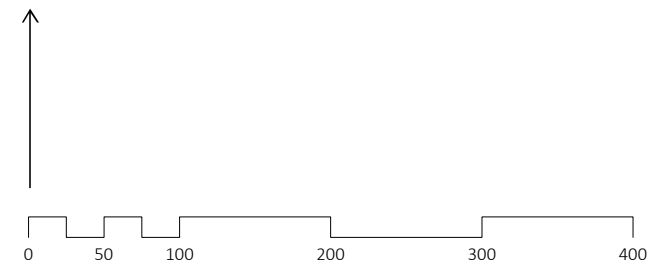

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
B8. Teixits urbans:
Alineació de vial

Alineació a vial nombre de plantes

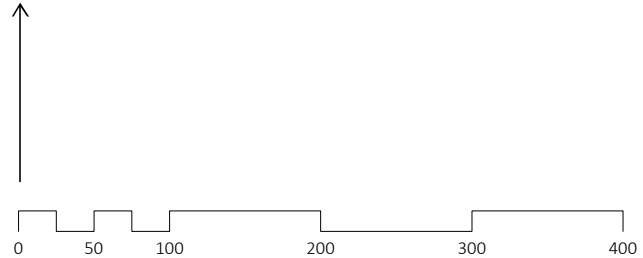
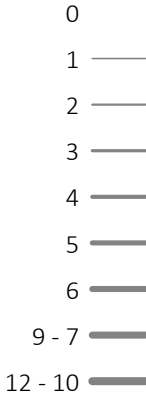
- 0 —
- 1 —
- 2 —
- 3 —
- 4 —
- 5 —
- 6 —
- 9 - 7 —
- 12 - 10 —

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
B9. Teixits urbans:
Mitgeres

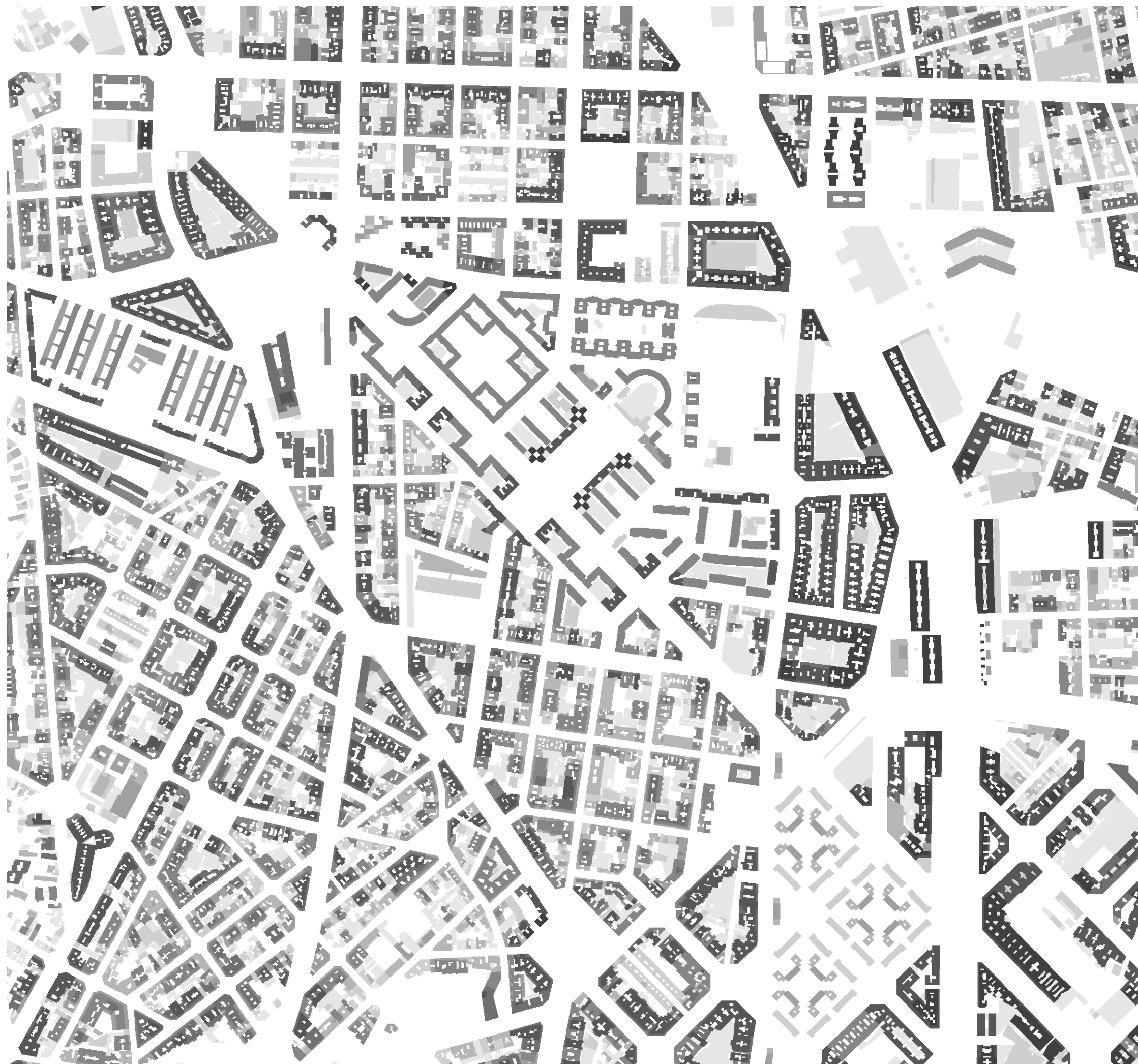

Mitgeres nombre de plantes

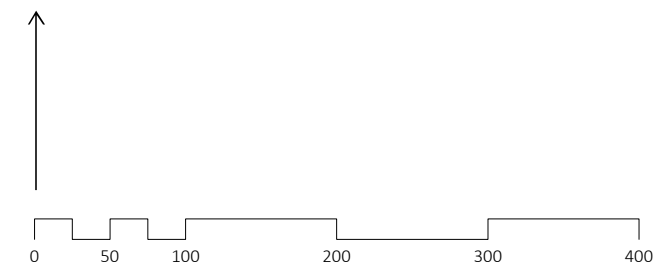
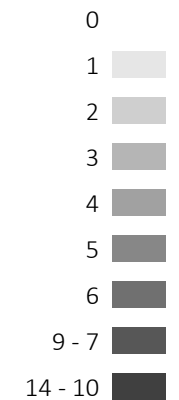

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B10. Teixits urbans: Nombre de plantes

Nombre de plantes sobre rasant

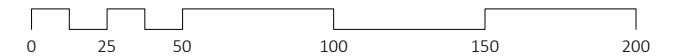
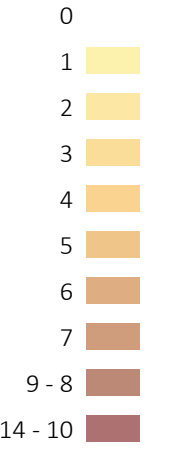

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B11. Volums

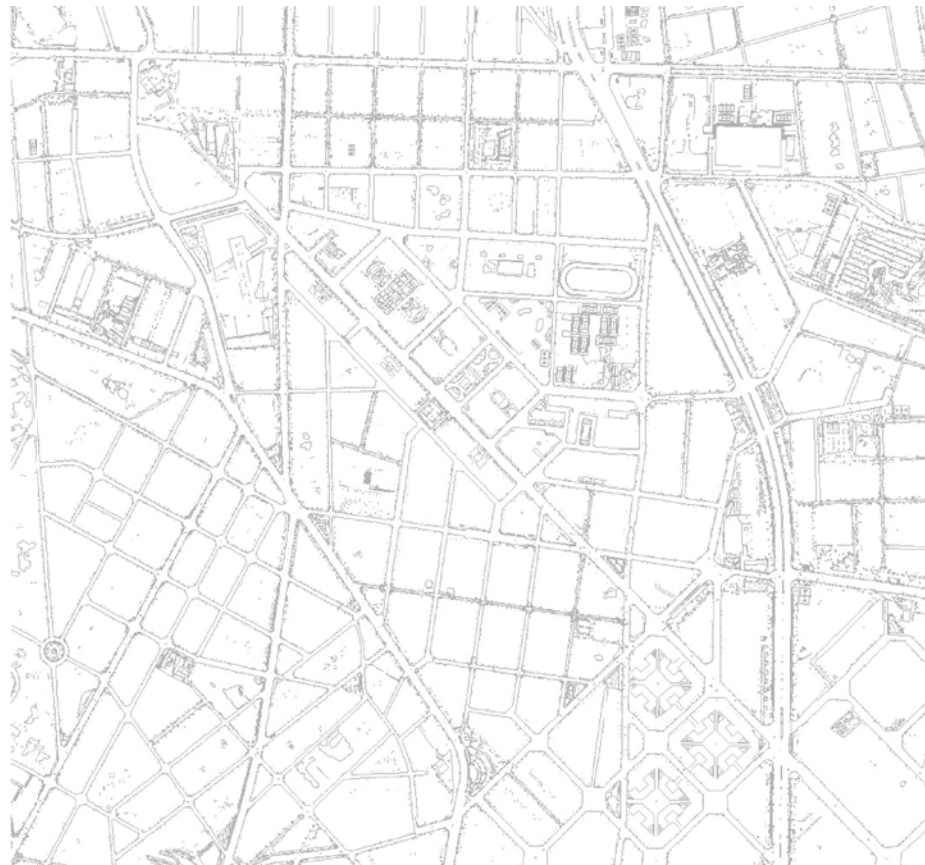
Nombre de plantes sobre rasant

- (a) Elements d'urbanització
- (b) Carrera
- (c) Parcel·lari
- (d) Alineació a vial
- (e) Mitgeres
- (f) Nombre de plantes

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B11a. Teixits urbans

(a)

(b)

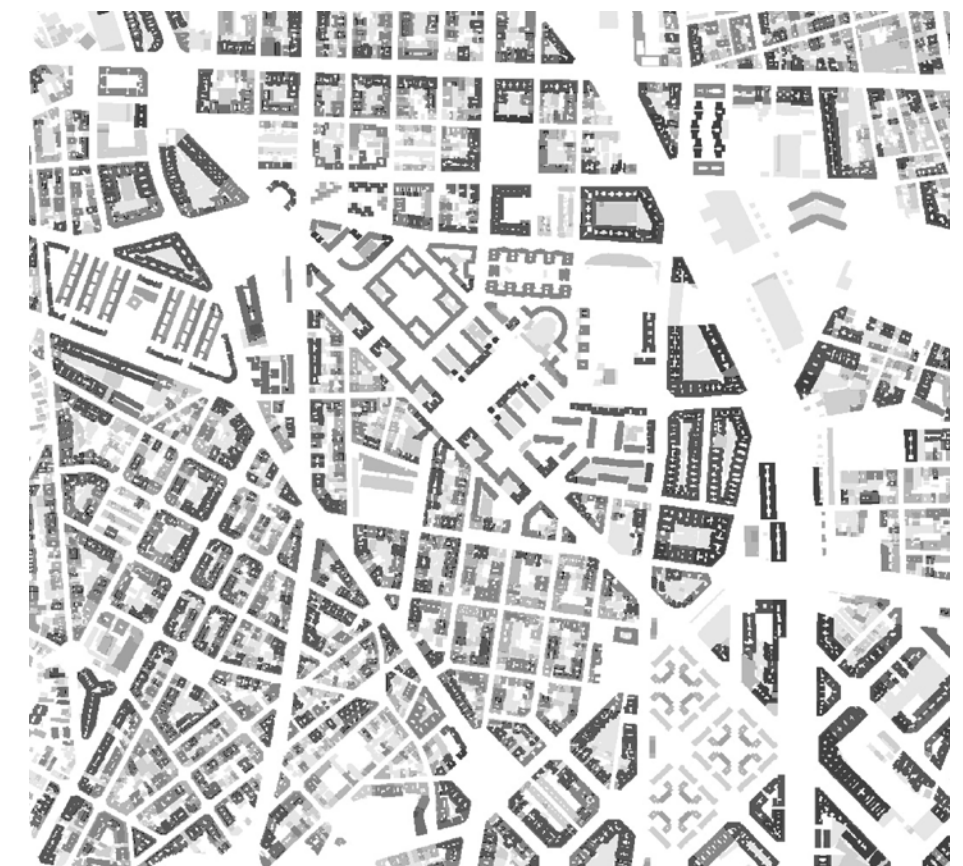
(c)

(d)

(e)

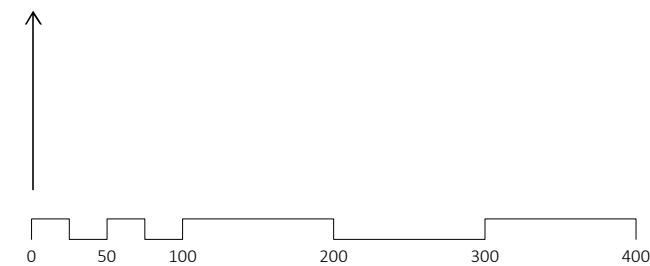
(f)

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

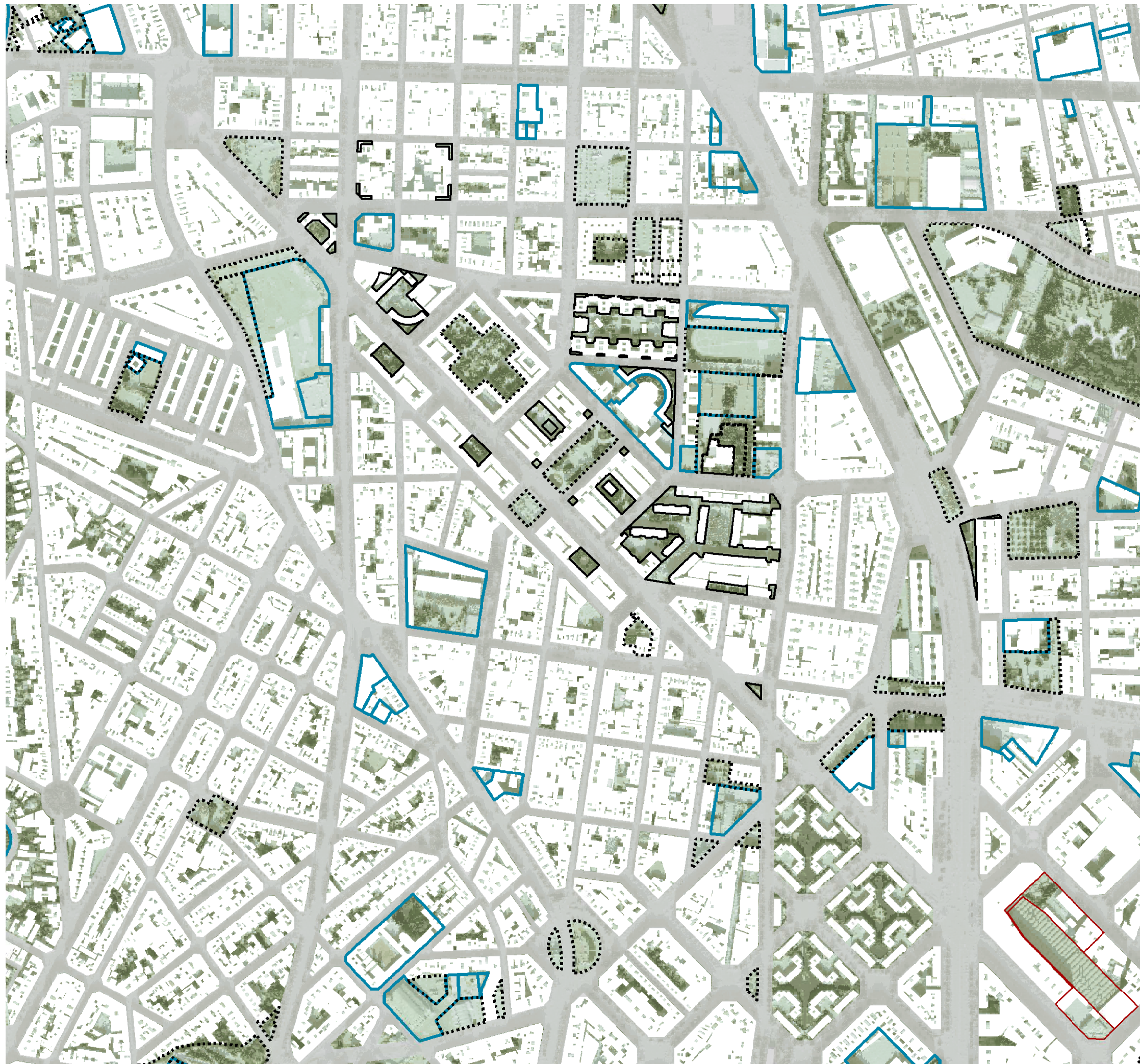
B12. Infraestructura verda

Índex NDVI
Alt
Baix

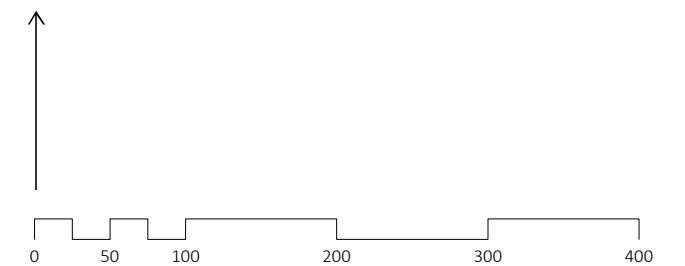

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B13. Espais lliures de l'"intervies"

- Sistemes**
- Equipaments comunitaris i dotacions
 - Parcs i jardins urbans
 - Sistemes de serveis tècnics
- Zones**
- VP

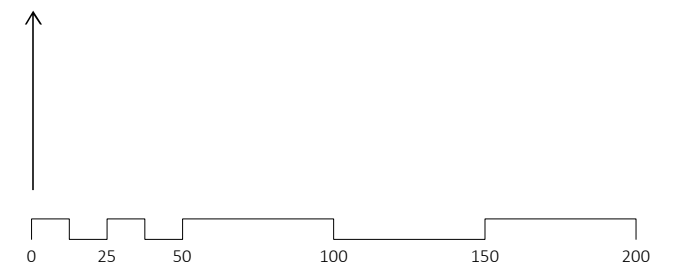

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B14. Espais lliures de l'"intervies"

- Sistemes**
- Equipaments comunitaris i dotacions
 - Parcs i jardins urbans
 - Sistemes de serveis tècnics
- Zones**
- VP

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

B15. L'arbrat

Alçada

- Exemplar
- Gran
- Mitjana
- Petita

Espècie

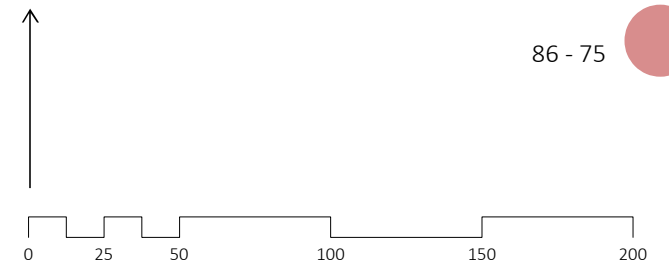
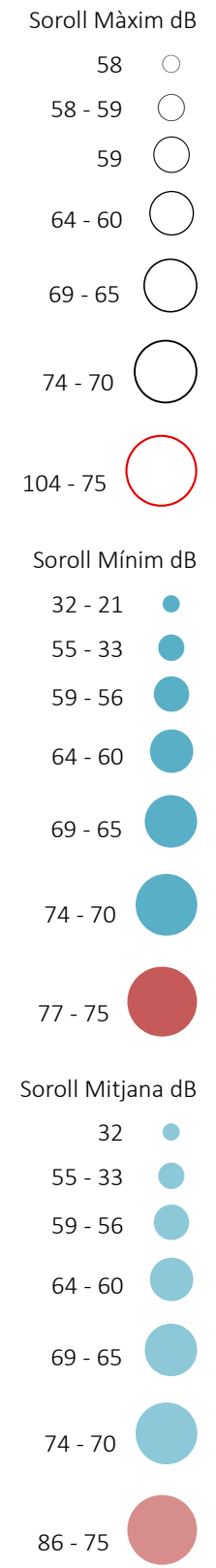
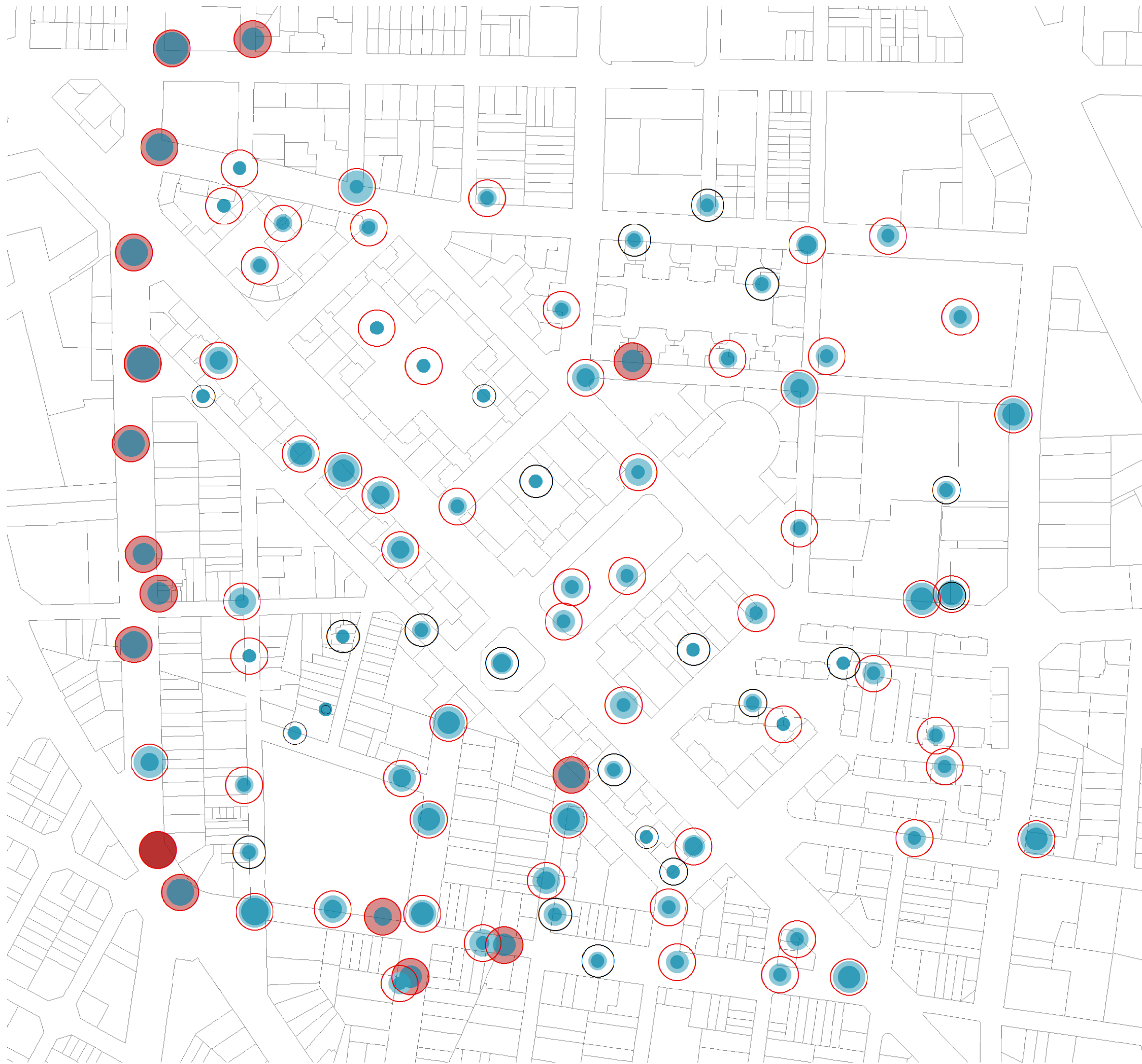
- Altres
- Acàcia borda; robínia; del Japó; platejada; taperera
- Alzina
- Arbre ampolla
- Arbre de l'amor; Arbre de Judas
- Auró argentat; erable argentat; blanc; negre; tridentat
- Cedre de l'Himàlaia
- Freixe de fulla gran; Freixe de fulla petita
- Lledoner
- Magnòlia
- Melia; mèlia
- Mimosa blava; Mimosa comuna
- Morera blanca
- Negundo
- Olivera
- Om de Sibèria
- Palmera de Canàries; palmera de Canàries
- Pebre bord
- Pi australià; casuarina comuna
- Pi blanc
- Pi pinyoner; pi pinyer
- Plàtan
- Pollancre; Pollancre gavatx
- Pruner vermell
- Roure australià; grevil·lea comuna
- Taronger amarg; taronger agre
- Til·ler comú; Til·ler d'Armènia
- Tipuana
- Troana; troana arbòria; Troana
- Xiprer
- washingtònia de Califòrnia; washingtònia de Mèxic
- Àlber; Àlber boleana

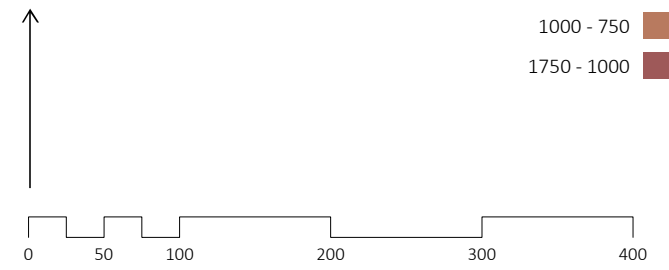
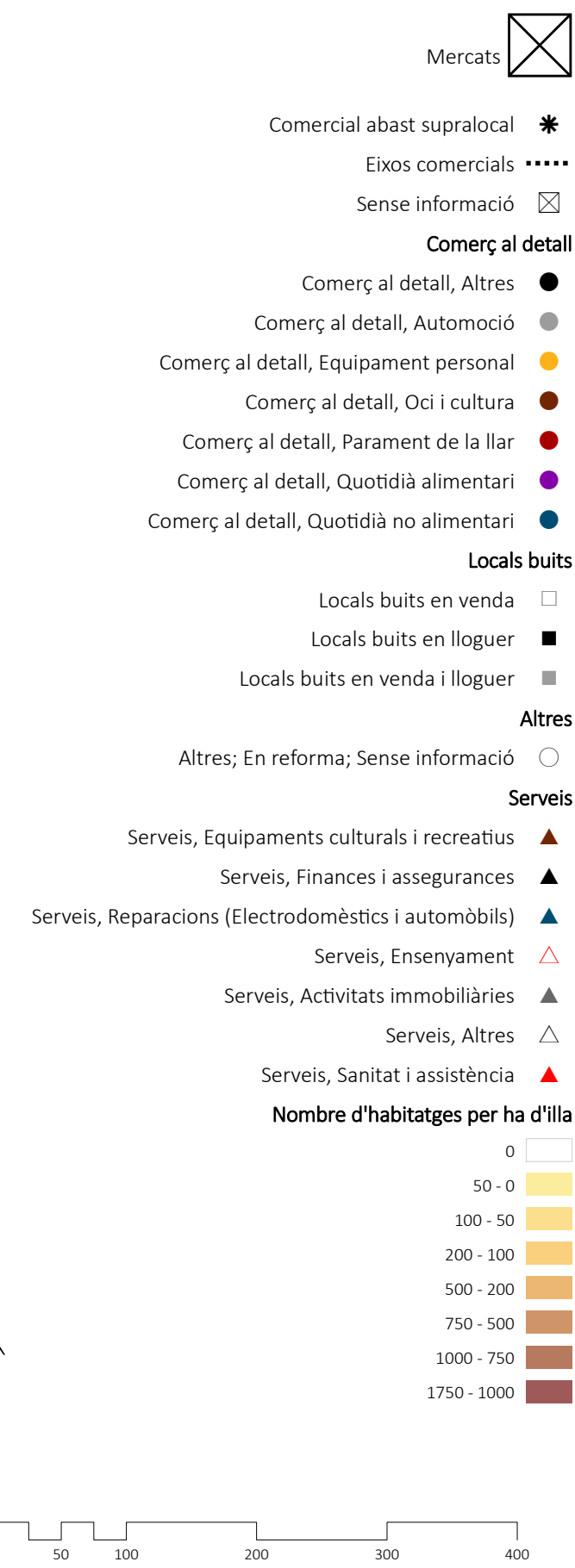
0 25 50 100 150 200

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

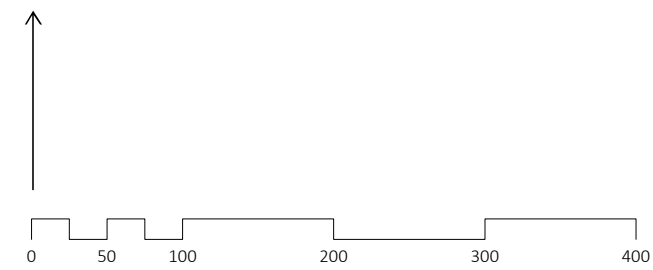
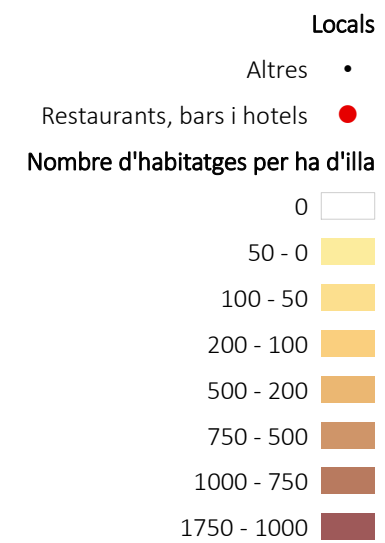
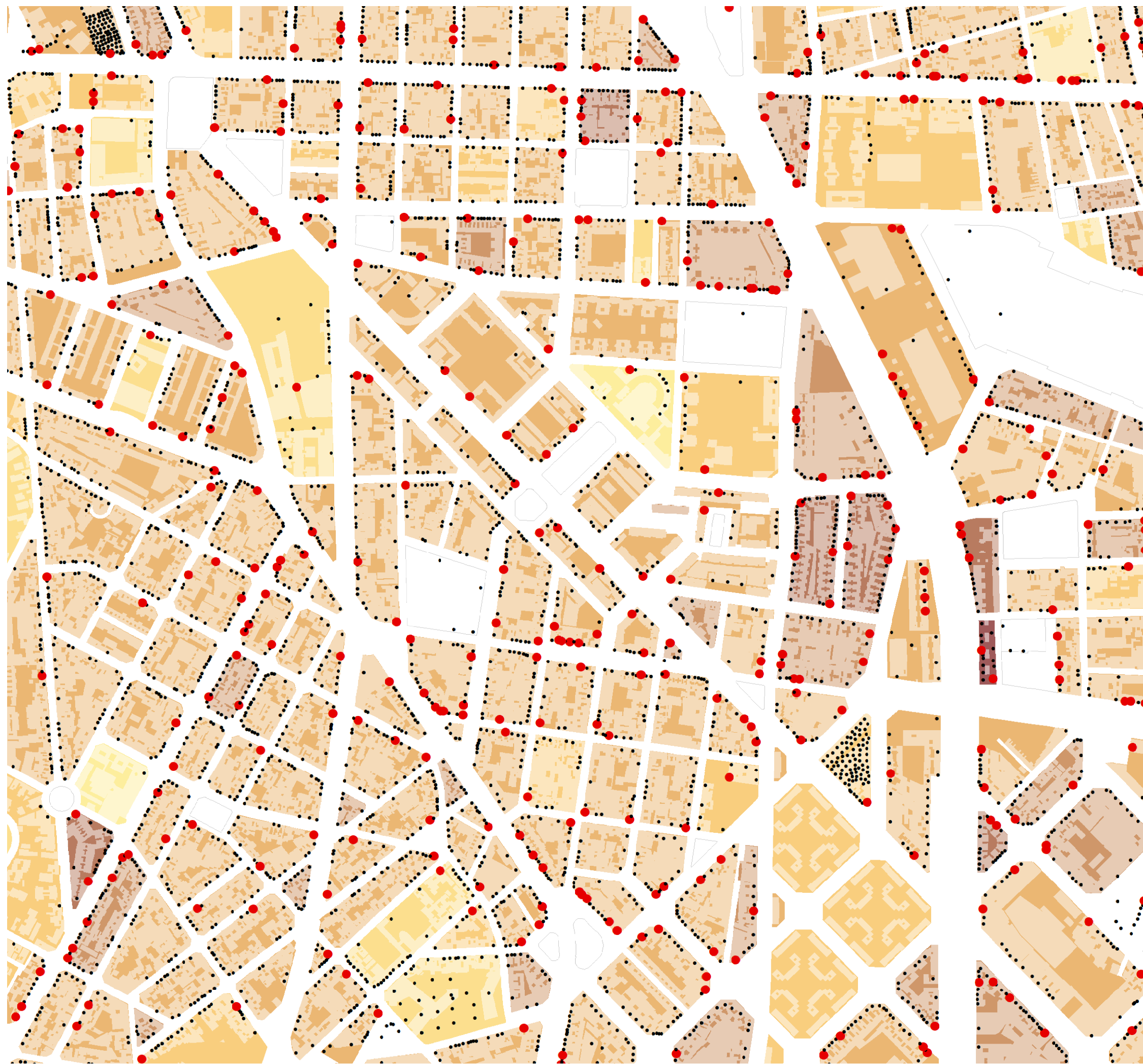
C1. Anàlisi soroll

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians
 C2. Activitat a les plantes baixes:
 general

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
C3. Activitat a les plantes baixes:
Restaurants, bars i hotels

Locals feina de camp ●

0 25 50 100 150 200

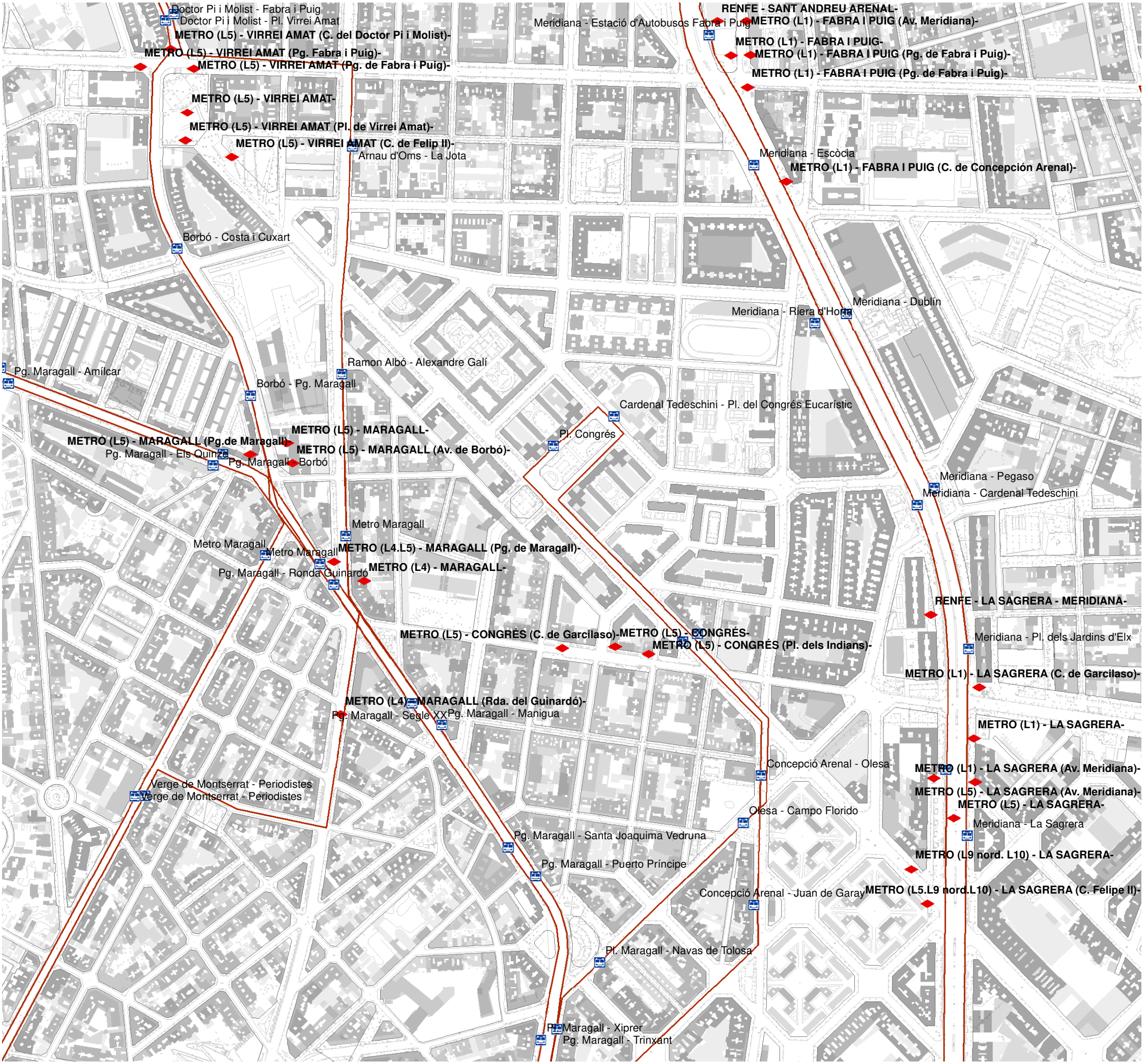
Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians
C5. Activitats a les plantes baixes:
fotografies I

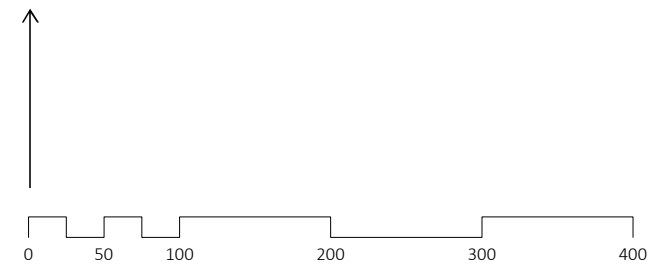
Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
C6. Activitats a les plantes baixes:
fotografies II

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

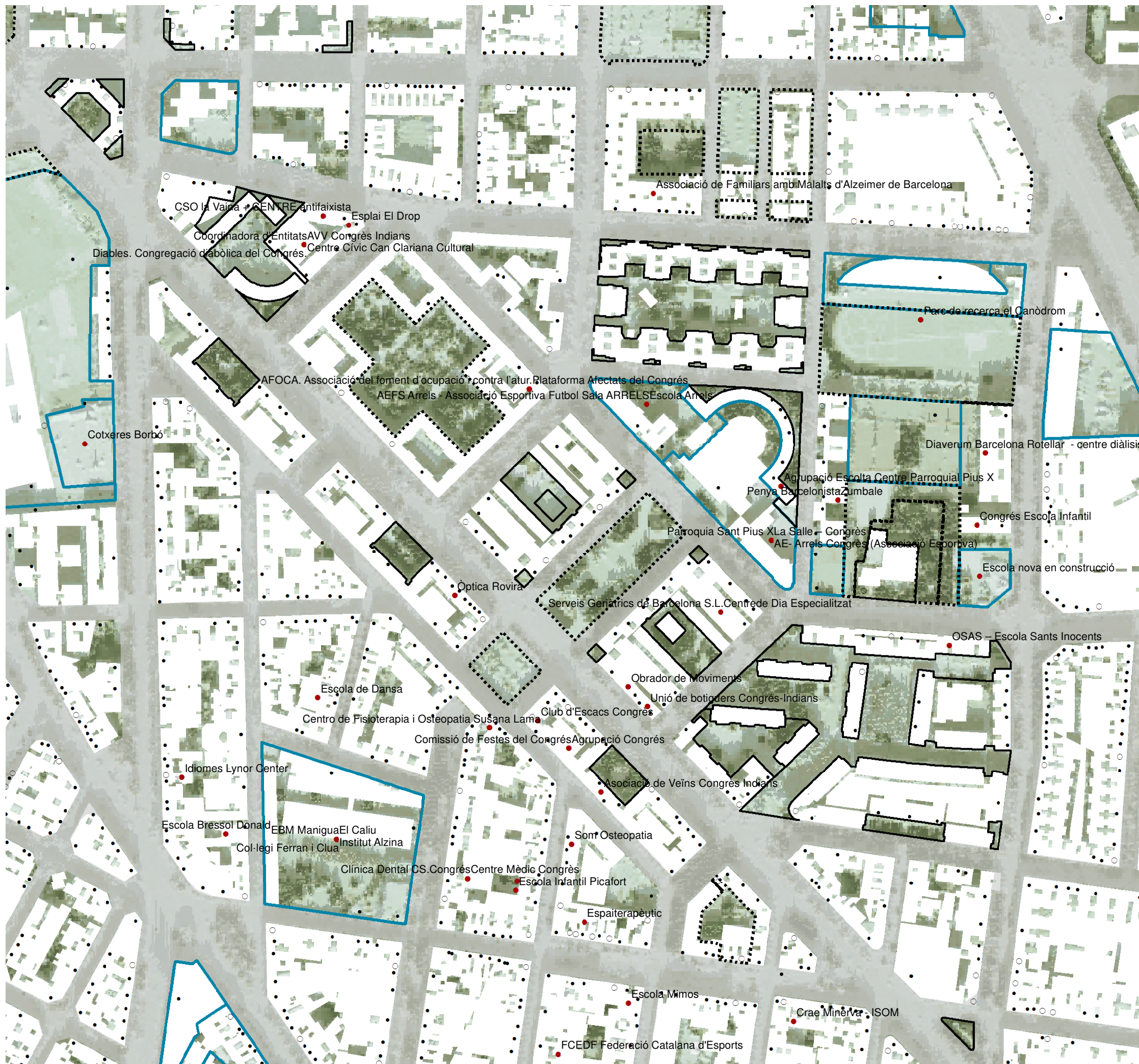
C8. Xarxes de transport públic

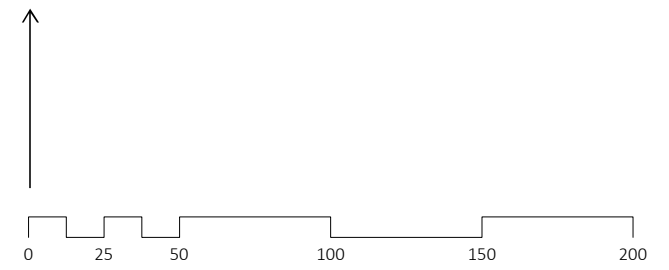
- Xarxes de transport públic
- Estacions de Metro
- Parades de Bus
- Rutes de Bus

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians
 C9. Valors socials i massa crítica de trobada

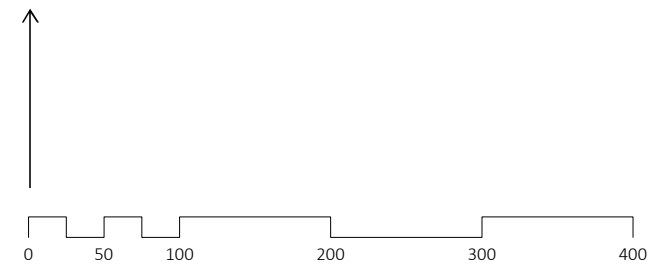
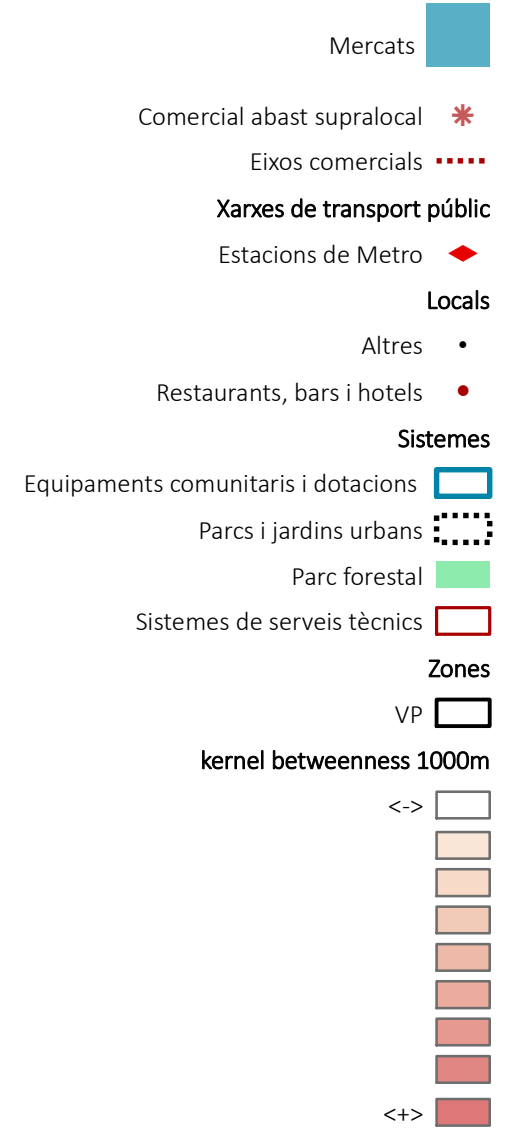
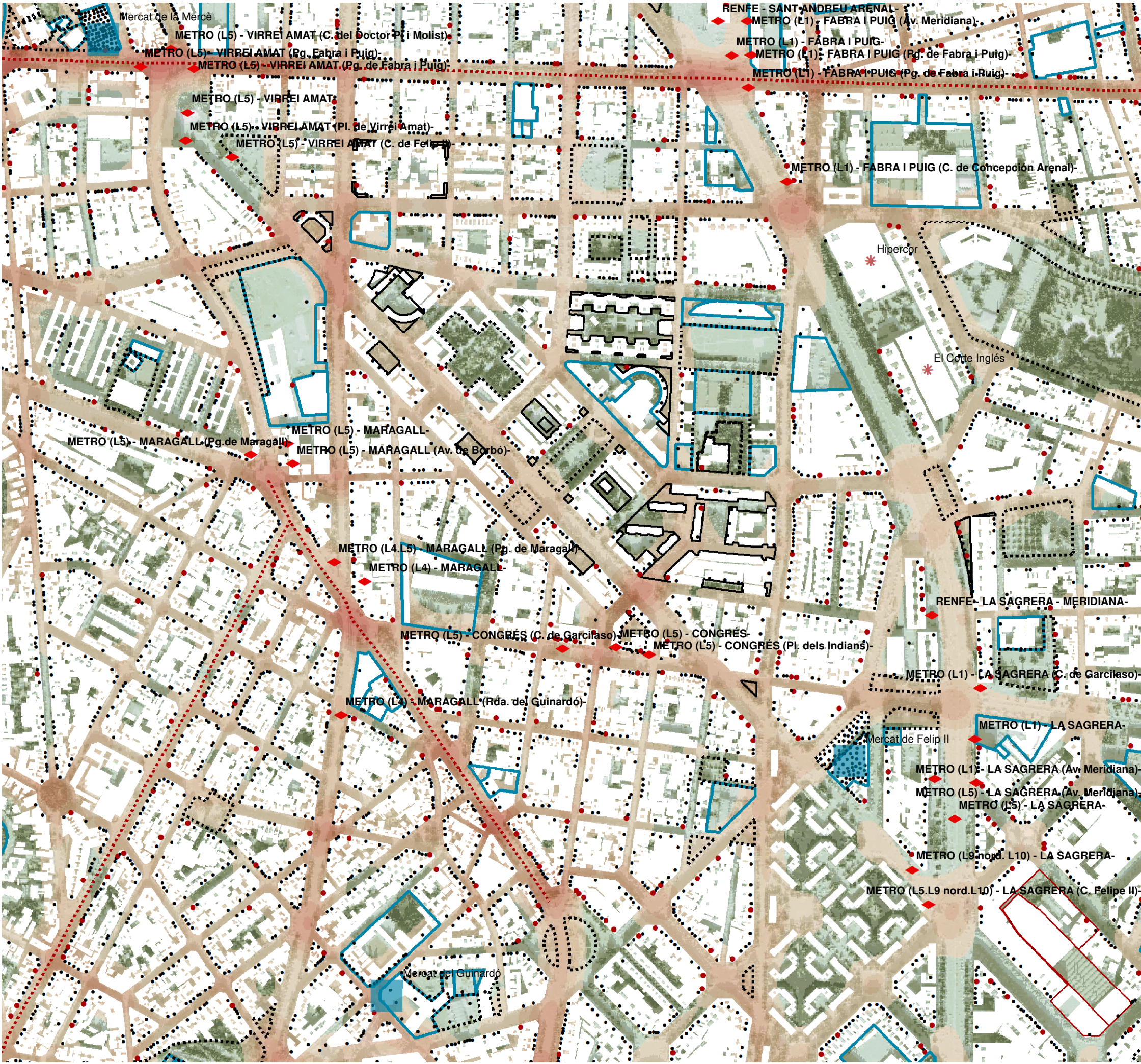

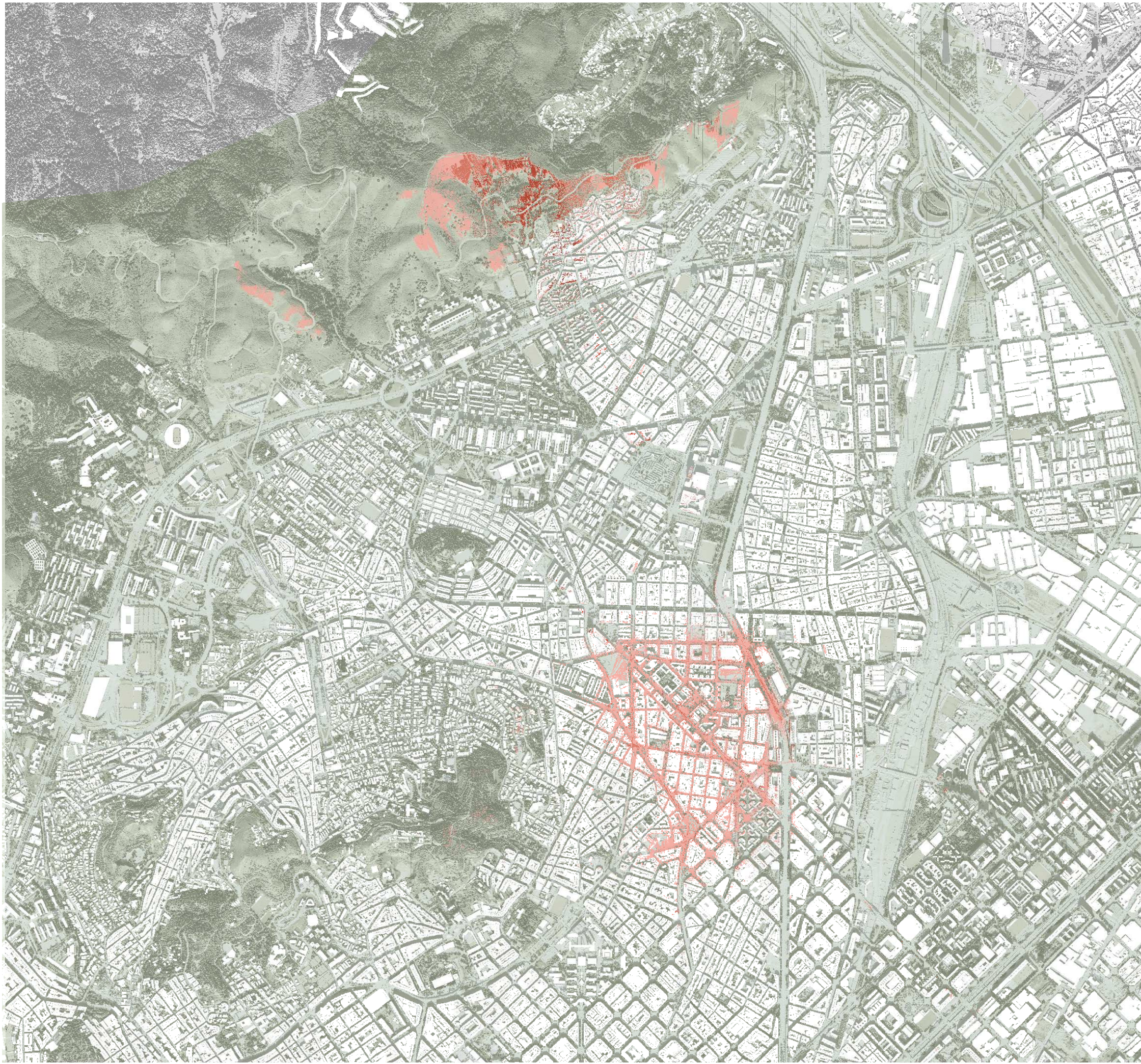
- Locals**
- Altres •
 - Restaurants, bars i hotels ○
- Elements conferidors d'identitat**
- Elements conferidors d'identitat ●
- Sistemes**
- Equipaments comunitaris i dotacions □
 - Parcs i jardins urbans ▤
 - Parc forestal ■
 - Sistemes de serveis tècnics □
- Zones**
- VP □

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

C10. Atractors

Estudi de paisatge urbà de
 El Congrés i els Indians
 D1. Visibilitats des de l'espai públic:
 horitzons

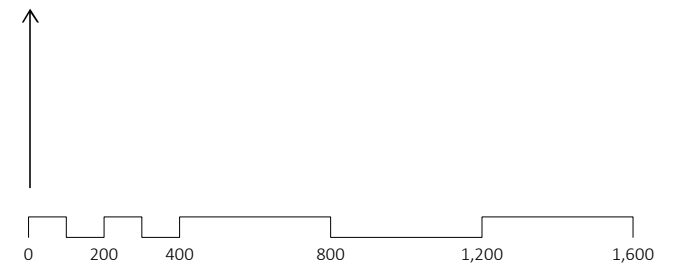
Exposició visual

No visible

<->

<+>

Els fons escènics de Collserola -molt concretament l'espai entre Roquetes i Torre Baró i en menor mesura la muntanya pelada- donen l'encaix geogràfic que orienta els traçats de Congrés.

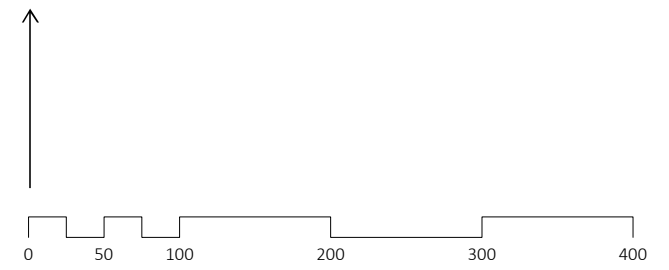
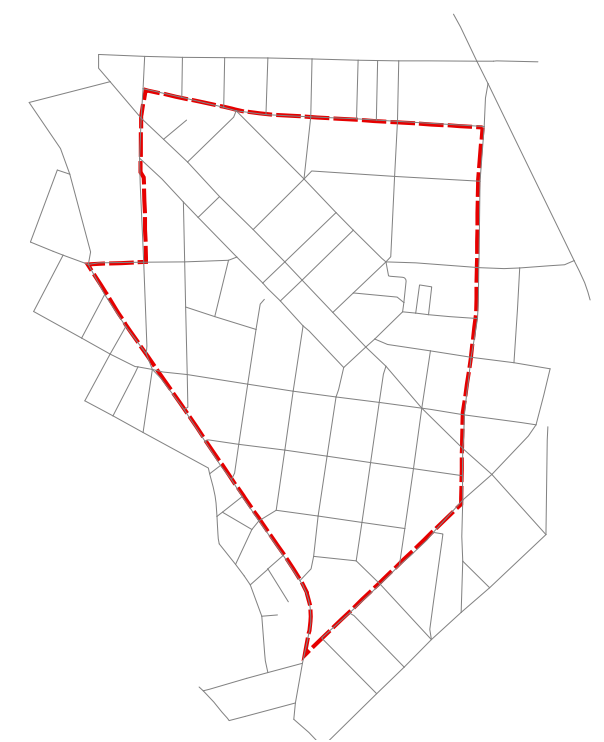

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians
 D2. Visibilitats des de l'espai públic:
 barri

L'anàlisi de visibilitats des de la xarxa de carrers revela diferents grups d'elements sobreexposats que conformen les referències: interseccions viàries, volums singulars, façanes prominents i eixos d'alineació a vial amb edificacions d'alçada dissimilar que exposen parets mitgeres. Les interseccions viàries més rellevants són el jardins de Xirigoi-Cotxeres, el Quinze, i Plaça Maragall. Les façanes prominents a mode de fons escènics es corresponen amb les edificacions de directriu nord-sud confrontants a la Meridiana.

Els volums singulars són bàsicament les torres cruciformes que flanquegen la plaça del Congrés i el campanar de Pius X, la façana-pont del carrer Manigua i el Canòdrom. L'eix d'alineació de vial amb ritmes de mitgeres més important és el carrer Garcilaso.

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians
D4. Revestiments de planta baixa

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

D5. Permeabilitats i seguretat

Locals

Altres •

Restaurants, bars i hotels ■

Espais lliures de l'intervies (accessibles)

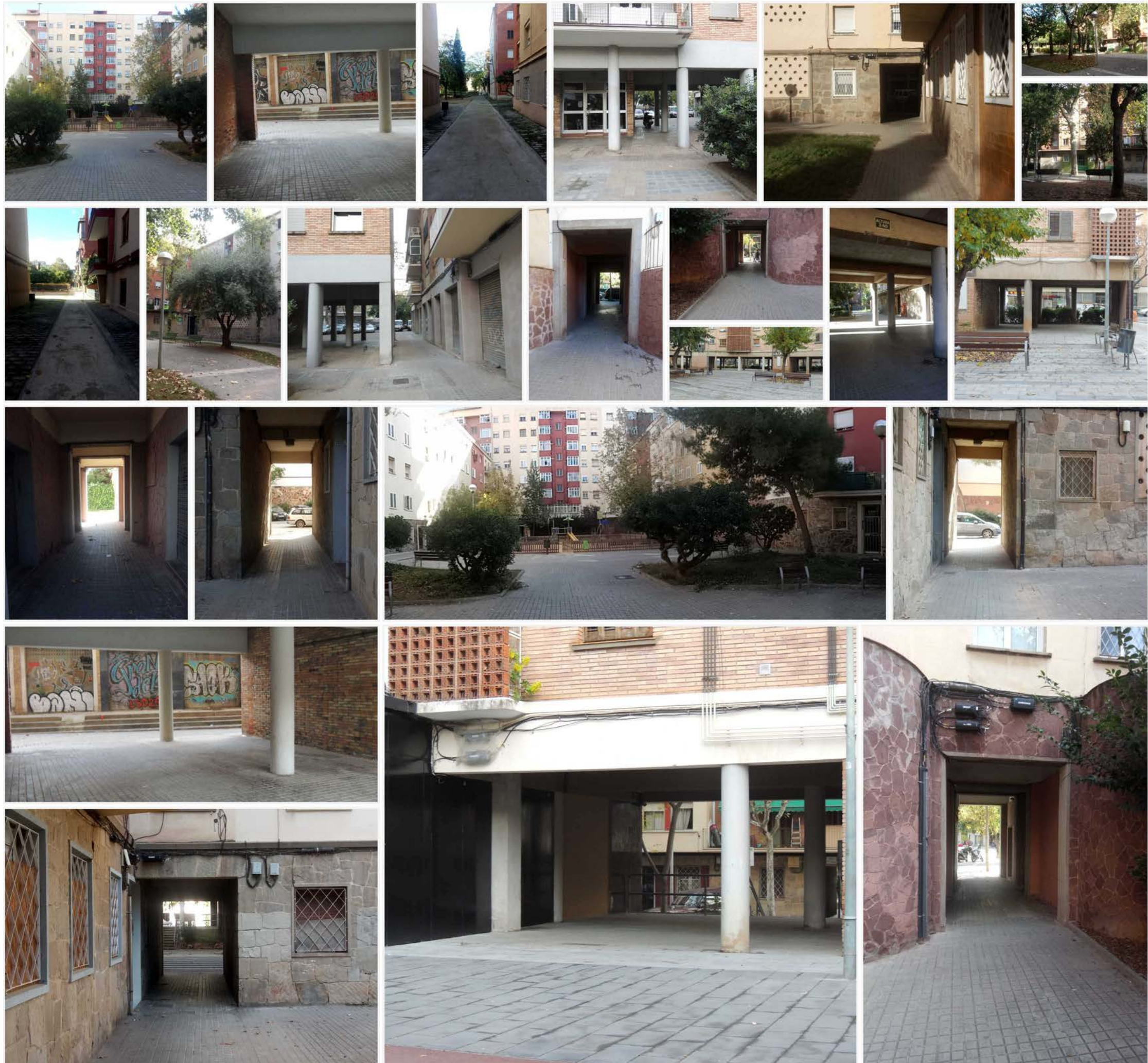
■

Xarxa viària

■

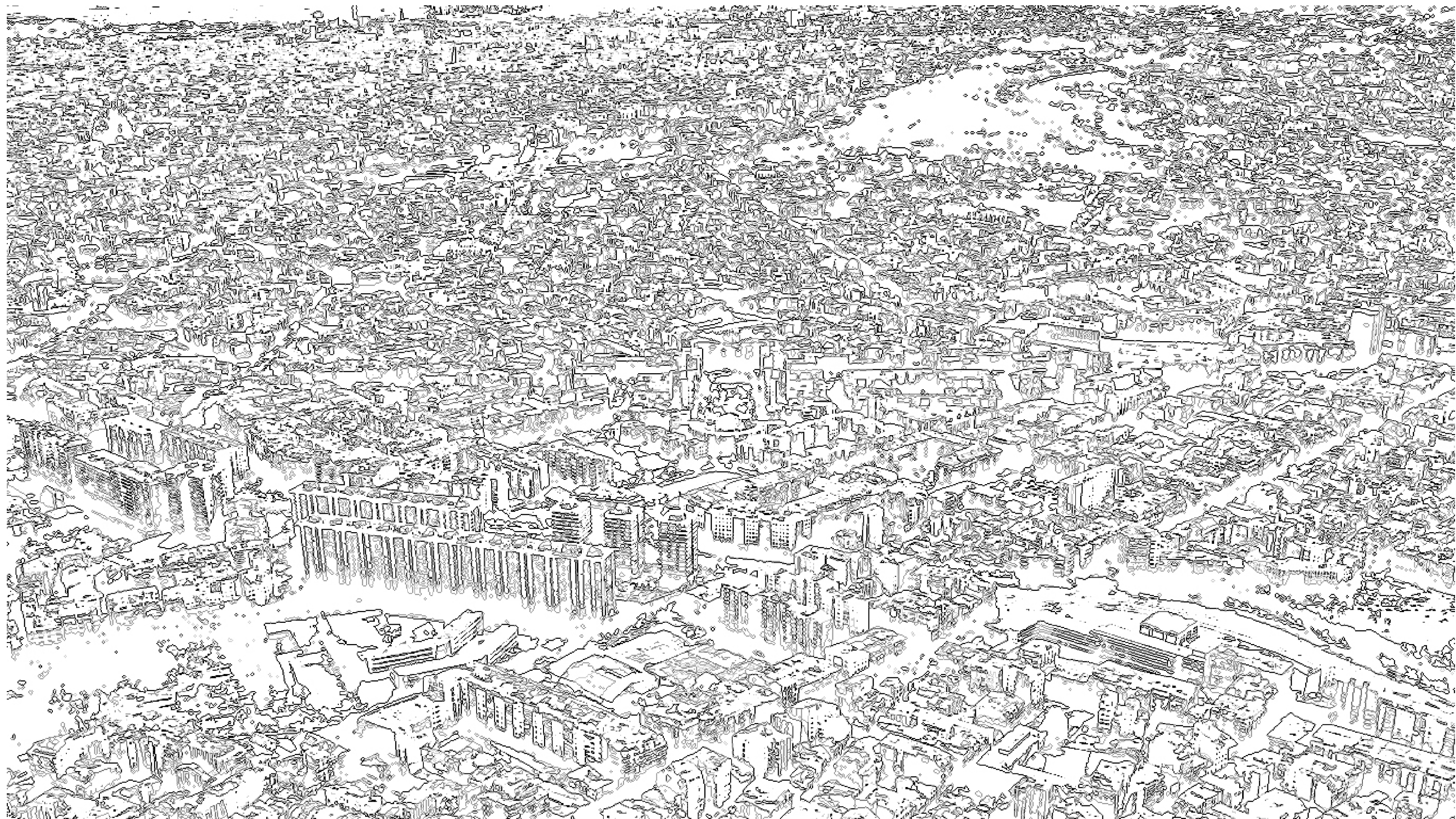
0 25 50 100 150 200

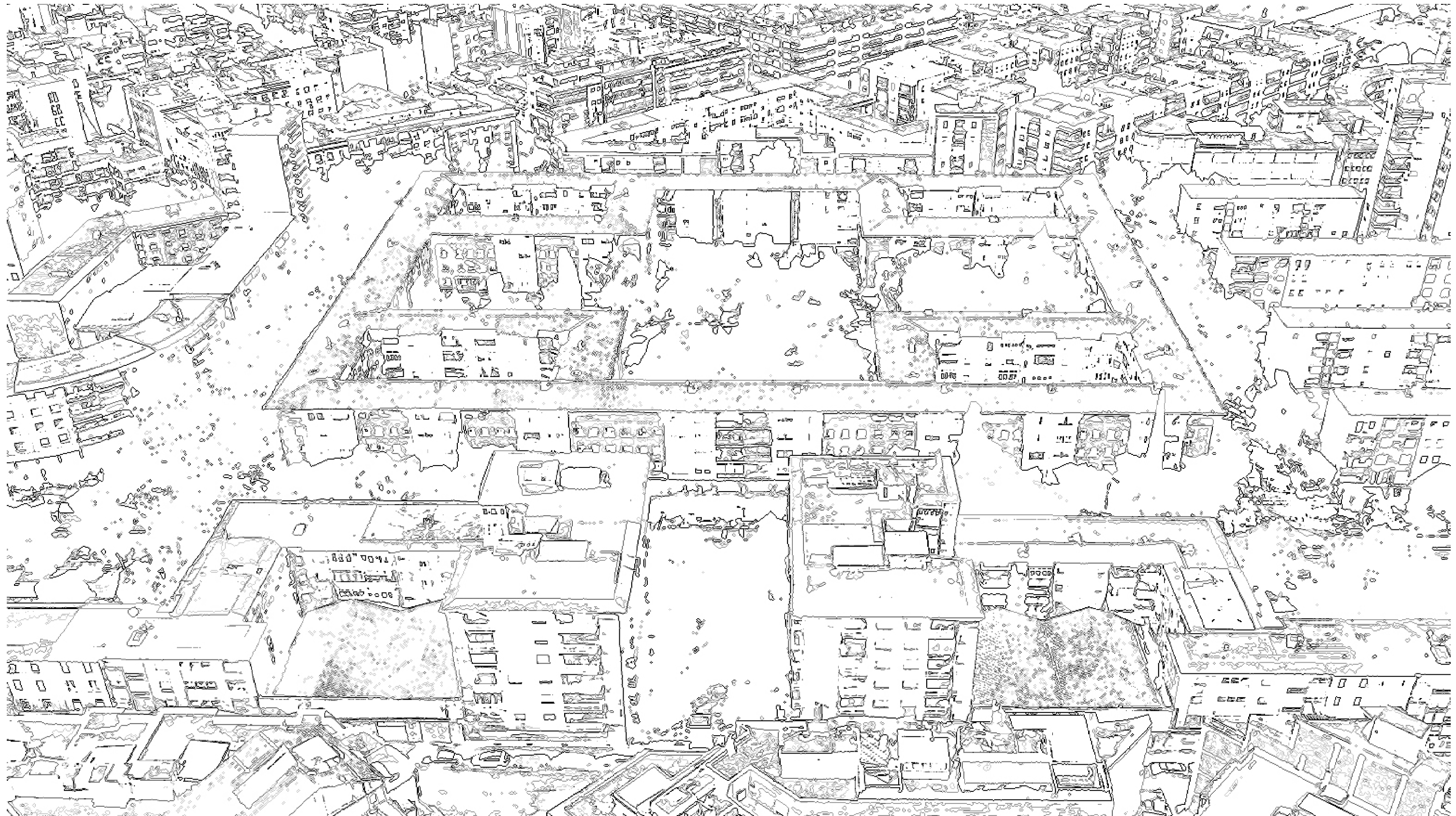
Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

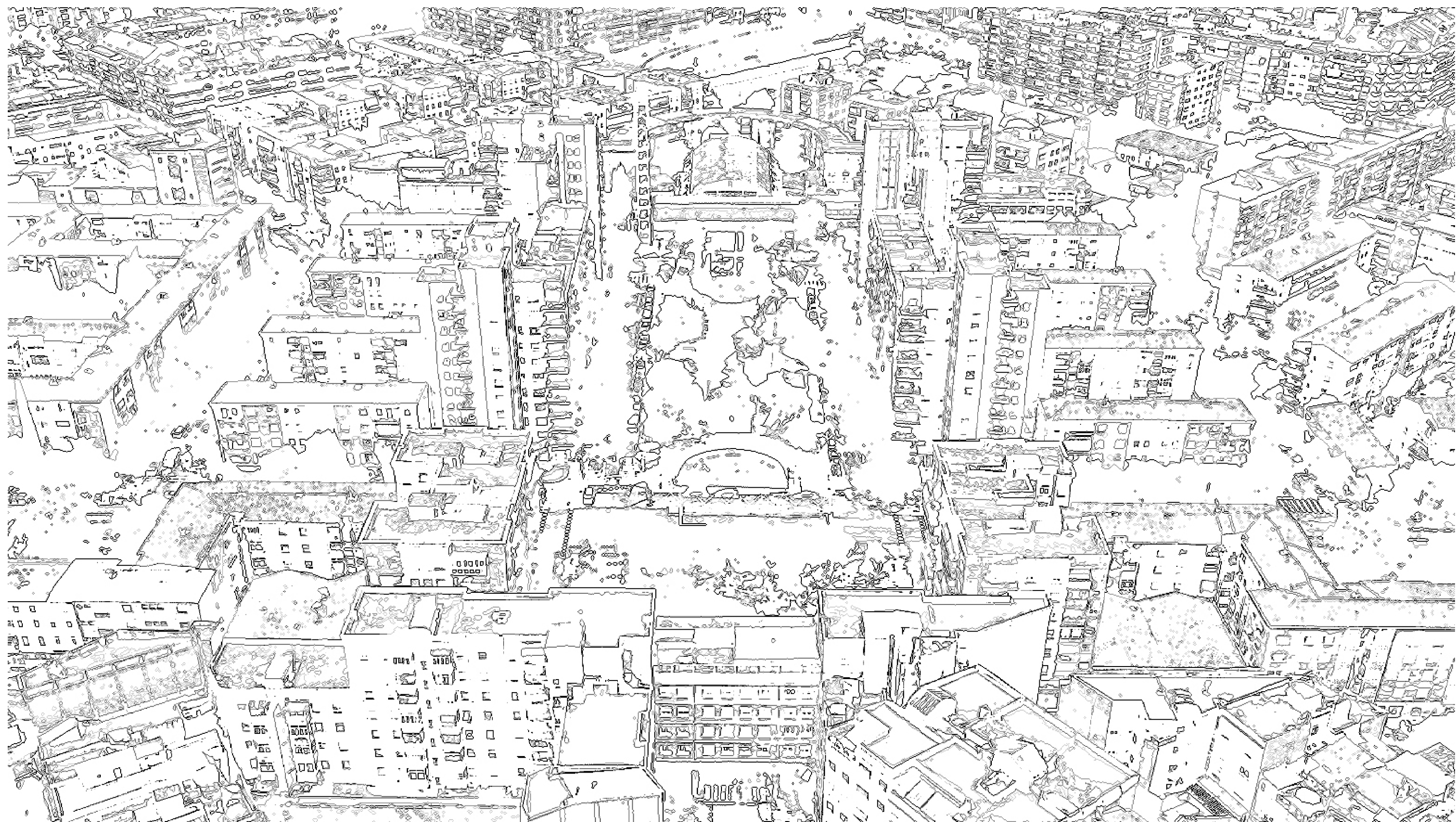
D6. Permeabilitats i seguretat

Des d'un punt de vista perceptiu, Congrés té una contundent personalitat àptica i òptica. Els materials, textures i color que proposen el llenguatge de les architectures contemporànies de fa 50 anys, tenen un impacte cert i molt reconeixible en contrast amb la vella manera de fer ciutat del voltants. Dins el context de Barcelona, els polígons es desdibuixen des de la ciutat densa cap a les faldes de la muntanya. En canvi a Congrés, el polígon és un artefacte rodejable. I la gran contradicció és que si bé se'ns ofereix com una peça porosa i transparent, amb un 53% d'espai verds, acaba essent un peça de ciutat que hom evita, rodeja. La imatge revellida dels materials, la utilització de materials ara oblidats i l'ús arbitrari dels colors en el conjunt de les illes, transmet un missatge poc atractiu i en alguns casos fins i tot d'inseguretat

Estudi de paisatge urbà de
El Congrés i els Indians

E1. Síntesi

Béns urbanísticament protegits

(Conjunts (Perímetre))

Nivell Protecció A, B, C i D ———

Altres béns

Béns de patrimoni quotidià □

Exposició visual

0 □

<-> □

□

□

□

□

□

□

<+> □

Sistemes

Equipaments comunitaris i dotacions □

Estudi de paisatge urbà de El Congrés i els Indians

E2. Síntesi i Unitats de Paisatge

- El Congrés i els Indians [Dotted black line]
- Unitats de paisatge urbà (UPU) [Red dotted line]
- Bèns urbanísticament protegits**
 - Conjunts (Perímetre) [Red dotted line]
 - Nivell Protecció A, B, C i D [Red solid line]
- Altres béns**
 - Béns de patrimoni quotidià [Red solid line]
- Exposició visual**
 - 0 [White box]
 - <-> [Light yellow box]
 - [Yellow box]
 - [Orange box]
 - [Dark orange box]
 - [Brown box]
 - [Dark brown box]
 - <+> [Dark red box]
- Sistemes**
 - Equipaments comunitaris i dotacions [Blue outline box]

Cal individualitzar l'estudi en dues subunitats, l'una per Congrés i l'altre per Indians. Ambdues subunitats desenvoluparan objectius de qualitats paisatgística: alguns propis de cada una i d'altres conjuntament. La síntesi de valors aconsella desagregar les subunitats per treballar a diferents escales segons conveniència.

La subunitat de Congrés comprendrà estrictament les illes enumerades i gestionades pel Patronato de la VCE i el Insitituto Nacional de la Vivienda.

La subunitat dels Indians prendrà per límits el Passeig Maragall, el Carrer Ramón Albó, el carrer Alexandre Galí i el Carrer Olesa, Concepció Arenal i Cienfuegos, prenent doncs els desenvolupament al voltant de Can Berdura i els generats pel propietari de Mas Guinardó al voltant del Carrer Acàcies.

